

România literară

SALA DE LECTURĂ

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

2 - 8 aprilie 2003
(Anul XXXVI)

13

literatură

paginile

12
13

Poezii inedite
de
Nichita
Stănescu

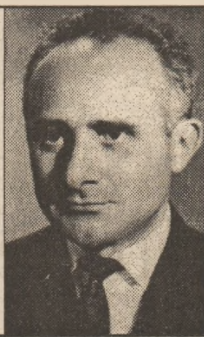

literatură

paginile

14
15

Nicolae Balotă
*Universitățile
mele*

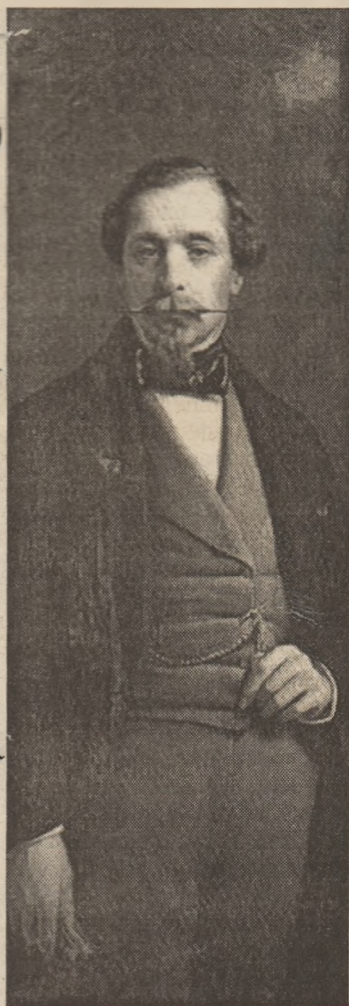

literatură

paginile

10
11

Nina Cassian
la o
nouă
lectură

*Cucerirea unui tron.
Napoleon al III-lea
și
Carol I*

Un studiu al istoricului francez
Ghislain de Diesbach
(fragment)

(pag. 15-17)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

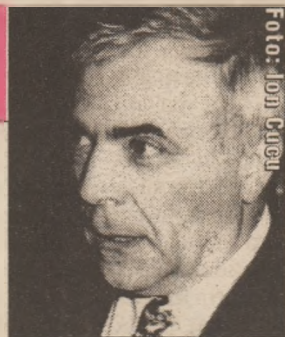

Foto: Ion Căpuș

Război și pace

UN TRIST paradox a făcut ca în primele zile ale războiului din Irak să moară mai puțini militari și civili decât printre manifestanții pacifiști în luptă cu autoritățile de pe toate continentele. Ceea ce nu vrea număidecît să spună că războiul este mai îngăduitor cu viețile oamenilor decât pacea, dar spune cu siguranță ceva despre gradul de agresivitate al celor mai pașnice manifestatii.

Nu încapă îndoială că războiul este un lucru oribil pe care n-ar trebui să-l dorească nimeni. Mai cu seamă în secolul XXI. Între argumentele lui Fukuyama despre sfîrșitul istoriei, îl găsim și pe acesta: o dată cu rezolvarea conflictelor majore, de tipul celor reflectate în războaiele mondiale, istoria însăși intră într-o fază nouă care permite satisfacerea nevoilor oamenilor, exclusiv pe cale pașnică. Nu m-aș grăbi să trag concluzia că războaiele din Golf, cel din 1991 și cel de astăzi, infirmă automat teza utopică a politologului american. Le putem privi și ca pe niște răbufniri finale ale unei istorii milenare pe cale să iasă din scenă. Ca și Afganistanul, cu un an în urmă, Irakul din această primăvară ilustrează însă în mod tragic o ciocnire între civilizații. Nu le am în vedere pe aceea a Occidentului și respectiv pe aceea a Islamului; mă gîndesc mai degrabă la două civilizații care se confruntă, ideologic și militar, cam la fel cum se confruntau în ficțiunea lui Mark Twain caverii de la curtea Regelui Arthur și yankeul contemporan care alunecase înapoi prin timp. Sofisticarea extremă, pe de o parte, a luptătorilor americani și a armamentului lor, care transformă alegerea țintelor într-o operație "chirurgicală" și cruță viața civililor într-o măsură atît de mare, încît ajungem la paradoxul cu care îmi începeam articolul, și, pe de altă parte, primitivitatea extremă a gîndirii și mijloacelor de care dispun irakienii, ascunzîndu-se de rachetele inteligente inamice în gropi ca acelea din primul război mondial ori în spatele unor saci cu nisip,

ne oferă spectacolul uluitor al unor evi paralele, situați la distanță de decenii unul de altul și fără putință de întîlnire și a concilierii. Ceea ce poate să însemne că sfîrșitul istoriei n-a venit pentru toată planeta. Afganul trăind în grotlele munților sau irakianul fanatizat pînă la imbecilizare de paranoia dictatorului mai trebuie să aștepte. Civilizația lor (în cazul celui din urmă, una, vai, dintre cele mai vechi!) nu aparține secolului XX al lui Fukuyama și cu atît mai puțin celui în care am intrat. Concluzia ar putea fi că istoria nu se va sfîrși în același timp pentru toți, la fel cum nu a început în același moment pentru toți.

Pacifiștii de pe toate meridianele nu sînt niște naivi. Și nu sînt chiar toți de bună credință. În spatele valurilor de proteste stau cu siguranță o mentalitate și un interes major. Este de remarcant că pentru adversarii războiului nu contează de ce acesta a fost declanșat, nici împotriva cui: contează doar că el a fost declanșat și de către cine. Este aici un mod de a vedea lucrurile foarte răspîndit în anii cînd comunismul se bucura de simpatia multor intelectuali și anume de a-i condamna pe americani că se înarmează, dar de a nu sufla un cuvînt despre înarmarea sovieticilor: doar primii erau considerați dușmani ai păcii, ultimii numărîndu-se printre prietenii ei. Deși pacea și războiul atîneau, evident, și de unii și de alții (sovieticii fiind, la acea dată, adevărații agresori și expansioniști), lupta pentru pace îi avea în frunte pe uhi și drept ținte pe alții. Toate organizațiile mondiale destinate apărării păcii erau riguros controlate de sovietici. Printre intelectualii strînși în Palatul Mutualité din Paris în 1935 ca să apere cultura, mai toți vajnici pacifiști nelipsiți de la congresele puse la cale de Moscova, erau destui care vizitaseră URSS. Dar nici unul nu s-a ridicat să spună ce se petrecea în realitate cu cetățenii sovietici dincolo de cortina de fier. Cum sînt ei deportați, condamnați sau uciși. Tot așa cum nici un pacifist contemporan nu pare să vrea să știe cîte vieți de cetățeni ai Irakului ar putea fi salvate de un război care ar pune capăt crimelor regimului lui Saddam Hussein. ■

PE TIMP de război, muzele tac. Știm. Dar există tăceri și tăceri. Una e tăcerea gravă, conștientă, a artistului care în mod voluntar își direcționează talentul în zone mai potrivite cu momentul, și alta tăcerea provocată de călășul băgat nemilos în gură. Dar există momente — și acestea nu mai țin de pace sau de război — când artistul e mai important decât arta. Sunt momentele de ticăloșie umană, când artistul moare de foame sub privirile indifferente ale contemporanilor.

Cu câteva, minime, excepții, artiștii români n-au fost și nu sunt oameni bogați. Pe vremea comunismului, doar o mână de aleși puteau trăi din scris — și nu era neapărat vorba de scriitorii cei mai populari. Câștigurile enorme mergeau la autorii aflați în slujba regimului. În cazul lor, tirajele de zeci de mii de exemplare nu reprezentau cota succesului la cititor, ci buna funcționare a sistemului de achiziții prin biblioteci publice sau cu sistem închis. Faceți inventarul numărului de exemplare din opera, să spunem, a lui Ion Lăncrăjan din bibliotecile unităților militare și veți vedea cât se vindea „la liber” și cât reprezenta „comandă de stat”.

Exemplul lui Lăncrăjan îmi vine în minte pentru că, la mijlocul anilor șaptezeci, în armată fiind, am rămas șocat să văd că rafturile bibliotecii „de incintă” gemeau de opera acestui autor rudimentar, perfect ilustrator al tendințelor tot mai accentuate șovine și xenofobe din ideologia lui Ceaușescu. Găseai acolo totul, de la trilogia propagandistică a *Cordovanilor* la volumele de povestiri realist-socialiste, ca să știe soldatul român pe ce valori trebuie să mizeze.

La începutul lui 1990, am avut prilejul să văd lista scriitorilor milionari, adică a clubului select ce primea bani cu ghiotura în vremuri în care intelectuali serioși nu-și recuperau din cărți

contrafort

de Mircea Mihăieș

Dușmanii luminii vin de la Răsărit

nici prețul hârtiei de scris. Dacă uriașele sume ar fi provenit dintr-un succes comercial real, n-ar fi fost nici o problemă. Dar în majoritatea covârșitoare a cazurilor era vorba fie de maculatură propagandistică, fie de bani scoși pe scenariile unor filme idioate (gen haiducii idilici ai lui Eugen Barbu). I-aș fi lăsat în plata Domnului, dacă acele gloabe ideologice n-ar continua să ridice și astăzi spre izvoarele secate ale finanțării de la Ministerul Culturii fliturile lor vesnic însetate.

SCRIND prea mult despre propagandistii cu penelul, condeiul, portativul sau coardele vocale există riscul de a crea o idee falsă: și anume, că oricine îngenușă în fața dictaturii era plătit din gros. Partea tragi-comică e că mulți o făceau pe degeaba! Amatori roși de ambiție, psihopați capabili să rimeze perfect pe orice temă se mulțumeau și cu o carte de vizită trimisă de la Cabinetele Unu sau Doi, drept confirmare a primirii volumelor „omagiale”. Că, ulterior, foloseau acel scabros cartonaș conținând semnătura analfabetă a lui Pingelică sau hieroglifele Lenței pentru a-i impresiona pe proști, e altă poveste.

Mi-am adus aminte de astfel de secvențe pierdute în ceața unui timp despre care nu mai vrem să știm nimic citind un

emoționant articol al lui Cornel Nistorescu. Editorialistul „Evenimentului zilei” evoca niște episoade răscolitoare avându-i în centru pe doi mari artiști români. Vizitată de o echipă a televiziunii „România Cultural”, Nineta Gusti, o glorie a teatrului românesc, a refuzat să fie filmată, pentru a nu se vedea sărăcia în care se zbate, la nouăzeci de ani, după ce a încântat atâtea generații de români. Al doilea caz evocat, marele Ștefan Mihăilescu-Brăila, a ajuns, în regimul prosperității și democrației de tranziție, să vândă ziare la stația de metrou Eroilor — frumoasă, involuntară, cinică formula prin care românii îi cinstesc pe cei mai buni dintre ei, pe eroii — nu-i așa? — ai neamului!

Cornel Nistorescu a ales doar două exemple, dintr-o multitudine. Nu e cazul să sporesc umiliția atâtor oameni citându-le numele într-un context atât de înspăimântător, dar nu trece zi să nu întâlnesc un poet, actor, pictor, sculptor sau muzician de vârstă a treia din privirea căruia răzbat suferința și revolta unei vieți duse sub limita decenței. Oameni care ani de zile au cunoscut aplauzele frenetice, la scenă deschisă, căldura întâlnirilor cu cititorii, entuziasmul vernisajelor sau al premierelor la filarmonică se văd aruncați, dintr-o dată, în sublumina coșmarăscă a unei tranziții dinspre un regim al mafiilor analfabete în-

spre regimul mafiilor poliglote de limba rusă.

Sigur că pentru un cinic refuzul doamnei Nineta Gusti de a se lăsa filmată poate fi legat de sindromul Greta Garbo: cochetăria târzie a unei femei ce nu dorește să dezvăluie previzibilele ravagii ale timpului pe un chip cândva fermecător. După cum un Ștefan Mihăilescu-Brăila vânzând ziare ar putea fi încă un excelent rol interpretat de marele actor. N-am văzut emisiunea de televiziune în care doamna Nineta Gusti a îngăduit să se filmeze doar iarba din curte, dar sunt sigur că marea actriță a fost extrem de expresivă chiar și în absența imaginii. După cum sunt sigur că Ștefan Mihăilescu-Brăila e un impecabil vânzător de ziare. Numai că nu asta e problema.

■ NIȚIATIVA UNITER-ului de a demara programul „Artiștii pentru artiști” e, desigur, admirabilă, dar nu reprezintă decât o picătură într-un ocean. Presa a selectat exemplele unor artiști celebri pentru impactul emoțional, dar drama e mult mai adâncă. În situația Ninetei Gusti și a lui Ștefan Mihăilescu-Brăila se află cvasi-totalitatea artiștilor români de vârstă a treia (despre tineri n-are rost să vorbesc, pentru că n-au absolut nici o șansă de recunoaștere oficială. Să sperăm că vor prinde vremuri mai bune, după ce-și vor fi lăsat su-

fletul pe scenă sau pe foaia de hârtie.) Soluția problemei trebuie găsită la nivelul administrării țării. Iar dacă o țară nu poate fi administrată, ce rost mai are ea?!

▲ MI ADUC aminte de o întâlnire la Timișoara, la începutul anilor nouăzeci, a regretatului Iosif Sava cu foste vedete ale scenei lirice bănățene. Între calitățile faimosului om de televiziune nu figura neapărat răbdarea. Tocmai de aceea, am fost extrem de surprins să constat cu câtă atenție și calm urmarea discursurilor nu întotdeauna logice, dar mereu indifferente la ceasornic, ale vedetelor de altădată ale operei și filarmonicii timișorene. Pe un ton de reproș, i-am spus: „Bine, dom’ Sava, la televiziune n-aveți niciodată timp să vă ascultați interlocutorii, nu vă sfițiți să-i întrerupeți pe Liiceanu sau Pleșu, care vorbesc extraordinar, iar acum vă arătați generos cu doamnele astea care, ierțați-mă, cam băteau apa în piua!”

Impetuosul teleast m-a privit zâmbind și-a mormăit în stilul său atât de expresiv: „Tineră domn, ai avut în față niște persoane la picioarele cărora s-a aflat un oraș întreg. Niște superbe doamne adorabile de cei mai puternici bărbați ai județului. Iar eu să nu le acord nici cinci minute?!” Am zâmbit recunoscător, răsufând ușurat că maestrul atâtor complicate strategii ale supraviețuirii știuse să anihileze cu eleganță și generozitate involuntara, dar reala, mea mojiție.

Ca relativ tânăr jurnalist, aveam scuza că programul timișorean al lui Iosif Sava, a cărui administrare (la cererea Magdălenei Mărculescu, irezistibilă noastră prietenă) mi-o asumam, era extrem de încărcat. Dar administratorii țării nu au astfel de scuze. Aici nu mai e vorba de cinci minute de retrăire a gloriei într-o sală de cenaclu. Aici e vorba de tot restul zilelor întinate ale unor oameni care atât timp cât au fost valizi au răspândit în jur lumină. ■

România literară®

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PĂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 3, 6, 7, 8, 26, 27, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15),
ECATERINA IONESCU (pag. 9, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 31),
NINA PRUTEANU (pag. 1, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 32).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU

Tema numărului: *Singurătăți înaintea zilei lui Nichita*
Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,
EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU
Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Întâlnirile României literare

Cultura română în străinătate

DOUĂZECI ȘI ȘASE martie 2003, ora 19. Ediția Întâlnirilor României literare de la Clubul Prometheus – pe tema *Promovarea culturii române peste hotare*. – a fost onorată de prezența Președintelui României, dl. Ion Iliescu. Lista completă, în ordine alfabetică, a participanților este următoarea: Adriana Bittel, Augustin Buzura, Ion Caramitru, Marius Chivu, Denisa Comănescu, Marina Constantinescu, Alexandru Cosmin, Gabriel Dimisianu, Ioan Flora, Ioan Hidegcuti, Nicolae Manolescu, Angela Martin, Mircea Martin, Dan Horia Mazilu, Dan C. Mihăilescu, Ioan T. Morar, Cristian Niculescu, Victor Opaschi, Mihai Pascu, Nicolae Prelipceanu, Costi Rogozanu, Eugen Simion, Teodora Stanciu, Alex. Ștefănescu, Răzvan Theodorescu, Marius Tupan, Cătălin Țurlea, Stelian Țurlea, Tudorel Urian, Mihai Zamfir, A. I. Zăinescu. Se mai află în sală demnitari și oameni de cultură pe care nu i-am putut identifica, ziaristi, ca și mica armată de fete frumoase cu care clubul *Fundației Anonimul* îi cucerește de fiecare dată pe oaspeți. Vom reproduce foarte pe scurt, pe cât posibil în cuvintele participanților, esențialul din fiecare intervenție.

Deschizând discuția, Nicolae Manolescu face o distincție necesară: Nu este problema statului cum anume se realizează și își face un nume un artist. Dar de promovarea creației artistului peste hotare *statul* este acela care trebuie să se ocupe, fie și numai pentru că este vorba de imaginea țării. Din *Constituție* lipsește cuvântul *cultură*. Este o problemă simbolică, dar este o problemă. Apoi: de ce s-a abandonat inițiativa trimerii în străinătate ca atașați culturali a unor scriitori sau artiști? de ce nu mai funcționează mecanismul trimerii în străinătate a unor publicații românești? de ce atâția nechemăți în reprezentantele noastre culturale?

Ion Caramitru: Ministerul

Culturii nu face cultură. Cultura o fac oamenii de cultură, ministerul doar o administrează. Am cedat (nu nervos) farmecului lui Andrei Pleșu, care a vrut ca Ministerul Afacerilor Externe să numească atașați culturali. A fost o greșală. Cred că e la mijloc problema controlului exercitat asupra lor de anumite servicii secrete... În altă ordine de idei: cultura națională poate fi cunoscută și la ea acasă. Ca ministru al culturii, m-a obsedat restaurarea monumentelor. Am constituit un fond. Aflu acum că, după plecarea mea, s-a redus drastic. Alt eșec: am cumpărat în noiembrie 2000, cu bani de la Guvern, o mașină ultramodernă de facsimilat, în scopul facsimilării manuscriselor eminesciene, a costat trei miliarde de lei, pentru că în momentul de față să stea nefolosită, la Academie. Sighișoara, amenințată de Dracula Park, a fost salvată de UNESCO, nu de MCC. Peste inscripțiile de importanță istorică de pe zidurile Universității, datând din ziua de 21 decembrie 1989, un primar iresponsabil a dat cu bidineaua.

Ion Iliescu: Vă felicit pentru organizarea dezbaterii și vă mulțumesc pentru invitație. La Forumul Culturii de anul trecut s-au discutat sistematic trei categorii de probleme: accesul la cultură, dificultăți cu care se confruntă instituțiile, propagarea culturii române în străinătate (rezumă discuțiile care au avut loc cu acel prilej). Proiectul legii de înființare a Institutului Român de Cultură se află la Parlament. Acest institut va prelua experiența Fundațiilor Regale și o va continua pe aceea a Fundației Culturale Române. A apărut recent o nouă publicație, *Lumea românească*, pentru românii din străinătate.

Nicolae Manolescu: Arată bine, dar îi prezintă cititorilor ca elogiatori ai limbii române, pe N.D. Frunteletă, care l-a elogiut pe Ceaușescu și pe Radu Gyr, care l-a elogiut pe Capitan.

Răzvan Theodorescu: Pot menționa și scriitori care lucrează ca atașați culturali, dar în aceste posturi avem nevoie mai degrabă de buni manageri.

Alex. Ștefănescu: Există o întreagă rețea de instituții culturale în județele țării; se organizează festivaluri, concursuri, simpozioane etc. Mașinăria funcționează (ceea ce este laudabil, într-o țară săracă), dar ea captează prea puțin din cultura ro-

mână autentică. De bugetul pus la bătaie beneficiază mai degrabă organizatorii, ca și unii scriitori sau artiști fără valoare, abonați la asemenea manifestări.

Ioan Flora: Institutul Român ar trebui să se ocupe în primul rând de traduceri.

Mihai Zamfir: Rețeta de geniu a lui Carol al II-lea a fost să numească pe cine trebuia la Editura Fundațiilor Regale și apoi să nu se mai amestece.

Denisa Comănescu: Să luăm ca model instituțiile străine, care au o mare experiență! Deocamdată, la succesele scriitorilor români în străinătate, de exemplu la succesul lui Mircea Cărtărescu, statul român nu are nici o contribuție.

Gabriel Dimisianu: După primul război mondial, când a plecat la Conferința de pace de la Paris, Ionel Brătianu a dus cu el ca argument în favoarea României colecția revistei *Convorbiri literare*. Noi ce facem azi pentru a avea asemenea argumente? *Viața Românească* e un monument în pagină. *România literară* nu mai primește nici un sprijin de la MCC.

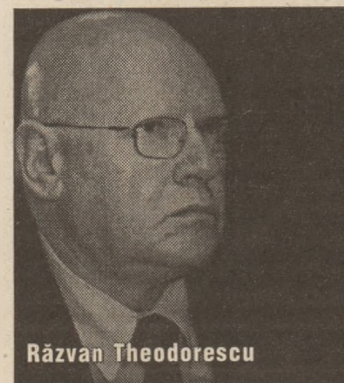
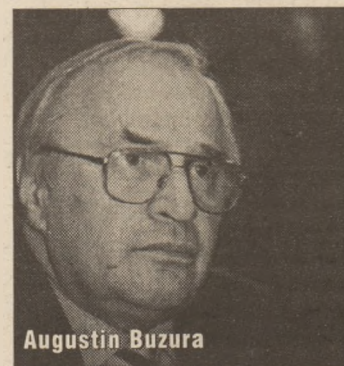
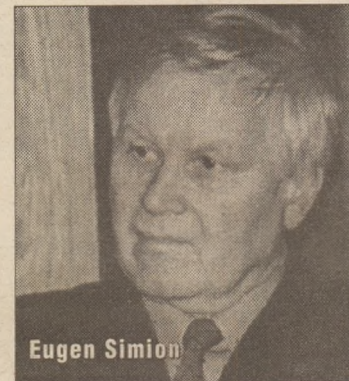
Eugen Simion: Vreau să-i dau o replică lui Ion Caramitru. Facsimilarea manuscriselor eminesciene s-a făcut. Sunt 14.000 de pagini. Pe CD-uri.

Ion Caramitru: Dar nu sub formă de cărți!

Eugen Simion: Ar fi prea scump. Un efect paralizant are asupra activității de editare Legea finanțelor, care te obligă să versi la stat fiecare beneficiu și nu-ți dă dreptul să-l investești în alte cărți.

Augustin Buzura: O catastrofă - desființarea dreptului instituțiilor de cultură de a încheia convenții civile (Ion Iliescu cere consilierilor săi să-i prezinte o documentație în legătură cu această sesizare, ca și cu aceea a lui Eugen Simion. Ion Caramitru atrage atenția asupra faptului că și legea sponsorizării e greșită, întrucât, conform ei, e mai avantajos să nu sponsorizezi decât să sponsorizezi.). În continuare, Augustin Buzura, completat la un moment dat de Angela Martin, prezintă pe larg activitatea de până acum a Fundației Culturale Române.

Nicolae Manolescu încheie dezbaterile, mulțumind tuturor participanților.

Rep.

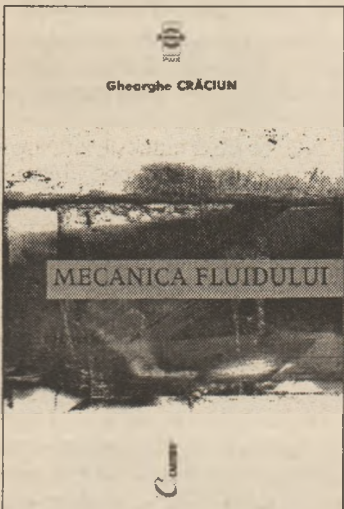
lecturi la zi

de Marius Chivu

Noul chip al prozei optzeciste?

DOUĂ prejudecăți circulă în legătură cu prozatorii optzeciști: că n-ar fi dat nici o capodoperă și că au spus tot ce aveau de spus. Se trece ușor, însă, peste faptul că ambele chestiuni nu mai pot fi puse astăzi în termenii tradiționali.

Despre cărțile lui Gheorghe Crăciun, unul dintre cei mai inteligenți autori pe care-i avem,

Gheorghe Crăciun, *Mecanica fluidului: Culegere de lecții introductive cu exemple, definiții, întrebări și 36 de figuri incluse în text*, Editura Cartier, Chișinău, 2003, 156 pag.

se pot spune multe, nu însă și că și-au încheiat misiunea. Dovadă noua carte în care primează intelectualismul diaristic reflexiv, iar descriptivismul agresiv și obositor de odinioară s-a rafinat și diminuat mult. Concepția despre scris e în mare măsură aceeași, dar experimentul e depășit acum prin teorie, văzută odată de autor ca „o exagerare, o generalizare a datelor particulare, o nivelare”. Foamea de real s-a volatilizat, proza rămâne fără subiect, ochiul autorului s-a întors cu totul înspre interior pentru a-și surprinde și înțelege ipseitatea, pentru a aborda cu alte instrumente „fictiunea corporalității sale reflexive”, cum ar spune Carmen Mușat.

Dacă romanul optzecist avea la bază concepția inutilității prerogativelor autorului și a actului demiurgic de a mai construi lumi, Gh. Crăciun încearcă acum să analizeze mai îndeaproape înseși motivele eșecului de a scrie chiar despre sine: duplicitatea limbajului stereotip incapabil să exprime

dincolo de acea limită unde, crede autorul, se află cu adevărat substanța eu-lui. Predilecția pentru teorie din ultimii ani a scriitorului se vede cel mai bine în această carte-eseu care completează, după 20 de ani, *Acte originale, copii legalizate* în sensul acutizării problematicei scrisului. Dacă acolo textul era greoi, afundat în propriile premise, aici fraza își schimbă obiectul, devine reflexivă, se scutură de excesul descriptiv. Secvențele de text inedite (filonul *hard* al acestei cărți cu bibliografie) numite *Grandangulare* (câci volumul cuprinde contrapunctic și proză - cam naivă, cum altfel - nepublicată în anii '80) sunt excelente, chiar rafinate considerații teoretice despre noile *crize* ale scrisului. Găsim aici problematizate cam toate provocările prozei postmoderne: corporalitatea textului, teoria limbajului, raportul autenticitate - ficțiune, text - imagine ș.a., pornind de la Wittgenstein până la Steiner și Barthes. E-adevărat, teoria scindează scrisul explicându-l, dar îl și provoacă îndeaproape: „Limbajul ajunge cu adevărat să te comunice abia atunci când ai ajuns să accepți că subiectivitatea ta nu se exprimă, ci se inventează.”, „Dacă a gândi înseamnă a fi în limbaj și a formula propoziții, atunci ce înseamnă a simți? Trupul este acela care simte, dar nu are și el un limbaj? A simți înseamnă a te situa în afara limbajului? Și oare nu există mai multe feluri de gândire: una a minții și alta a trupului?” - acestea sunt, reluate în variante, cele două obsesii majore ale autorului.

Ceea ce odată era băjbăială („dați-mi voia întâmplării pentru ce va urma”), acum devine conștiință mai acută cu cel puțin un grad și, sper, un prag ce va fi și el în curând depășit, căci scriitura se adresează în continuare rafinaților (vezi tehnica colajului cu ghilimele și *complementarul vizual* la la Barthes). Deși nu e deloc ilizibilă. Iată două fragmente asemănătoare scrise la o distanță de timp apreciabilă care dau măsura diferențelor: „Nu poți să scrii și nu poți să te implici în nici un act de cunoaștere atâta vreme cât nu simți că lumea ți se opune, că ea reprezintă pentru tine o rezistență ce trebuie neconștient învinsă.” (*Acte originale...*) și „Nu se poate scrie în afara sentimentului că lumea - obiectele, ființele și fenomenele sale - trebuie tot timpul învin-

să. Înfruntarea aceasta e una fără sfârșit. Orice text încheiat și orice încetare a războiului e o victorie incertă, provizorie. Literatura reprezintă o tentativă de a conferi limbajului procesualitate. Ea s-a născut din revolta împotriva limbajului uzual care reduce la o schemă oarecare individualitatea irepetabilă, tot ceea ce e viu în noi.” (*Mecanica fluidului*)

Acum când inteligența îi e dublată de o oarecare maturitate a finalității și practicii literaturii, Gh. Crăciun are șansa romanului unei alte vârste și, dacă va urmări o miză mai mare, adică va avea și o *Poveste* și va ști să-și dozeze abilitățile, depășindu-și predispoziția pentru tehnic și experimental, nu și pentru stilistic, va da un roman de real succes. De la Raymond Federman ar putea învăța exact anvergura care, deocamdată, îi lipsește.

Contemplarea nesfârșitelor coji

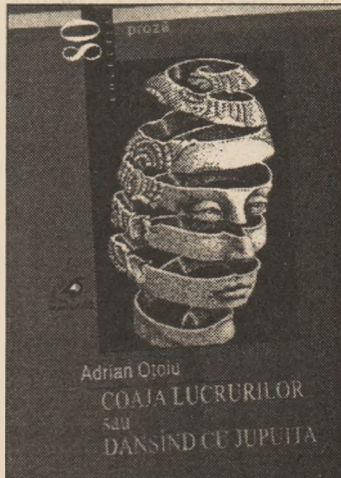
LA APARIȚIA lui în 1996, romanul lui Adrian Oțoiu a reperat succes după succes, atât în comentariile criticilor de vârste și de orientări estetice diferite, cât și în fața premiilor literare, ba chiar a pătruns și în mediile academice unde a devenit imediat obiect de studiu pentru poetica prozei postmoderne.

Pe cât de dificil e la lectură (cartea ispitește la părăsire, plăcerea lecturii e fragmentară și temporară, în ciuda entuziasmului ciudat al criticilor), pe atât de multe culoare de analiză dezvoltă la fiecare pas acest roman simptomatic, scris într-o perioadă tranzitivă nu doar în cadrul culturalului, în special cel literar, dar și într-unul mai larg, istoric scindat, la nivel de mentalitate, de schimbări intrinseci ale unei societăți aflată în pragul unor decizive și multiple metamorfoze. Cine nu vede aici tectonica schimbărilor istorice și proteismul fațetelor lumii postmoderne (și) postdecembriste are toate șansele să rateze o bună parte a înțelegerii cărții.

Sofisticat orchestrată și dând dovada unei reale virtuozități stilistice, fără de care totul s-ar fi transformat în haos, acest (post)roman este o demonstrație multilingvistică (și) la diverse paliere: grafic, textual, informativ - prospectiv, științific, mediatic, livresc, care vorbește, în fond, despre alienarea convențiilor comunicării și despre necesitatea descoperirii unor noi modalități, mai complexe, de percepție a multiplelor realități dezvoltate instantaneu de

noile mijloace de comunicare ale lumii actuale. Un fel de *ghiveci* (în sensul bun) științifico-filologic, fascinant prin ineditul posibilităților, ne livrează sadic acest autor, care, cu frenezia unui copil, asimilează textului convențional cam tot ce se poate și într-o serie neîntreruptă de registre, de la umorul gratuit până la caricaturalul grotesc și gravitatea metafizică. Tot ce înseamnă literă, cifră, schemă, semn, simbol își găsește, la un moment dat, rațiune textuală în această eterogenă carte. Seria absolut completă a artificiilor intertextualității se desfășoară sub ochii noștri. (Capitolul *De ce s-a oprit Alexandru cel Mare* este pastişa perfectă la *Toate focurile, focul* a lui Cortasar.) Nimic însă nu pare să scape de sub controlul auctorial care compune, recompune și descompune orice cade sub incidența jocului textual - (poli)semantic. „Nimic nu se pierde, totul se transhiguerază” în virtutea valențelor multiple și ascunse ale limbajului, precum celebrul precept talmudic. Dar despre toate acestea au vorbit deja criticii primei ediții.

Deși aria acestui tip de experiment lingvistic digresiv e

Adrian Oțoiu, *Coaja Lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, în loc de prefață de Paul Cernat, ed. a II-a, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, 494 pag.

aproape nelimitată, textul în sine poate *ucide* lectorul, însă nu-și părăsește o anumită coerență a demonstrației. S-a vorbit de *Finnegan's Wake*, dar e totuși altceva. Refuzul sintaxei băiețului Eli (știm ce-nseamnă numele în ebraică), care cunoaște fără noimă doar cuvintele, nu ne duce propriu-zis undeva. E o metaforă al cărui sens trebuie altfel căutat. Realitatea *jupuită*, văduvită de sintaxă seamănă cu orice, inclusiv cu ea însăși. Prea multe căi pot însemna, astfel, inclusiv nici una. Esența ține tocmai de conștientizarea numeroaselor straturi suprapuse până la infinit și în mijlocul cărora nu se află nimic: teoria rizomu-

lui deleuzian. „Parcă-l și văd pe temerarul explorator pornit în aventura-i solitară, spintecând noi și noi straturi și dispărând între nesfârșitele spirale de coajă... Adus la disperare de jungla asta de coji luxuriante, răzbătând mereu prin izul amar al scoarței jupuite, chinuit de dorința de a vedea odată și odată miezul lucrurilor [...] chinuit totodată de aprehensiunea că acea clipă va fi o cruntă deziluzie.” (p. 283) În mod surprinzător, mulți comentatori au căutat Sensul, au vorbit de inițiere, euristică, epifanie... Ei bine, cu tot ineditul intervenției autorului în argumentul noii ediții care corectează sau indică noi piste de interpretare, deși vorbește și despre *șaradă* sau antihermeneutică lui Sontag, nu cred într-un punct final iluminator al acestei dispera(n)te căutări. Cu atât mai mult cu cât contrazice însăși metafizica construcțiilor lingvistice ale postmodernismului *enciclopedic*, mediatic în sensul cel mai larg, carnavalesc, ludic-apocaliptic.

Paul Cernat întrevește foarte bine o posibilă cheie în profilul omulețului lui Escher ieșit din rând. Mie însă mi-a atras atenția celălalt omuleț (ocultat poate cu bună știință de însuși autorul când face descrierea gravurii *Coborâre și urcare*), care privește detașat zădărnica celor prinși în infinita *cob-urcare* a iluzoriilor trepte. Efectiv izolat, deci detașat, neimplicat, acel omuleț este cititorul acestei cărți pus în fața unui spectacol din care nu poate înțelege decât mișcarea largă, de ansamblu. *Coaja*, căci miezul i se refuză deopotrivă ca și omulețului răzleț și gânditor, pentru care coșmarul marșului absurd s-a sfârșit, dar căruia sensul i se arată în continuare confuz. Altfel, de ce ar mai întârzia pe scări? Sensul e mai presus de orice avantaj al glisării. Borges însuși veghează în textul lui Oțoiu atunci când Vera are intuiția unei vaste grădini a „potecilor bifurcate” („dialogurile și timpurile lor amestecate”) sau chiar a catastrofei întocmit de arhivarul universal, de Dumnezeu din memoria din Biblioteca Babel.

Implicarea năucește, contemplarea are măcar parte de spectacolul extraordinar al magiei iluziilor („Totul e să ai perspectiva respectivă, să știi să privești într-o pură epură.”) Ma retrag, așadar, prudent din această carte alienantă, labirintică, cu periculoase valențe hipnotice pentru orgoliul celui care crede în putința descifrării, și spun că, sub nesfârșitele coji, lumea *jupuită* de sine se zvârcolește în căutarea unui sens care e însuși dansul ei. Minunatul mecanism al ceasului e invizibil. Iar Dumnezeu însuși e mereu doar un martor ocular. ■

Eveniment la unISON

INSTITUTUL de Studii Orientale (ISO) a reușit să publice, în urmă cu câteva luni, beneficiind și de sprijinul venit de la New Europe College, volumele IV-V (1995-1996) din *Annals of the Sergiu Al-Ghorge Institute*. Impresionant prin dimensiuni, varietate tematică, calitatea colaborato-

Radu Bercea, Luminița Munteanu (ed.), *Annals of the Sergiu Al-Ghorge Institute*, vol. IV-V, 1995-1996, 199 pag.

rilor și prin acribia documentării, ultimul număr al *Analelor* reunește nume prestigioase, alături de altele în plină afirmare: Andrei Cornea, Mădălina Vârtejanu, Ennio Sanzi, Bogdan Burtea, Luminița Munteanu, Arion Roșu, Radu Bercea, Florentina Vișan, Șerban Toader și Sanda I. Ducaru.

Studiile sunt redactate în limbile franceză, engleză, germană și italiană, fiind evidentă intenția de integrare a periodicului în fluxul internațional al literaturii de specialitate. Regretabil ori pur și simplu firesc, profilul academic și tirajul de colecție fac această publicație cu totul inaccesibilă cititorilor neinstituționalizați, dar cu perseverență în domeniu.

Ocaziile majorității autorilor periodicului de a se impune publicistic în plan local sunt rare și, de regulă, indirecte – consecințe mai mult ale activității lor didactice din învățământul superior și / sau ale traducerii și îngrijirii de ediții relevante, concomitent utile confrăților și lizibile pentru marele public. Așa, de pildă, ne sunt deja cunoscute, chiar fără o bibliografie la zi, activitatea unor specialiști consacrați precum Radu Bercea cât privește hermeneutica *Upanișadelor*, ori Florentina Vișan vizând modelul chinezesc al imaginii. Volumul de față este deschis însă de un studiu critic al lui Ennio Sanzi despre tradiția interpretării *Pentateuhului*, urmat fiind de cercetările Mădălinei Vârtejanu asupra modelelor de tranziție politică din vechiul Israel. Mai remarcăm și interesanta contribuție a lui Ennio Sanzi despre soteriologia cultelor orientale ale celui de-al doilea elenism, precum și pe cea a lui Șerban Toader (anunțat ca o introducere la o viitoare carte) despre cultura vizuală în China și în comunitățile chinezești din Asia.

lecturi la zi

Periodicul mai cuprinde și numeroase recenzii ale unor lucrări de profil, românești ori străine, în măsură să schițeze un tablou minimal al literaturii și traducerilor anilor '90.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Lampedusa văzut de români

EDITURA Fundației Culturale Române a publicat recent, în colaborare cu editorul sicilian Giuseppe Maimone, o carte mai puțin obișnuită. Autoarea, româncă Margareta Dumitrescu, și-a făcut studiile la București și la Palermo, iar acum predă limba română la Facultatea de Litere și Filosofie din Catania. Scrisă și publicată în limba italiană (o italiană foarte frumoasă), cartea domniei sale, *Sulla parte VI del 'Gattopardo'*. *La fortuna di Lampedusa in Romania (Asupra părții a VI-a din 'Ghepardul', Soarta lui Lampedusa în România)*, alături – așa cum o arată și titlul – două eseuri: primul o interesantă abordare critică a romanului lui Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, cel de al doilea, o trecere în revistă, documentată și cuprinzătoare, a primirii de care s-a bucurat acest roman împreună cu autorul său în cultura română. Prin calitatea și prin structura ei, cartea este o scriere cu rost și așa zice chiar cu farmec. Spun prin structură, deoarece concluziile părții a doua sunt o bună justificare a celei dintâi și, în genere, a oricărui studiu de substanță care i s-ar dedica acestui autor în România: căci această a doua parte aduce mărturie despre interesul neîntrerupt de care s-a bucurat literatura lui Lampedusa la noi, încă de la primele fragmente apărute în 1961 în "Secolul 20" (prima ediție italiană ce a devenit imediat un "caz literar" datează din 1958) în traducerea lui Alexandru Balaci și până de curând, cu prilejul ultimelor reeditări ale celei-brei traduceri a lui Tașcu Gheorghiu. Nu vreau să detaliez aici această instructivă panoramă a receptării românești. Totuși nu pot trece sub tăcere două plăcute nostalgii pe care ea mi le-a stârnit: una, pentru că am regăsit în puține pagini nume ilustre ale italianistici și în general ale culturii noastre de calitate (alături de Balaci și Tașcu Gheorghiu, stau la un loc Cioculescu, Papu, Baconsky, Miron Radu Paraschivescu, Romulus Vulpescu, Despina Mladoveanu,

Florian Potra și destui alții); a doua, pentru că am redescoperit acel miracol care se petrecea pe vremea culturii controlate, ce-i drept, dar subvenționate de la buget, anume tirajele ametoitoare (prima ediție a *Ghepardului*, ELU, 1964 a avut un tiraj de 60.175 de exemplare, ediția a doua, din anul imediat următor, 1965, a avut tirajul de 85.160 de exemplare) care răspundeau unei foame de carte de mult devenită amintire.

Primul eseu, o contribuție la exegezele nu doar românești ale *Ghepardului*, are un demers original: autoarea pornește de la câteva detalii subtile dintr-un singur capitol al romanului pe care le interpretează după o tehnică pe care aș numi-o "în pată de ulei", adică înaintând, din aproape în aproape, în alte zone ale scrierii, apoi în alte scrieri, în biografia și spiritualitatea autorului, reușind în cele din urmă să contureze o imagine a omului și a mesajului său văzute parcă de undeva de dinăuntru, dintr-o zonă de intimitate și de nemărturisire tulburătoare. Să ne reamintim ce anume cuprinde acest al VI-lea capitol: este – cine nu-și amintește textul poate își amintește mai ușor măiastrul film al lui Visconti – episodul balului în aristocraticul palat palermitan al principilor di Ponteleone. Scena de la care pleacă excursia hermeneutică este aceea când protagonistul, principele Fabrizio Salina, zărește într-una din numeroasele saloane invadate de musafiri, viermuiala gălăgioasă a domnișoarelor care se zbenguie pe *pouf*, marea canapea rotundă din mijlocul încăperii. Salina, observă autoarea, suferă atunci o deformare optică, o anamorfoză, prin care fetele i se arată deodată ca o ceată de maimuțe înnebunite și, ca în orice anamorfoză cu sens, imaginea momentan deformată devine pentru personaj epifania unui adevăr profund și a toate cuprinzător: anume că lumea principilor sicilieni se pregătea să dispară

nu doar de pe scena istoriei, ci și de pe cea a vieții, pentru că era biologic degradată și mistuită. Autoarea însă, pomind de la această regresie în zoologic, începe un lung periplu prin viața scriitorului, mare iubitor de animale, prin celelalte ținuturi ale romanului, prin amintirile scrise de Lampedusa, prin cultura lui și, am spune, prin tot imaginarul său hrănit cu lecturi în multe limbi, arătând cum această regresie revine obsesiv și întotdeauna ca un indiciu anunțator al mizantropiei de necleuit a sicilianului. Aceeași traiectorie este urmată de autoare și în restul analizelor sale, pornind, o dată, de la o frază găndită de protagonist în franceză și care conduce treptat la dezvăluirea unui întortocheat joc de protecție psihologică a principelui-personaj și a principelui-autor, altă dată de la imaginea auriului patinat al ornamentelor palatului, care îi sugerează ciudatului don Fabrizio "soarele letal" (cum îl numește autoarea) al Siciliei. Toate aceste itinerarii străbat și lecturile lui Lampedusa, afinitățile sale electivice cele mai statornice și subtile, și toate se îndreaptă, în viziunea Margaretei Dumitrescu, spre atracția invincibilă și voluptoasă a morții, spre liniștea superioară a aristocratului Salina, venită din împăcarea cu efemeritatea a tot ceea ce e viu și cu eternitatea strălucitoare a ceea ce e mort: luceafărul care sclipește la orizont, mereu la fel – ultima imagine rămasă pe retina principelui-astronom care, plecând de la bal, rătăcește pe străzile plebee ale orașului său.

Ceea ce nu izbutește Salina, ne spune autoarea, izbutește însă Lampedusa; sau, mai exact, scriitorul izbutește tocmai acolo unde personajul eșuează: anume el se salvează de moartea atotputernică și eternă care pândeste din toate paginile romanului, scriind până în ultimele clipe la această carte iar apoi încredințând-o fiului său adoptiv spre a-l reda vieții și a-l nemuri.

Smaranda Bratu Elian

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

120 000 lei

Pär Lagerkvist

PITICUL

În Cartea de pe noptieră
PÄR LAGERKVIST
Piticul

70 000 lei

Richard Bach

PESCARUSUL
JONATHAN LIVINGSTON

În Cartea de pe noptieră
RICHARD BACH
Pescărușul Jonathan Livingstone

am primit la redacție

Reviste

- *Symposia*, caiete de etnologie și antropologie, nr. 1/ 2002, director: Mihai Fîfor, redactor-șef: Nicolae Mihai. Craiova, Ed. Aius, 2002. În *Cuvântul editorilor* este schițat programul noii publicații: "Am considerat că o astfel de revistă este necesară în România, atât în impulsivizarea studiilor de profil, cât și în instaurarea unui dialog fertil cu alte discipline înrudite, în direcția deschiderii către pluridisciplinaritate". Sumarul acestui prim număr demonstrează că editorii știu să-și pună în practică ideile. Studiile de etnologie și antropologie a urbanului alternează cu studii de istorie culturală, istorie a mentalităților și antropologie istorică.

lecturi la zi

de Iuliana Alexa

Râdeți, băieți,
numai scrieți!

DESPRE Sorin Stoica am mai scris acum vreun an. Îi laudam atunci cursivitatea povestirilor și stilul format, deși debutant. Același lucru îl fac și acum, cu mențiunea că *Dincolo de frontiere* are un conținut mult mai puțin metaforic decât o sugerează titlul, nu are nimic de a face cu depășirea limitelor sau saltul în nirvana. Este doar o carte agreabilă, cu un haz nebun, povestind aventurile de pubertate ale unor liceeni de mare provincie, pe vremea lui Ceaușescu. Și nu doar atât. Nuvelele acestea au o teză inteligentă deși nu foarte originală: povestirea, fabulația, reprezintă lumile paralele, sporirea derutei și cantității de ireal din realitate, ele pot conduce la un adevăr parțial, subiectiv, trunchiat, dar posibil mai adevărat decât cel al simțului comun. Apoi povestirile pot conduce la o reevaluare și revalorizare a lucrurilor: "pentru că sunt răcit, tocmai am făcut o injecție cu o

Sorin Stoica, *Dincolo de frontiere*, Paralela 45, 2002

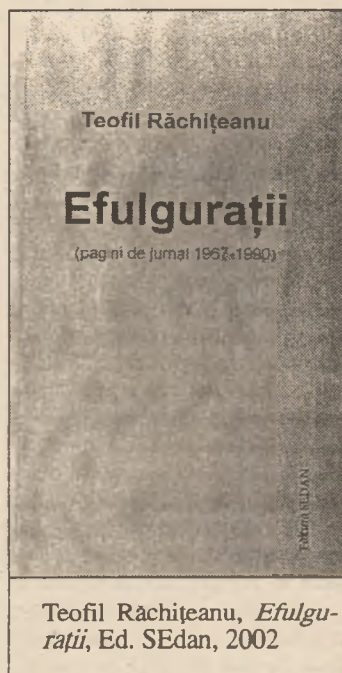
seringă de unică folosință. Îmi șterg nasul cu șervețele pe care apoi le arunc." Pe vremuri, aveam o batistă. Și batista aceea avea o memorie, o istorie aparte. Specializarea aceasta în acre intră acum obiectele înseamnă că există doar conceptul, fără corporalizare. Șervețelele sunt doar clone ale unui concept. Bunicii noștri aveau chiar un sentiment de vinovăție atunci când aruncau un capăt de ață. Un alt respect față de materie. Pentru ei vă spuneam că nu

există conceptul de gunoi." Toată această reevaluare pledează pentru o conștiință nepervertită, țărănească, neaoșă, primitivă, rudimentară, mistică și haioasă. Sorin Stoica îl iubește pe Pașanghel al lui Preda. Și totuși, țărani descriși de el fac mișto de tradiție, se înnebunesc după Muică Jackson, fac un fotbal pe maidanul satului, mândrele nasc la doispe-treispe ani, și scuipă seminte, în fine tot kitschul aferent agriculturii socialiste și postrevoluționare. Concluzia teoretică: desigur aici cuvântul patrie trebuie pronunțat cumva ironic, în răspăr cu discursul oficial. Poate fi înlocuit printr-un aproximativ acasă. Dar ce mai înseamnă acasă într-o lume de navetiști? La acest tip uman chiar continuitatea identității personale are de suferit. Nu mai suntem aceiași de la un moment la altul, pentru că narativitatea e o problemă care ține de spațiu. De modul în care se leagă obiectele în spațiu. Există diferențe în modul în care se leagă obiectele în spațiu. Există diferențe în modul în care acest lucru se întâmplă la sat sau la oraș. Sau chiar în orașe diferite. Sunt alte conexiuni. Alte relații pe care discursul trebuie să le exprime zilnic (...) schimbăm tehnicile narative în funcție de pământul pe care călcăm." Privită prin lentila unei astfel de critici de ficție cu morgă și răspăr, însuși cazul cărții de față se contorsionează comic. Jul își privește colegii de clasă stupizi, comuni, plini de clișee, îi povestește. Narațiunea provoacă identități. Adolescența e ridicolă, penibilă, uneori tragică. Cel mai adesea e comică. Totul e comic. Cioran citit de niște elevi fără repere e bun de versificat pentru muzică rock. Sadoveanu, Pillat, niște papalpe care habar nu au "ce e aia viață la țară." Jul face deconstrucții postmoderne, analizează practica discursului. E și fin psiholog, intuiește motivații ascunse. Totul la o scară derizorie, bine înțeles.

Intuiesc faptul că stilul de scriere al lui Sorin Stoica vine din pregătirea sa jurnalistică, cu exerciții de redactare. Eliminarea balastului informațional, descriptiv, enunț clar, simplu, democratic. Și că realismul brutal, buruienos uneori trădează atașamentul față de specia reportajului. Tehnic, e o carte scrisă bine, iar miza ei existențială, de repovestire și reinvestire a realului prin epic, ține.

A fi sau a nu fi
original

CU înduioșare și milă am citit paginile de jurnal ale scriitorului din Apuseni Teofil Răchițeanu, căci ele nu pot fi expediate nici la maculatură. Dar nici instituite ca ceva cât de cât valo-

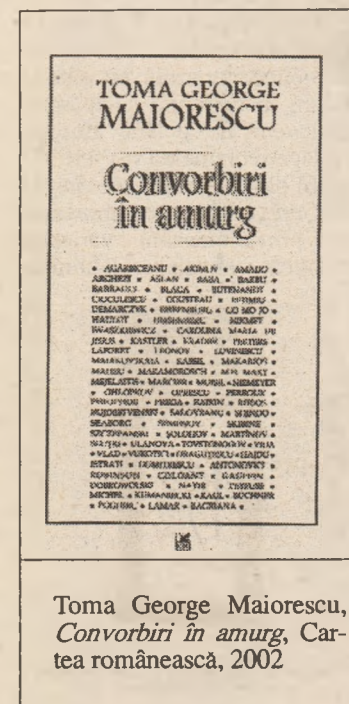
ros. Sunt pur și simplu paginile de jurnal ale unui om care l-a citit pe Emil Cioran, și știm cu toții ce efect contaminant are Emil Cioran. Teofil Răchițeanu scrie jurnal ca și cum ar folosi fișe de lectură. E inautentic, fals, e Cioran second hand. Îmi pare rău să scriu lucrurile astea, melancolia diaristului poate fi reală, tristețile veridice, dar forma literară le compromite. În plus, fragmentele, efulgurațiile, n-au titanismul disperării originalului. Sunt subțirele, tânguioase, aproape ridicele: „Singur, singur, singur! Un dumnezeu al însingurării s-a închis în mine cu lacăte grele. Cine să-l mai scoată de acolo?! Sau „Tristețea e singura realitate pe care suflul meu o trăiește plenitudinar.” Sau „Ori de câte ori îmi lipsești te caut ca pe cealaltă jumătate a mea pentru a-mi reîntregi ființa...” sau „Cerule ochilor tăi în care strălucea roua pură a melancoliei...” și așa mai departe... Metafore simple, epitețe ornate, vocabular cioranian 100%, efect zero. Autorul se prea poate să fie un om sensibil, o structură melancolică, un poet. Tehnic vorbind, jurnalul mai per-

mite abateri de la literar, lamentații și patetisme, cu singura exigență a autenticului. Îi recomand lui Teofil Răchițeanu să fie el însuși, nemediat cultural, ne-livresc. Până la urmă s-ar dovedi că jurnalul e și specia cea mai onestă, necum poemele în proză practicate de el pe post de confesiuni.

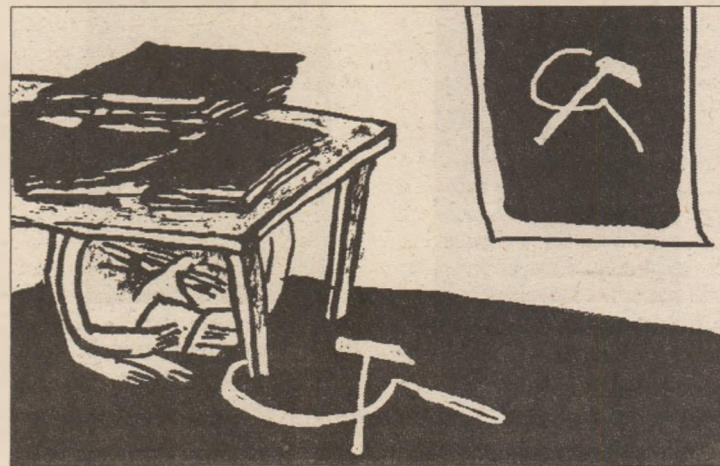
Convorbiri
culturale

TOMA George Maiorescu are o biografie destul de spectaculoasă. Scriitor, jurnalist, profesor universitar, el este autorul a peste 30 de volume de proză, publicistică, traduceri. Este membru al Academiei de Științe din New York, Omul Anului în 1990, poet tradus în numeroase limbi. În câmpul literar actual de la noi prezența dumisale e cvasi anonimă. Remediem acest gol recenzând *Convorbirile în amurg*, în care autorul adună schimburi de impresii cu Jorge Amado, Ana Aslan, Corneliu Baba, Lucian Blaga (l-a avut profesor), Șerban Cioculescu, Ilya Ehrenburg, Werner Heisenberg, Grigore Moisil, Marin Preda, M. Șolohov, Sadoveanu, Neruda și alții. Numărul de personalități intervievate e impresionant. Cantitatea de oameni de cultură ruși (sovietici) e și mai impresionantă, copleșitoare în raport cu celelalte nații, pentru că T.G. Maiorescu s-a specializat în 1954 la Moscova. Interviuurile datând din perioada sovietică sunt abil cosmetizate, eliminând vocabularul caracteristic perioadei, dar păstrând un parfum de optimism muncitoresc și rudimente ale limbii de lemn. Am deschis cartea febril la paginile despre Amado. Brazilianul a vizitat România și i-a plăcut mămăliga cu sarmale. Militantismul politic e transparent din frazele tunătoare despre propășirea poporului brazilian (interviu din 1963). Argezi pozește despre seducția socialismului pe la vremea tineretilor: „În loc să fim întâmpinați

cu obișnuitul limbaj academic al profesorilor, ca: măgarule,

tâmpitule, ni se spunea politicos: Pofțiți, tovarăși!” Ne simțeam oameni. De pe tribună auzeam cuvinte noi: capital, exploatare, profit.” (1960 sau de cât de puțin depinde conduita unui om...) Interesant interviul cu Ana Aslan, poate Nobelul nostru și virtual și neoficial pentru medicină. Cu pictorul Corneliu Baba, T.G. Maiorescu vorbește despre progres și evoluție în artă, realism și viziune plastică proprie. Cu Adolf Butenandt, laureat Nobel pentru biologie în 1939, despre hormonii sexuali feminini. Cu Șerban Cioculescu despre poezie, realism artistic și scheme abstracte ale realității. Sunt oameni readuși în actualitate de pe rafturile cu informații clasate, vizitate mai mult de specialiști. Dialogurile sunt stereotipe, întrebările aceleași, și problematica ușor de anticipat în fiecare caz, interlocutorii nu spun lucruri nemaipomenite sau revelatorii, dar cartea aceasta e un instrument de cunoaștere bun pentru cei care vor să mai șteargă praful de pe Victor Eftimiu sau M. Șolohov. ■

literatură

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Călare pe două lumi

U O medie de o carte publicată pe an, Dan Stanca este, probabil, cel mai prolific scriitor român apărut după 1989. Prozele sale au ca numitor comun permanentul balans între realism și fantastic (oniric), precum și, la nivel ideatic, o vizibilă inspirație guénonistă. *Drumul spre piatră*, cel mai recent roman al autorului, nu face excepție de la regulă.

Drumul spre piatră este ceea ce s-ar putea numi un roman-eseu. Accentul cade aproape exclusiv pe idei, iar la sfârșitul lecturii ceea ce rămâne în mintea cititorului este o viziune asupra istoriei. Nu personaje, întâmplări sau cine știe ce efecte artistice. Practic, Dan Stanca ajunge pe un alt drum (prin intermediul prozei) la unele dintre concluziile lui Horia-Roman Patapievici din *Omul recent* sau Ovidiu Hurdzeu din *Slavii fericiți*. Ideea romanului este aceea că istoria civilizației umane se dezvoltă în formă de cerc. De aceea, cu cât avansăm mai repede (în plan tehnologic, dar nu numai), nu facem decât să involuăm spre zorii civilizației umane. „Drumul spre piatră continuă în cer”, spune autorul (vezi p. 282). Ca la Patapievici, atunci când se câștigă ceva în plan material, se pierde altceva în plan spiritual, rezultatul, verificabil în evoluția/involuția noastră post-comunistă, fiind tot mai accentuată degradare a condiției umane. Implicit, o asemenea carte este o pledoarie, în spirit conservator, pentru preservarea valorilor tradiționale și un atac la adresa globalismului, a corectitudinii politice și a mercantilismului frenetic, specifice epocii actuale. În subsidiar, apare drama omului care nu se poate adapta noilor realități, cu identitatea strivită într-o societate care a abolit valorile și regulile tradiționale și se lasă guvernată de principii anarhice. Toată această viziune asupra istoriei este prezentată prin prisma evoluției/involuției unui personaj narator, Sabin Carp, fost profesor de științe sociale (dată fiind problematica romanului, specializarea nu este în-

timplătoare) înainte de revoluție, dat afară din învățământ după evenimentele de la Brașov, din noiembrie 1987, și ajuns după revoluție un soi de vagabond în subteranele Bruxelles-ului, capitala principalelor organisme transnaționale (NATO, Uniunea Europeană), oraș-simbol al globalismului. Parafrăzând un celebru titlu al lui Sextil Pușcariu se poate spune că, asemenea nouă, tuturor, Sabin Carp stă „călare pe două lumi”, fiecare cu specificitatea ei. Este lumea de azi mai bună decât cea de ieri? Depinde de punctul din care sînt privite lucrurile, dar, în esență, răspunsul lui Dan Stanca este negativ. Dacă în perioada comunistă răul avea un chip vizibil (cel al diavolului) împotriva căruia se putea lupta, astăzi lucrurile au devenit mult mai complicate. Este o lume dominată de *Nimeni*, ale cărei trăsături definitorii sînt excelent sintetizate în confesiunea profesorului Sabin Carp: „Va fi o epocă lipsită de personalități și de martiri, de demoni și de rugăciuni, o epocă în care vom fi din ce în ce mai mici și nu vom ști ce să mai facem pentru a ne distra. Imaginile se vor succede cu repeziune prin fața noastră, stele de cinema, vedete sportive, politicieni scilicitori, toate vor intra ca într-un tub de loterie unde vor fi învîrțite și agitate pentru a cădea lozul cîștigător. Lumea va pierde tot mai mult din consistență, viața se va ieftini, moartea se va banaliza, faptul divers va fi atotputernic, diversitate, divertisment, acestea vor fi coordonatele universului dominat de Nimeni” (pp. 98-99). Dictatura din ultimii ani ai comunismului a fost înlocuită cu un alt tip de putere, mai parșivă, a cărei forță stă în propriile ei slăbiciuni. Într-o societate care își distruge statuile (citește, valorile și idolii) oamenii ajung să nu mai creadă în nimic, coagularea lor în numele apărării unui ideal devine imposibilă, iar puterea nevăzută își poate face de cap: „Puterea cea mai zdrobitoare e aceea de a-i convinge pe oameni că nu există putere și nimic de care să le mai fie frică. După ce vor trăi bucuria deplinei eliberări vor vedea că nici protestul lor nu

mai înseamnă nimic” (p. 236).

Pe fundalul risipirii tuturor iluziilor ante-revoluționare, cei care au murit în timpul evenimentelor din decembrie 1989, cu sufletul plin de luminoasă speranță, se dovedesc, în negura spirituală a zilelor noastre, a fi răsfățați ai sorții. Imaginându-și care ar fi putut fi destinul post-revoluționar al unei fete inocente, ucise în timpul represiunii din 21 decembrie 1989, Sabin Carp ajunge să-i invidieze destinul: „O vedeam aruncată pe un maidan, tăvălită, terfelită, învinetită, maculată, ireversibil distrusă. Din fărîmele ființei ei nu s-ar mai fi putut alcătui nici măcar o ceșcuță din care să-ți bei cafeaua. Nenorocirea însă nu avusese loc fiindcă existase o icoană a Sfinței Fecioare și o zi a solstițiului de iarnă 1989 cînd toți cei care găsiseră încă un drum împotriva răului veniseră la întîlnirea cu norul de lumină ce trecea pe atunci deasupra capetelor lor după ce, înaintea nașterii fiecăruia din cei prezenți acolo, străbătuse pentru o fracțiune pîntecele matern” (p. 216).

Ideile expuse de Dan Stanca în *Drumul spre piatră* sînt la fel de grave și actuale ca și cele din cărțile lui Patapievici sau Hurdzeu. Impactul lor public a fost însă mult mai mic. Situație cu atît mai paradoxală cu cît, înainte de a fi tipărit în volum, romanul a apărut sub formă de foileton în „Ziarul de duminică”. Deci vizibilitatea sa a fost net superioară majorității producțiilor autohtone ale genului. Cum se explică atunci tăcerea din jurul acestei cărți? Cred că Dan Stanca și-a ales un vehicul greșit pentru a răspîndi în lume foarte incitantele sale idei. Eficiența ar fi fost alta dacă autorul ar fi optat pentru calea mai directă și mai nesofisticată a eseului pur și simplu. Romanul presupune o altă grilă de lectură decât eseul. Tehnicile narative și stilistice, specifice romanului,

cerșetorul
de cafea

de Emil Brumaru

Se va citi pe melodia Gui gâu iau

Stimate domnule Lucian Raicu,

CIUDATE sînt căile scrisului! Ieri, Balzac de buzunar, făcînd la planuri nu “din cuțite și pahară”, ci din fluturi și dovleci, mă și vedeam cu “corespondență” publicată-n opt volume groase, legate strîns și desușcheat în mătasea celor mai fini ciorapi de damă! Azi, pleoștit, c-o noapte nedormită, după ce am terminat un fermecător Maurice Leblanc: Victor, de la brigade mondaine, îmi dau seama că mîna-mi atîrnă mai greu, că creioanele-s tocite, că “cheful” a pierit o dată cu gîndul că *trebuie* să scriu! M-aș tot culca și-aș tot dormi un secol numai să nu fac o literă! Și merg mai adînc: oare toată spuma asta de scrisori nu-i din cauza fricii, groazei de-a mă apuca și-a scrie o poezie? Poezie care, fiind proastă, m-aș chinui atît de mult s-o repar, încît mi-ar mîncă zile și săptămîni. Și nici n-aș mai putea citi nimic! Și acum, încă mai adînc! Nu frica, nu groaza, ci neputința, certitudinea că nu mai pot scrie ceva care să-mi placă, că nu mai am *spațiul* necesar, mă determină să mă arunc cu capu-n jos și sufletul în sus în plicurile ce se cascade zilnic ca niște prăpăstii ocrotitoare! Dar să nu uit un amănunt esențial. Aceste scrisori, sînt scrise *vis-à-vis de dumneavoastră*. Vă implică tot atît de mult ca și pe mine!

Culmea, după trei sau patru săptămîni de tăcere, Mugur îmi dă un telefon și-mi *poruncește* (pentru a cita oară?) *să scriu o poezie!* Și eu care-mi luasem de-o grijă!

S-ar mai putea un lucru. La un moment dat, torturat de obligația de-a scrie zilnic, ca un adevărat ocnaș ce scoate-n loc de sare zahăr, să caut odihna, salvarea, deliciul și loboda într-o poezie!! Drept care, din nou, ați fi direct implicat!

O scrisoare mă scutește totuși de “lucru”, de “muncă”. O scriu, o bag voios în plic, o trimit. Nu mai pot, orice-aș face, fiindcă n-o mai am în față, modifica, aranja, oranja! O scrisoare, din această ștampilă de vedere, nu poate fi ratată decît atunci cînd nu ajunge la destinatar, conținutul necontînd și atingerea țintei! Se petrece însă altceva. Dacă am senzația că am feștelit-o într-o zi, a doua zi caut, scriind altă scrisoare, s-o dreg, s-o pipărez, s-o coc înăbușit la foc subțire. Și tot așa, din rușine spălată-n rușine, ajung la un lanț nesfîrșit de păcate.

Mîine dimineață, la ora cinci, voi face o “pernă de aer”! Deocamdată atît! Această scrisoare se va citi pe melodia *Gui gâu iau* (vedeți *Antologia poeziei chineze*, vol. I, unde toate poeziile sînt cîntate pe melodii!)

Cu stimă și mister,

Emil Brumaru

îmbracă ideile într-o anumită prolixitate. Pe alocuri ele devin dificil de urmărit și de interpretat din cauza excesului de cuvinte și a permanentului balans între planul realist și cel fantastic. Narațiunea are regulile ei care, obligatoriu, produc o oarecare disipare a spațiului

ideatic în teritoriul mult mai vast al epicului. Or miza principală a cărții lui Dan Stanca stă tocmai în concentrarea de idei.

Drumul spre piatră este o carte care ar trebui să suscite vii dispute în mediul intelectual de la noi. Nu atît ca roman, cît ca viziune asupra istoriei. ■

literatură

cîntecel

iubirea mea e o plantuță
răsărită dintr-o picătură de spermă
aterizată în pîntecul tău

poate să crească și într-un pahar de plastic
cu nisip de la mare
stropită cu apă adusă
tot de acolo

poate că e un fel de a-ți oferi
pămînt și apă
o plajă pustie-n asfințit
pe care (visez că) mergem
mînă-n mînă pînă ce ne pierdem

iar între timp iubirea a crescut mare
și poate să-și poarte și singură
de grijă

doar un personaj

ea nici nu există e
doar un personaj din filmele
și cărțile tale
o "ochelarișcă mică"
cu care ai făcut rizînd concurs
cine reușește să stea în lotus

ți-a(i) *amintit* pomînd
de la alifantis

– care nu-ți place –
o poezie a lui labiș
– care îți place –
pe care cu ani în urmă
ai trimis-o împreună
cu o scrisoare

de adio fetei de care
erași îndrăgostit
după o criză solitară
de gelozie și o noapte
nedormită

brațele de aer ale clipei duse
și
brațele ei cuprinzîndu-te

* * *

pe umerăș o cămașă verde

(te rog nu mă mai suna nu-mi
mai trimite mesaje știi
de cîtăva vreme e un
om în viața mea e
stînjitor să-i tot dau

explicații

ți-ai făcut-o de fapt
cu mîna ta)

în dulap o pereche de șosete
kaki probabil

că-i amintești
de tatăl ei

(de ce vreți voi întotdeauna
ceea ce nu puteți avea)

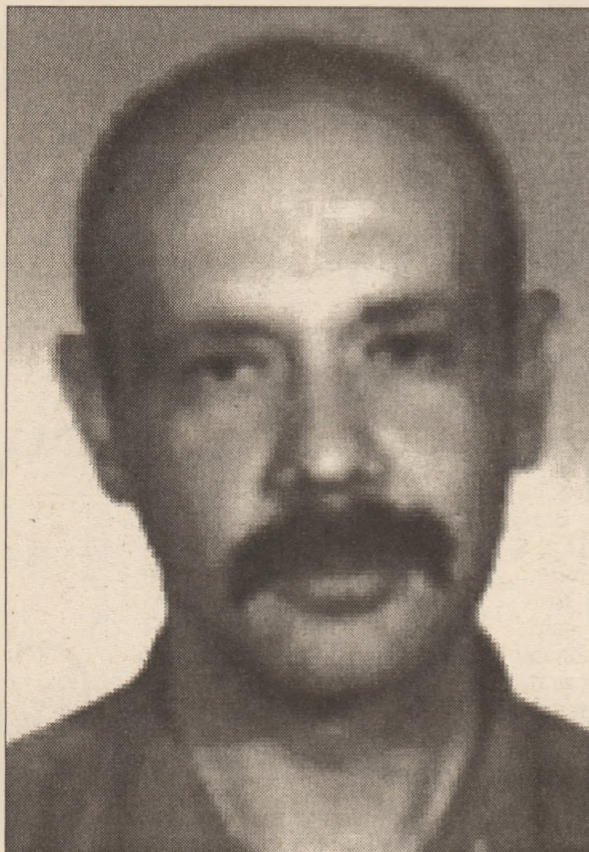
o ceașcă de cappuccino aburînd

(sper că nu ești supărat, așa am simțit. dă un semn de
viață, căldura ta îmi lipsește. say if there's anything
wrong. see u. lumi 07/11 11:13)

* * *

diminează ea
doarme ca un copil
zîmbind

un cîntec de-al lui andrieș

romulus bucur

evocînd aceeași atmosferă
(care cîntec care atmosferă)
apoi caseta deșirată prin toată

camera

– asta ar fi trebuit să vă lege
cum a făcut-o lungă plimbare prin noapte
pe dealurile de deasupra

orașului

ți-a povestit de o piatră albă
ce i-ai adus-o de la mare
înnegrită de cît a ținut-o în mînă
întrebîndu-se dacă să se culce sau nu cu tine

atunci i-a sunat mobilul a țîșnit din pat
s-a îmbrăcat și a plecat

să-și țină orele

* * *

te mîngîie cu nesfîrșită
gingășie zîmbește enigmatic
mișcîndu-se leneș
în lumina caldă a dimineții
ca și cum ar înota în miere

(acum explorez o nouă dimensiune
a sexualității mele

te gust

îmi place să-ți port tricoul iau

mirosul tău)

i-ai arătat zonele tale erogene
ea pe-ale ei nu (ghicește-le)

(*Damn I think I love you*)

îți amintești că un prieten
îți spusese despre karma ta că

s-ar împleti cu cea a fiecărei femei
în care ai ejaculat

te gîndești

la toate partenerile tale și
la partenerii lor și la
partenerile acestora iese
un întreg www de sexe
pe care îl reduci hotărît
la lumea reclamelor sentimentale
cu cafeaua băută în doi

botoșei o pernă aruncată în cap
și așa mai departe

* * *

pui deoparte hîrțile
și intonezi cu glas

aproape răsunător

ha nem birod már elviselni
azt amiben vagy
lépj ki mint egy rósz cipőből
ringasd el magad

ești pletos și bărbos
& cu vreo douăzeci de ani

mai tînăr

(ea aleargă la două noaptea
pe acoperișul magazinului universal
speriindu-te nu prin ce ar păți
ci prin posibila situație penibilă
de a trebui să explice gardienilor publici
ce dracu căutați voi acolo la ora aia
e și ăsta un sport extrem

în felul lui)

treceți pe lîngă un cuplu
ce zguduie o mașină

parcată pe drumul poienii

ea zîmbește complice

(dacă n-au unde...)

(fă cumva să ne vedem, diseară sau mîine pînă-n
11:30 a.m. i miss you too very much. caută-mă-n
cameră. dacă da, dă bip, dacă nu, 2 bip)

astfel de noapte bogată

îți arată orașul străduță

după străduță cotlon

după cotlon

cunoscute din vremea

cînd ducea ziare în zori

din casă-n casă

cine pe ea n-ar da viața lui toată?

cîntecel

zis is a litl song ai rot
ai uânt tu sing it not for not

miere picurată pe buze cu lingurița
urmată de un sărut

– firește dulce

(asta nu s-a întîmplat
dă' parcă poți ști)

lapte pline prăjită și miere
(asta e dintr-un cîntec
dă' ți-ar plăcea ție...)

un munte de spumă de nes
- tehnică specială™ –
mîncat (tot) cu lingurița
(una mie

una ție)

stai în jumătate-lotus
cu ea în brațe

(dar îmi păstrez șosetele în picioare
ca în romanele erotice chinezești)

atît cît țin-e-această clipă ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Românii din Lumea Nouă (I)

STABILIT din 1991 în Statele Unite, scriitorul Gabriel Stănescu e, firește, în cunoștință de cauză în raport cu subiectul românilor trăitori în Lumea Nouă. Ne propunem a excerpta în prezentele însemnări elementele menite a-l oglindi, din cuprinsul volumului intitulat jucăuș ("ca o parafrază la un bine cunoscut volum de versuri pentru copii de Marin Sorescu", după cum se alintă autorul) *Unde am fugit de acasă?* Statisticile ne spun că, la ceasul actual, aproape o jumătate de milion de cetățeni americani se declară de origine română, comunitatea în cauză plasându-se pe al 20-lea loc ca mărime în rândul celor 71 de grupuri etnice de origine europeană, recunoscute oficial. Atracția conaționalilor noștri către mirifica Americă e suficient de veche. La începutul veacului XX și, în speță, în anii '30, numeroși tineri din Regat ca și din Transilvania și-au încercat norocul traversând Oceanul Atlantic pentru a strânge banii necesari întemeierii unei gospodării ori construirii unei case. Unii s-au întors, alții au rămas. În Băilești Doljului, ne încredințăm Gabriel Stănescu, strada principală este garnisită cu un impunător șir de case de cărămidă cărora localnicii le spun și acum "americane". La Cleveland, la Chicago și Detroit se păstrează străzi întregi locuite de români din diverse generații. După instaurarea, la noi, a regimului comunist, se produce al doilea val al exodului românesc spre Occident, un exod de astă dată cu precădere intelectual și politic, bizuit pe reacția de respingere a totalitarismului, "pentru care nu există cale de întoarcere". Mircea Eliade socotea emigrația românească de după al doilea război mondial cu o componentă a destinului nostru național, o prelungire a procesului arhaic al transhumanței țăranilor care-și pășteau turmele pe un teritoriu vast, din Cehoslovacia pînă la țărmurile Mării de Azov. Explicabil, acest val anticomunist nu și-a putut păstra puritatea politică ce, în nucleul său, îl califica, maculat fiind de diverși aventurieri în goana după avantajul material. "De un sfert de veac, preciza Virgil Ierunca într-un interviu, conceptul de exil nu mai rezistă. Au apărut veleitarii, impostorii, afaceriștii exilului, în așa fel încît libertatea s-a transformat în

confuzie". Nici nu se putea altminteri în cadrul unui fenomen de masă! În fine, al treilea val al exodului are loc după căderea Cortinei de Fier, în pofida faptului că analiștii consideră emigrația politică românească drept lipsită în prezent de motivație: "Mulți din cei care au venit în SUA în ultimii zece ani la studii, sau cu un contract de muncă temporar, sau pur și simplu în vizită, se încăpăținează să rămână. Este aproape imposibil să se stopeze această avalanșă de nou veniți. În America vin aproximativ 2 milioane de imigranți legali sau ilegali, în fiecare an, în timp ce rata șomajului rămîne una din cele mai scăzute din ultimii 30 de ani".

PROBLEMA crucială care se pune în fața noilor veniți în America este cea – defel simplă – a integrării. E cu puțință oare o "americanizare" reală a imigranților? Dacă da, prin intermediul căror mecanisme, în ce ritm și cu ce preț? Procesul ilustrează un inevitabil impact dintre *background*-ul originar și cel al țării de adopțiune. Sînt unii indivizi care doresc să-l accelereze, dispuși a se rupe complet de "preistoria personală", a-și ascunde originile precum un lucru compromișor: "Cunosc pe cineva din Arizona, ne relatează Gabriel Stănescu, care nu mai citește publicații românești de teamă de a nu fi suspectat că nu stăpînește destul de bine engleza. Nu ar vrea, probabil, să dea astfel, în nici un fel impresia că problemele societății românești nu-l mai afectează decît într-o mică măsură, sau doar tangențial. O doamnă care a locuit mulți ani în California îmi mărturisea că fiicei ei, care a venit numai de cîțiva ani aici, căsătorită fiind acum cu un american, îi este rușine să vorbească românește în casă; e convinsă că nu va fi privită cu ochi buni de vecini și colegi dacă va mărturisi că s-a născut în România". În acest context e grăitoare împre-

jurarea că dintre toți locuitorii planetei românii par a fi cei mai puțin mindri de naționalitatea lor. Potrivit rezultatelor unui sondaj internațional, Planet Project, care s-a desfășurat între 15 și 18 noiembrie 2000 pe Internet, România se afla pe ultimul loc, cu numai 46 la sută răspunsuri afirmative (dar despre această chestiune vom discuta cu altă ocazie)... Alți români ajunși în America, dimpotrivă, se arată refractari procesului de asimilare, trăind "drama imposibilității socializării, manifestînd de obicei o atitudine rezervată, dacă nu chiar rebarbativă în relațiile lor cu americanii". La aceasta își dau concursul nu numai stăpînirea defectuoasă a limbii engleze și setul de "prejudecăți și de obiceiuri mult prea balcanice pentru a fi receptat la un nivel cel puțin satisfăcător de reprezentanții *melting-pot*-ului culturii americane", dar și o structură afectivă, o sensibilitate ce înclină balanța spre postura conservatoare. Oriunde s-ar afla, asemenea persoane "duc ca pe o cruce nostalgia originilor". Spre a ne da seama de amploarea unei astfel de "nostalgii", să menționăm confesiunea pe care i-o făcea autorului însuși Mircea Eliade: "Adevăratul meu exil n-a fost plecarea din țară la Londra, în Portugalia sau la Paris. Nu. Adevăratul meu exil a fost plecarea mea din Europa, la Chicago". În chip rezonabil, Gabriel Stănescu acceptă ambele ipostaze, care țin de particularitățile individuale, ireductibile și a căror manifestare se cuvine îngăduită într-o atmosferă a libertății. Doar propaganda comunistă îi lega, într-o manieră feudală, pe români de pămîntul natal, stigmatizîndu-i pe cei dornici "a-și croi o altă soartă" cu etichete precum renegați, apatrizi, trădători de neam. "Lumea liberă" i-a primit pe cetățenii oprimați la ei acasă, indiferent de capacitatea lor, mai mare ori mai redusă, de adaptare la mediul străin, în virtutea unui prin-

cipiu democratic: "Este inuman să nu lași pe fiecare să decidă în cunoștință de cauză unde crede că e mai bine să trăiască. Procesul acesta al adaptării nu are cadre de manifestare în timp; poate dura cîțiva ani, sau poate să nu se încheie niciodată. Nimeni nu poate fi socotit slab, incapabil, prost, pentru că nu se poate adapta(...) Sînt structuri psihice și structuri psihice. Personalități cu particularități diferite, unele avînd capacități adaptative mai pronunțate, spre deosebire de altele, pentru care valorile native, mai ales de la o anumită vîrstă, se schimbă anevoie sau aproape deloc". Indiscutabil.

DAR despre ce fel de adaptare e vorba? Care sînt termenii ei de-o parte și de alta? Nu o dată, americanii habar n-au

unde se găsește România, din pricina a ceea ce autorul numește "ignoranța lor proverbială". Reprezentînd o națiune cu o orientare pragmatică, aproape integral absorbită de prezentul lucrativ, ei își clădesc psihologia pe "a avea" și nu pe "a fi" încă de acum mai bine de un secol și jumătate, de vreme ce vicontelex Alexis de Tocqueville afirma inciuat, în celebra sa carte *Democrația în America*, cum că "nu există în lumea civilizată o altă țară în care cineva să se ocupe de filosofie mai puțin decît în Statele Unite". Desigur, e o exagerare. Nu mai puțin, ea surprinde un specific pragmatic, utilitarist al lumii anglo-saxone, în care profunzimile spiritualității, subtilitățile speculative, "gratuitățile" creației apar incontestabil mai rar decît în Europa sau în Asia. Captiv al mediului proximal și al momentului de față, bunul american manifestă o accentuată indiferență față de restul lumii (natural, cu excepția unor zone "fierbinți", către care-l orientează interesele geopolitice). În pofta sa de senzational (un substitut al unui anume izolaționism ca și al aculturației), americanii "se dau în vînt după fantasmagorii à la Dracula, pentru că în imaginația lor, Transilvania, grație romanului irlandezului Bram Stoker, este un pămînt populat cu vampiri și strigoi. De aici și presiunea unor structuri ale imaginarii asupra codului etic al românilor. Fatalmente, sîntem judecați astfel prin ceea ce avem negativ. Personalități ca Enescu, Brîncuși, Eliade sînt cunoscute în cercuri extrem de restrînse, superspecializate". ■

Editura AULA

Nicolae Manolescu

Literatura română postbelică (Vol. 1-3)

1.324 p. 230.000 lei

Istoria critică a literaturii române. Vol. 1

432 p. 95.000 lei

Despre poezie

208 p. 50.000 lei

Julian Boldea

Poezia clasică și romantică 272 p. 70.000 lei

Simbolism, modernism, tradiționalism, avangardă

208 p. 55.000 lei

Mircea A. Diaconu

Poezia postmodernă 192 p. 55.000 lei

Florin Iaru

Poeme alese (1975-1990) 208 p. 55.000 lei

Alexandru Mușina

Sinapse 224 p. 60.000 lei

Antologia poeziei generației 80 400 p. 90.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

Gabriel Stănescu – *Unde am fugit de acasă? Interogație asupra exilului*, Criterion Publishing, USA, 2001, 246 pag.

biografie

NINA CASSIAN s-a născut la 27 noiembrie 1924, la Galați, în familia unui funcționar. La naștere se numea Renée-Annie Cassian-Matâsaru. Între 1926-1935 s-a aflat împreună cu familia ei la Brașov, unde a urmat școala primară și a început liceul. Din 1935, stabilită odată cu ai săi la București, și-a continuat studiile secundare la Institutul Pompiliu.

În 1940 îi trimite, prin tatăl său, un caiet cu versuri lui Tudor Arghezi, care dă verdictul: "Talent incontestabil." Nu este singurul domeniu artistic de care se simte atrasă. Ia lecții de desen cu G. Loewendal și M. H. Maxy, de actorie cu Beate Fredanov și Al. Finți, de pian și compoziție muzicală cu Th. Fuchs, Paul Jelescu, Mihail Jora și Constantin Silvestri. În 1942 parcurge ultimele două clase de liceu într-un singur an și trece examenul de bacalaureat.

Se simte atrasă de mișcarea comunistă, dar "țovarășii" o antipătează, considerând-o orgolioasă și dominatoare. În 1943 se căsătorește cu Vladimir Colin. În 1944 devine studentă a Facultății de Litere și Filosofie, pe care o abandonează însă după un an.

În 1945 îi apare prima poezie, *Am fost un poet decadent*, în ziarul *România liberă*. La sfârșitul lui 1947 debutează și editorial, cu volumul de versuri *La scara 1/1*, atacat violent de critica oficială în cursul anului 1948, ca exemplu de "poezie decadentă".

În același an divorțează de Vladimir Colin și se căsătorește cu Al. I. Ștefănescu, care îi va fi devotat toată viața, trecându-i cu vederea furtunoasă viață amoroasă extraconjugală. Speriată și cumișită ca scriitoare, după campania vehementă îndreptată împotriva ei, începe să publice volume de versuri realist-socialiste, dând dovadă de o surprinzătoare obediență față de autorități: *An viu - nouă sute și șaptesprezece*, 1949, *Sufletul nostru*, 1949, *Cântece pentru Republică*, 1950, *Tinerețe*, 1953, *Norile patriei*, 1954 etc. Scrie, în același timp, încântătoare cărți pentru copii, în cuprinsul cărora își poate manifesta spiritul ludic, fără teama de fi denunțată ca "decadentă": *Nică fără frică*, 1950, *Ce-a văzut Oana*, *Bot Gros, căpel fricos*, 1957, *Prințul Miorlau*, 1957, *Chipuri hazlii pentru copii*, 1958, *Aventurile lui Trompișor*, 1959 etc.

În deceniul șapte, valorificând prompt, cu deja binecunoscuta ei mobilitate intelectuală, voga libertate de care începe să se bucure scriitorii, se reanșează ca poetă. Volumele de versuri din această perioadă - *Spectacol în aer liber*, 1961, *Sărbătorile zilnice*, 1961, *Să ne facem daruri*, 1963, *Disciplina harfei*, 1965, *Destinele paralele*, 1967, *Ambitus*, 1969, *Cronofagie*, 1970 și multe altele - fac parte dintr-un recital liric aproape neîntrerupt, care place tuturor, chiar dacă nu este - și nici nu este considerat - o mare literatură. Este o perioadă în care Nina Cassian se manifestă exuberant, în mai multe domenii: traduce, cântă la pian, compune muzică, desenează, scrie proză și piese pentru teatrul de păpuși. În 1985 părăsește România și se stabilește la New York, unde este în continuare activă ca poetă și compozitoare. În 1993 revine pentru scurtă vreme la București și supraveghează tipărirea în bune condiții a unei cuprinzătoare antologii din poezia și proza sa, *Cearta cu haosul*, în colecția "Biblioteca pentru toți" a Editurii

Desen de Ștefan

Trăiri reconstituite

NINA CASSIAN este cea mai atrăgătoare femeie urâtă din câte s-au afirmat în literatura română. Eugen Barbu, malițios, i-a comparat înfățișarea cu aceea a lui Dante. Poeta însăși și-a făcut un portret terifiant, de o violentă expresivitate, studiindu-se în oglindă cu o luciditate dusă până la cruzime, manifestare paradoxală a nesățiosului ei narcisism:

"Mi-e dat acest obraz triunghiular, ciudat,/ această căpătână de zahăr sau această/ figură pentru prora vapoarelor-pirat/ și părul lung, lunar, pe țeastă." (*Autoportret*, din *Disciplina harfei*).

Dumnezeu a înzeestrat-o pe poetă, în compensație, cu o inteligență scilpitoare, cu multiple aptitudini (pentru literatură, muzică, desen), cu spirit ludic. Ea a folosit toate aceste daruri ca mijloace de seducție, care s-au dovedit irezistibile. I-a cucerit pe bărbați, pe copii, și chiar pe fe-

mei. Există până și cazuri de antisemiți care s-au declarat învinși de farmecul ei.

În prezent, la cei aproape 80 de ani ai săi, acolo, la New York, unde se află, continuă să cucerească asistența, în orice împrejurare. Când participă la întâlniri organizate de Centrul Cultural Român din New York, se face imediat remarcată, prin modul paradoxal în care gândește, prin ironia ingenioasă, printr-o cochetărie agresivă și totuși de bun-gust.

Dacă și-ar fi concentrat întreaga capacitate de creație într-o singură direcție, poeta ar fi ajuns departe. A preferat, însă, să-și risipească generoasa înzeestrare pentru a obține succese de-o clipă. În plus, a fost dominată mereu de o luciditate care a făcut-o să analizeze fiecare emoție, să o distrugă prin analiză și să o reconstruiască. Poezia ei este plină de trăiri reconstituite. Elanurile afective au fost înlocuite de comentarii inteligente asupra lor. Spaimele obscure - de esurii pe tema spaimele obscure. Jocurile - de o exemplificare savantă a spiritului ludic.

"Naturalism" liric

TITLUL volumului de debut al Ninei Cassian - *La scara 1/1*, 1948 - nu este impropriu (cum crede, printre alții, Al. Piru): versurile oferă cu adevărat o imagine exactă a lumii, însă a lumii interioare, în manieră suprarrealistă.

Poeta descrie această lume atât de fidel încât, uneori, cade chiar într-un fel de "naturalism" liric. Indistincția dintre artă și realitate creează impresia de reportaj indiscret despre zonele obscure ale vieții sufletești. Efectul asupra cititorului este puternic. Acesta își poate duce mâinile la ochi, oripilat, ca într-o sală de disecții. Poemele - viscere revărsate din organismul psihic - palpită încă de viață:

"Pe marginea tavanului stau cercevelele./ Pe marginea cercevelelor stau perdelele./ Și-așa se-mpiedică priveliștea de sus în jos/ Până la covorul cu miros./ Sângeratul gât e un butuc/ Pentru glezne frânte. Unde duc./ Fată goală, patimile noastre./ Nesfârșit de primitive, caste?// Mult târziu, la ceasul douăzeci./ Orologiul are-un cuc ucis./ Și-a căscat fereastra nările ei reci/ Ca să intre Marele Plictis." (*Act*).

Dacă o asemenea autenticitate excesivă nu devine o dominantă nefastă este numai pentru că încă de pe acum Nina Cassian cultivă ironia. O ironie caustică, explicabilă, pe de o parte, printr-un ascuțit spirit de observație, specific feminin, și, pe de altă parte, prin acea luciditate intelectuală care va constitui pentru poetă mai târziu nu numai o tră-

la o primă lectură
de Alex. Ștefănescu

Nina Cassian

Fotografii de Ion Cucu

sătură caracteristică, ci și o temă de meditație, o cauză susținută cu ardore, o profesiune de credință.

Demonul sarcasmului o ispitește deocamdată pe Nina Cassian să rețină detalii de-un prozaism tipător:

"Era bine când tăceam ca masa, ca podeaua./ Musca ne coșea cu bâz urâtul";

"Voi scoate o antologie a mișcărilor mâinii./ (Mâna ta e rece ca o furculiță)".

Și o ispitește, totodată, să strecoare o notă de tachinerie chiar și în evocările cele mai solemne, cu aerul nevinovat al copilului care desenează ochelari pe figurile domnitorilor din manualul de istorie:

"Și era lumină, și era lumină/ Ca într-un pahar cu ceai în care-a explodat o albină."

Fantezia barocă, spiritul paradoxal și înclinația ludică vor fi valorificate de altfel, de-a lungul timpului, în numeroase cărți pentru copii, fiecare cu câte două mesaje artistice ingenios supra-mesaj: unul adresându-se într-adevăr copiilor și altul, aluziv, de-o inteligență cochetă, accesibil doar maturilor.

Versuri de activistă

CA AUTOARE de versuri propagandistice, Nina Cassian nu mai este Nina Cassian. Renunță la talent, la bun-gust, la umor și apare în fața cititorilor ca o activistă de baion, cu figură gravă și voce bubuitoare. Volumul *An viu - nouă sute și șaptesprezece*, 1949 se deschide cu o

explicație de un servilism teatral față de Uniunea Sovietică:

"Poemele care urmează au fost sugerate de lectura uriașei opere *Istoria războiului civil din URSS* la a cărei redactare au lucrat M. Gorki, V. Molotov, C. Vorosilov, S. Kirov, A. Jdanov, I. Stalin."

Iar poemele sunt intitulate: *Cosașul Constantin Petrovici Ivanov, Lenin în drum spre Smolnîi, Cântecul gardistului roșu* etc.

Broșura *Fiilor mei*, 1949, cuprinde un singur poem, care împinge însă grandilocvența atât de departe și sună însă atât de fals, încât îl poate dezgusta pe cititor, pentru toată viața, de însăși ideea de poezie:

"Nu suntem singuri./ Lenin își sprijină fruntea/ și scrie la masa de brad."

"Nu, tineretul lui Stalin nu uită/ torentul aprins care-l leagă/ de cei din Octombrie." etc.

Este păcat că asemenea texte atâră, ca o piatră de moară, de gâtul grațioasei opere poetice a Ninei Cassian.

Nuanțe, fulgurații...

UPĂ toată această tristă experiență a poeziei scrise la comandă, Nina Cassian publică, în 1957, placheta *Vârstele anului*, prin care inaugurează o lungă perioadă de echilibru (desigur, instabil) în lirica sa. Poeta și-a găsit, cum se spune, ipostaza cea mai convenabilă, disciplinându-și frisonul de eternă adolescență și folosindu-l, ca pe un laser, pentru a grava în sensibilitatea cititorului peisaje de o stranie precizie:

"O vrajă e-n toate, o vrajă.../ Marea cu sclipătul/ Și albele păsări pe plajă/ Și iarba subțire a tipătului.../ Ce încremenită paragină.../ Sub plajă-n cămara adâncă/ De veacuri, nisipuri se macină.../ Cronos feciorii-și mănâncă." (*Peisaj*).

...pentru a grava, de asemenea, caricaturi alegorice:

"Ipocrizia, floare carnivora./ A răposat? N-a răposat ea oare?/ Miresmele-i adânc otrăvitoare./ Dacă te-apropii, încă te devoră." (*Ipocrizia*).

...sau pentru a grava imaginea radiografică a propriilor ei stări de spirit:

"Te-am așteptat până-n zori./ noaptea toată./ Vinul lăncezi în urciur./ fu pâinea pe masă uscată.../ Și când a fost zătr-ntr-adevăr/ și-așa avea să rămână-/ mi-am scos cu o mână bătrână/ floarea din păr." (*Tristeți de primăvară, III*).

Acest mod direct, ingenios și elegant de a merge la țintă (posibil doar pentru că există

permanent, dincolo de pasiune și nerăbdare, o curiozitate rece, de chirurg al vieții psihice) merită scos în evidență nu numai pentru că a produs zece sau o sută de poeme valoroase, ci și fiindcă a contribuit, în contextul represiunii ideologice din România, la pregătirea publicului pentru înțelegerea momentului înnoitor de la începutul deceniului șapte.

Finețea instrumentelor poetice de care dispune, ca și o programatică lipsă (chiar oroare) de prejudecăți îi asigură Ninei Cassian posibilitatea de a surprinde nuanțe, fulgurații și realități iluzorii, situând-o astfel în descendența lui Ion Barbu (care, de altfel, a cunoscut-o și i-a apreciat versurile) și în ascendența lui Nichita Stănescu. În poemul *Cei ce devoră*, de pildă, descrierea puului de rechin din acvariu

constituie un pretext pentru sesizarea unei însușiri (ferocitatea) în stare de virtualitate, de presimțire, de amenințare difuză și tocmai de aceea tulburătoare:

"În ochii lui crima mijise puțin/ și-avea să crească odată cu el.../ Șfichiindu gonia între patru pereți/ cu-o rece neliniște, gata să-i surpe,/ dinții sclipeau, ca un cinic îngheț/ în alveola gurii lui curbe."

O altă direcție care trece prin poezia Ninei Cassian este aceea care pleacă de la Nicolae Labiș și ajunge la (primul) Ioan Alexandru și anume celebrarea înfrigorată a roadelor pământului, a tot ceea ce provoacă senzații fruste:

"Mușcăm din roșii. Zeama ne curge pe bărbii./ Hamsiile, ca niște bricege albastrii./ Stau lângă brânza albă; iar pofta ne-o ascute/ Măslina lunecoasă, sticloasa ceapă iute." (*Prânzul pe iarbă*).

Sărbătorile zilnice, 1961, *Spectacol în aer liber*, 1961, *Să ne facem daruri*, 1963, *Disciplina harfei*, 1965, *Sângele*, 1966, *Destinele paralele*, 1967, *Ambitus*, 1969, *Recviem*, 1971, *Marea conjugare*, 1971 etc. sunt cărți în care asemenea aptitudini se manifestă din plin, în paralel însă cu o neglijență copilărească în selectarea versurilor. Deși este o profesionistă a lucidității, poeta nu găsește puterea să renunțe, când își alcătuieste volumele, la poeme de o valoare estetică derizorie, dar prețioase, probabil, din punct de vedere sentimental, ca vestigii ale unor momente biografice. ■

Cu Marin Preda în 1968

bibliografie

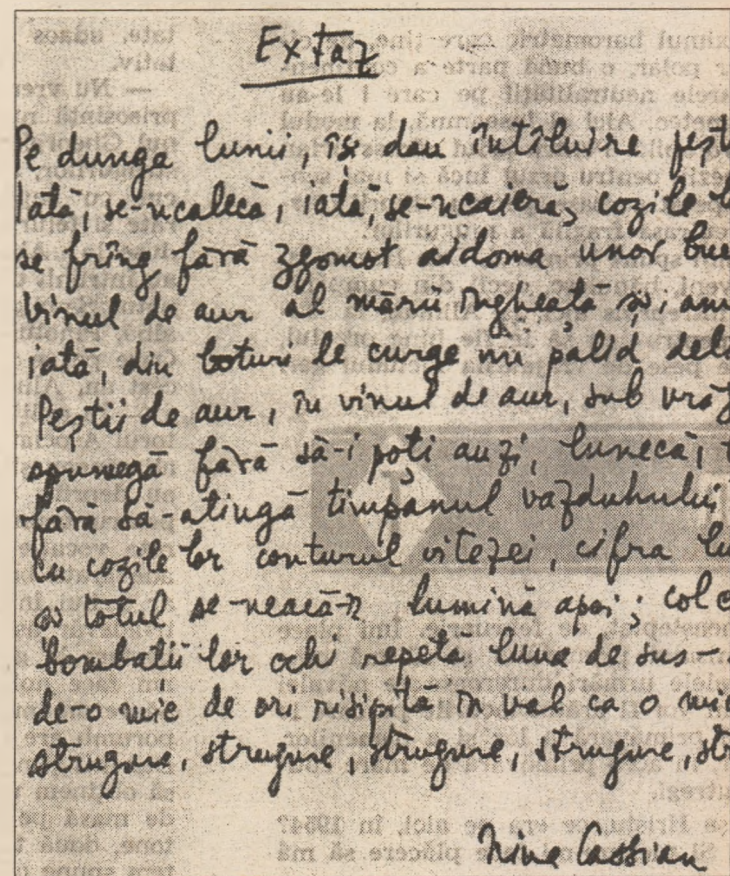
POEZIE. *La scara 1/1*, cu un portret de Perahim, Buc., Ed. Forum, 1948 • *An viu - nouă sute și șaptesprezece*, Buc., EPLA, 1949 • *Fiilor mei*, poem, Buc., ES, 1949 • *Sufletul nostru*, Buc., EPLA, 1949 • *Cântece pentru Republică*, Buc., 1950 • *Tinerete*, Buc., Tin., 1953 • *Florile patriei*, Buc., Tin., 1954 • *Versuri alese*, Buc., ESPLA, 1955 (ant.) • *Dialogul vântului cu marea*, motive bulgare, Buc., ESPLA, 1957 • *Vârstele anului*, Buc., ESPLA, 1957 • *Disciplina harfei*, Buc., EPL, 1965 • *Destinele paralele - La scara 1/1*, Buc., Epl, 1967 • *Ambitus*, Buc., EPL, 1969 (cop. și ilustr. de Marcela Cordescu) • *Cronofagie*, Buc. EPL, 1970 (ant.) • *Marea conjugare*, Cluj. D., 1971 • *Recviem*, Buc., Em., 1971 (cop. și ilustr. de Mihai Vulcănescu) • *Loto-poeme*, Buc., Alb., 1972 • *Spectacol în aer liber*, o (altă) monografie a dragostei, Buc., Alb., 1974 (ant.) • *O sută de poeme*, Buc., Em., 1975 (ant.; selecție realizată de autoare și de Șerban Foartă; ilustr. de Nina Cassian) • *De îndurare*, Buc., Em., 1981 (cop. și ilustr. de Traian Alexandru Filip) • *Jocuri de vacanță*, versuri și proză, Buc., CR, 1983 • *Numărătoarea inversă*, Buc., Em., 1983 • *Cearta cu haosul*, versuri și proză (1945-1991), ant., pref. și tab. cron. de Nina Cassian, Buc., Min., col. "BPT", 1993.

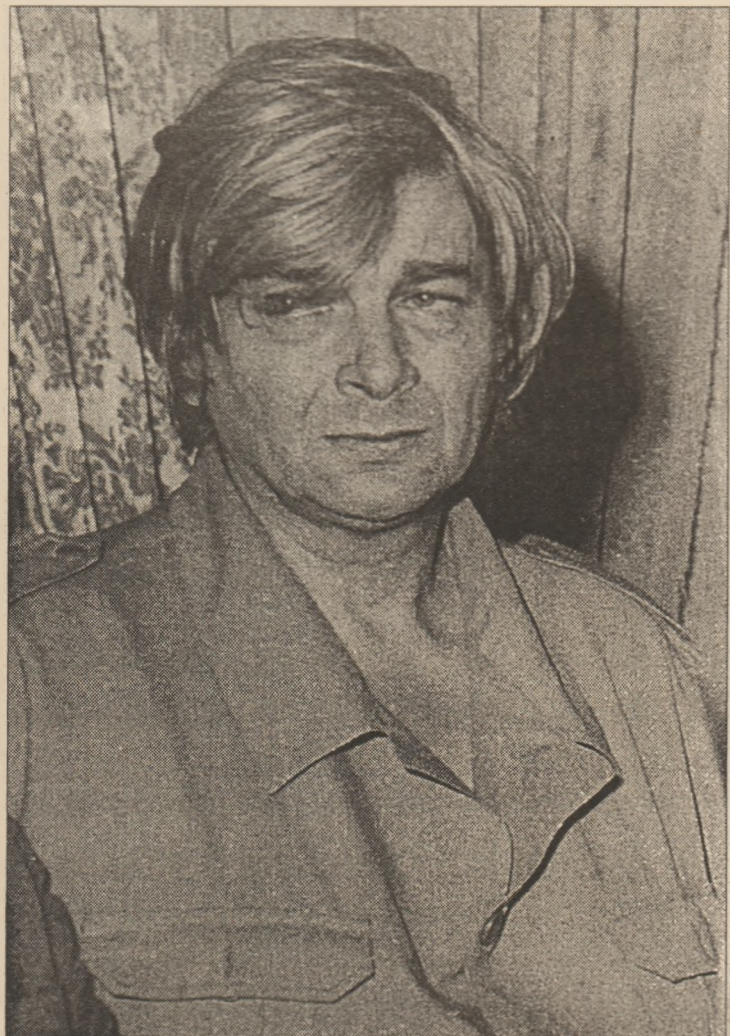
LITERATURA PENTRU COPII. *Nică fără frică*, basm, ilustr. de Perahim, Buc., Tin., 1950 (ed. a II-a, rev., 1953; ed. a III-a, 1956; ed. a IV-a, rev., 1959) • *Ce-a văzut Oana*, versuri și cântece, ilustr. de N. Popescu, Buc., Tin., 1952 • *Bot Gros, cățel fricos*, versuri, ilustr. de Nell Cobar, Buc., Tin., 1957 • *Prințul Miorlau*, ilustr. de Ligia Macovei, Buc., Tin., 1957 • *Chipuri hazlii pentru copii*, versuri, ilustr. de Paul Șerban și Andrei Cristea, Buc., Ed. Muzicală, 1958 • *Aventurile lui Trompișor*, versuri, ilustr. de Nell Cobar, Buc., Tin., 1959 • *Încurcă lume*, Buc., Tin., 1961 • *Curcubeu*, Buc., Tin., 1962 • *Îl cunoașteți pe Tică?*, Buc., Tin., 1966 (ilustr. de Nell Cobar) • *Elefanțelul curios*, Buc., Tin., col. "Uite-l este... Uite-l nu e", 1967 (piesă pentru teatrul de păpuși, după o idee de R. Kipling) • *Povestea a doi pui de tigru numiți Ninigra și Aligru*, Buc., Tin., 1969 (poveste în versuri) • *Întâmplări cu haz*, versuri, desene de Nell Cobar, Buc., Ed. Agrosilvică, 1969 • *Între noi, copiii*, Buc., IC, 1974 (ant.).

PROZA. *Atât de grozavă și adio*, confidențe fictive, Buc., CR, 1971 (ed. a II-a, ad., cu titlul *Atât de grozavă și adio și alte proze*, 1976).

* Selecții din textele ei au fost trad. în magh., fr., sârbă, rusă, germ., engl., sp. etc.

Nina Cassian a tradus din VI. Maiakovski, Serghei Mihalkov, A. Barto, B. Brecht, Molière, K. Ciukovski, Margarita Aligher, Iannis Ritsos, Christian Morgenstern, Paul Celan, Heinz Kahlau, Shakespeare ș. a.

Inedite

Nichita Stănescu

SE ÎMPLINESC anul acesta, la 31 martie, 70 de ani de la nașterea lui Nichita Stănescu, eveniment literar pregătit cu osârdie în Ploieștiul natal, în alte localități care venerază omul și-i cinstesc opera, dar și de fiecare "nichitist" în parte.

În cercetările/căutările noastre în aflarea de acte/lucrări/versuri ale poetului, care, se știe, a tratat arhivizarea lor cu suficiență, am descoperit, în colecția d-nei prof. univ. dr. Lucia Fetcu din București, o adevărată avere – șaizeci de poezii de-ale lui pe care acesta le-a dăruit familiei universitarei (politehnistă și poetă), iar, la rândul-i, ni le-a oferit spre prezentare.

Dintre ele, douăzeci dactilo sunt inedite, iar trei se găsesc în manuscrise olografe. Celelalte comportă o analiză stilistică aprofundată care nu se îngemânează la an aniversar.

Publicăm mai jos o parte dintre "versurile lui de sertar" și portretul făcut lui Aurel Covaci, din colecția familiei traducătorului.

Mircea Coloșenco

- Ham, ham, steauă
- Ham, ham, piatră, o!
- Cine latră, cine latră
Spuse ingerul asurzit.

Venirea la loc

Numai oul n-a venit la loc
Numai el frumosul
Numai al meu rău noroc
Nenorocosul

Numai oul, numai el
Mult prea mult ovalul
N-a venit în nici un fel
Decebalul.

Numai oul, numai nu
Este foarte singuru
Numai el nu a venit
Stă pîndindu-se pe mit.

Mișcare de obiecte

Ne tragem pe spinare trupul
Și peste ceruri norul
Plouă de mers piciorul meu
Tu.
Ne tragem pleoapa peste ochi
Și apusul ni-l tragem peste cîmp
Mîntîncă iarba dacă știi să paști
Tu
Ne tragem secunda peste

cadrane
Cum verdele ni-l tragem peste
frunze

Ai tu pe tine culoarea verde
Tu
Ne tragem amintirile peste creier
Peste această dulce conopidă
Crezi tu că este atît de moale
Crezi tu că poate să-ți fie pernă
Ne tragem cuvintele din
urechile în care le-am lăsat
Dăm cu mîna ca să ne facem loc
de ingeri

Fîl mi-a scăpat unul
Fîl mi-a zburat unul
Tu.

Doina

Pe mine m-a zămislit
Numai după ce-a murit
Pasărea care-a zburat
Un aer neinventat
O lună nerăsărită
Și din oră o clipită
Pe mine m-a alăptat
Singurul ce n-a mîncat
Și ne-a spus că e sătul
Săturîndu-se cu timpul

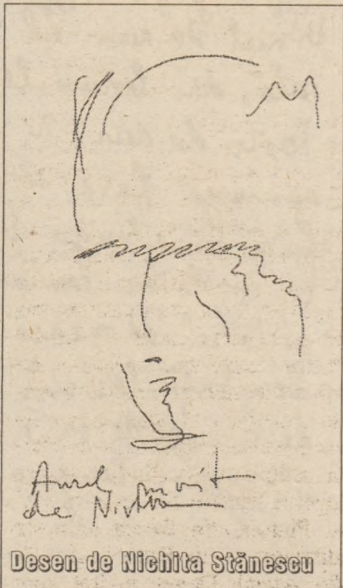
Și trecîndu-se tot unul
Cum trece sub capre drumul.

Stingerea

Mai am foarte puțin de vorbit
După aceea voi avea un gît de

girafă
De văzut, iar nu de ascultat
De mirosit ca mirosul de după
ploaie

Voi muți și voi rămîne fără
limbă
Bătut de potcoave de cai ca
piatră
Mă va asculta numai mersul
stelelor

Desen de Nichita Stănescu

Peste cerul pe care ți l-am dăruit
- Albastru, mă întreabă ingerul
- De unde vrei să știi, de unde
vrei să știi.

Însămîntare

De ore în șir mă locuiește un
inger
Cînd bate el din aripi eu mă
prefac că sunt

Cînd zboară el, sunt dus și dorm
Tu, care tu mă știi
Cînd merg, de multă vreme, nu
mai am picioare
Cînd stau, de multă vreme nu
am stare
Cînd spun, să știi că nu am
spunere

Cînd lingă inima ta zac
Să știi că n-am spunere
Cînd plou
Cînd ou
Cînd verde
Și cînd frunză
Cu ingerul rîmii lehuza.

Cu prăjina de bumbac

Cu prăjina de bumbac
Vrui să sar o pasăre
M-am fost oglîndit în lac
Și-am sărit o zarzăre

Cu piciorul cucului
Sări trîlul nucului

Și mirosul macului
Plînsul mers al racului

Pe o rogojină
Tu mi-ai fost stăpînă
Peste o dulamă
Tu mi-ai fost sultană
Am sărit cu un cuvînt
Numai peste pămînt
Am sărit cu o vocală
Rînile la tine-n poală
Sprijinit de o presură
Eu ți-am fost intrat în gură
Cînd vorbești, vorbești cu mine
Cînd șoptești, șoptești sulcine
Iar cînd dormi la tine-n ochi
Îți rămîn de dedeochi
Că am vrut vroit să sar
Și din doi eu stăteam rar
Și-am sărit și unul
Cum ți-e rar coturnul
Cel cu care calci
Peste minătarci
Cel cu care umbli
Peste oameni simpli.

Sărutat mai zicem

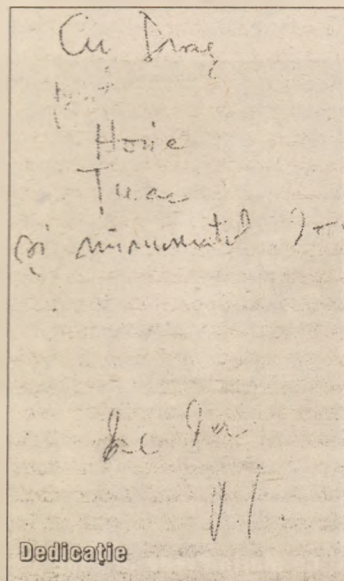
Din frunze cea mai frunză, cea
mai verde
Din iepuri cel mai urechiat
Din înflorire cea mai foarte
floare
Și, și din timp secunda

Tu, tu singură cu oul tău în brațe
Tu frunză cu verdele tău

Tu rază cu lumina aceasta
Lătrată de ciinele meu cel mai
rău

Icoana de pe sticlă

Coase pasărea de aer
Cu mătasea vorbii tale
Coase-mi strigătul de gură
Cu o vinătaie
Și lipește tu de mine
Ciinele care mă latră
Să ne fie în inime
Lătrătura piatră
Din înghesuire
Și din sărutare
Numai din lipirea
Gurii peste zare
Și să nu răsără
Pentru a doua oară
Ci să stea lipit
Și și sărutat
Soarele privit
Și uitat.

Dedicatie

Nicolae Balotă

Universitățile mele

ASTĂZI când Universitatea din Cluj a tinereții mele îmi face onoarea de a-mi conferi înaltul titlu de *doctor honoris causa*, simt iscându-se în mine aceeași mirare care mă cuprindea, cu ani în urmă, atunci când, tânăr discipol descopeream *alma mater napocensis*, în pribegia sa sibiană. Mirarea – o știm de la mentorii noștri elini atât de îndepărtați în timp și totodată atât de apropiați de noi, atât de prezenți – este o stare de spirit prielnică filosofării. Ea este favorabilă reflecției, cred, prin chiar naivitatea sa. Naivitate a celui neinițiat, a tânărului începător ce se deschide universului cunoștințelor, pe care îl asaltează încercând să-l cuprindă prin întrebările sale, naivitate a bătrânului ce nu încetează să fie asaltat de alte și alte întrebări, la care existența sa toată nu i-a fost de-ajuns pentru a răspunde. Permiteți-mi, așadar, să-mi exprim cu naivitatea tinereții și deopotrivă a senectuții mirarea în fața ambiguității spațiului universitar. Într-adevăr, spațiul acesta mi se părea, atunci când pătrundeam pentru întâia oară în el și continuă, acum, după ce l-am străbătut de atâtea ori, să-mi pară, în mod paradoxal, în același timp surprinzător de îngust, de limitat, de parcat, dar totodată deschizându-se asupra unui spațiu infinit. Paradoxul universului universitar rezidă în exiguitatea sa conjugată cu nelimitarea sa. Să considerăm mai de-a-proapie paradoxul acesta ce mi-a stârnit și continuă să-mi stârnească mirarea.

Tânăr nesățios, abia ieșit din adolescență, nutream un ideal leonardesc; îmi proiectam programul de viață al unui *uomo universale*, cu un apetit de cunoaștere și de creație, de înfaptuire ce nu voia să-și impună și cu atât mai puțin să i se impună nici-o frontieră. În ceasul acela timpuriu al vieții mele, aș fi fost gata să preiau pentru mine monologul lui Faust, dar fără plictisul dezabuzat al bătrânului, ci cu pasiunea juvenilă a unui aventurier în spirit, a unui condotier în zorii cuceririlor sale. Toate mă atrăgeau, mă solici-tau: "...*Philosophie, Juristerei und Medizin, Und leider auch Theologie...*". Aș fi vrut să le străbat, să le cuprind pe toate. Și nu numai. Credeam, cu nevino-

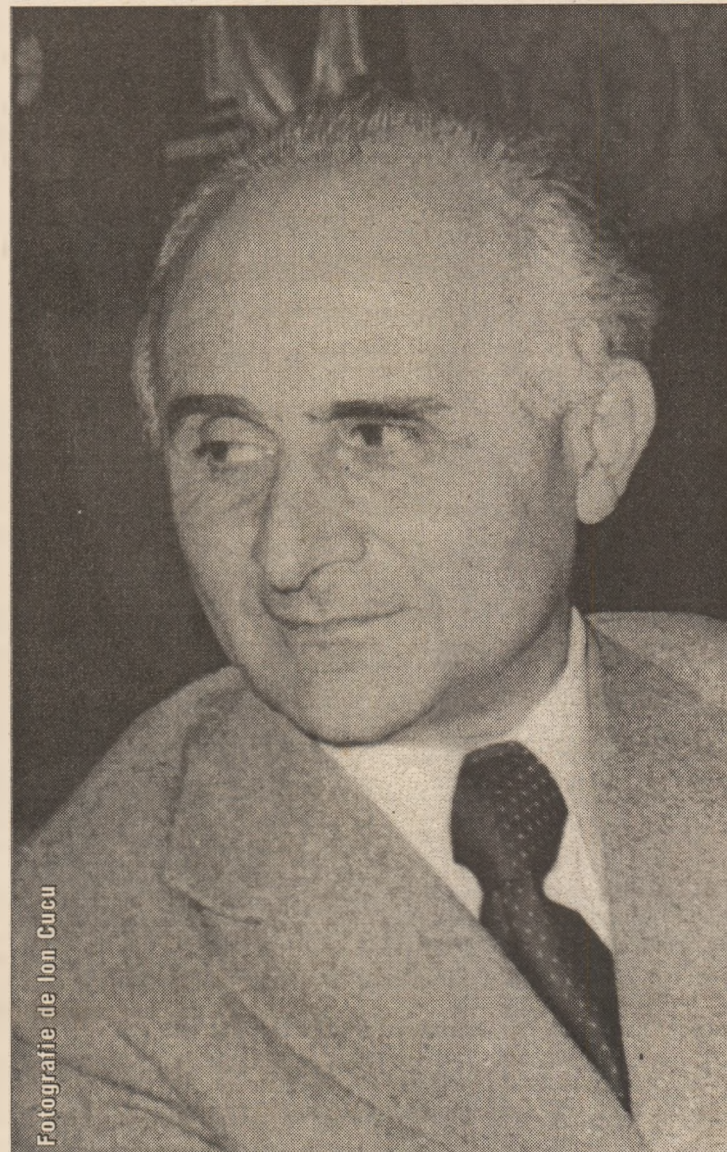
văția pofticioasă a adolescenței, că pășind peste pragul Universității, voi pătrunde sub bolți înalte, în săli imense, hale cu arcade ale căror pereți purtând rafturi nesfârșite de cărți te îmbie cu tezaurul cărțurăresc al omenirii întregi. Prin galeriile Universității îmi plăcea să văd învățați în robe întunecate, nobile fături în straie extravagante, chipuri bărboase aplecate peste in-folii și pergamente. Când, mult mai târziu, aveam să intru pentru întâia oară în sala mare a bătrânei *Bibliothèque Nationale* din Paris, catedrală a cărților, cu bătrâni citind pios la lumina lămpilor cu abajururi de sticlă verzuie urma să am, pentru o clipă doar, reînnoită, viziunea aceea a adolescentului inocent de altădată, viziune pe care Universitatea Regele Ferdinand din Cluj refugiată la Sibiu mi-o risipise cu ani în urmă de cum am pășit în ea. Dar nu atât sălile mici, de clasă liceală (universitatea clujeană în bejenie era doar instalată în localul unui liceu de fete), nu lipsurile prea flagrante ale atâtor cărți și reviste din bibliotecile de institut sau seminar, ba chiar și din biblioteca universitară, lipsuri ce lăsau nepotolite poftele hulpave ale cititorului din mine, nu modestia didacticii universitare, a rutinei scolastice erau cele ce mă dezamăgeau, spulberând ironic proiecția ideală a Universității din orizontul așteptărilor mele. De fapt, aș fi putut să mă consolez cu gândul că nici Academia lui Platon sau Liceul lui Aristotel nu fuseseră adăpostite în palate asemenea *Școlii din Atena* pe esplanada căreia stau cei doi filosofi în sublima frescă a lui Rafael. Îngustimea, atât de evidentă, a spațiilor de învățământ sibiene ca și mediocritatea rutinieră a desfășurării ceremonialului pedagogic din acele săli contraziceau însă mai puțin imaginea ideală pe care mi-o făcusem despre Universitate, cât mi-o distrugea substanța însăși a celor ce se predau acolo nouă discipolilor de către magistri noștri. În locul acelei *universitas scientiarum*, în care mă așteptam să descopăr nici mai mult, dar nici mai puțin decât universul întreg al cunoștințelor, un univers revelat nouă, apropiat de noi, atotcuprinzător, deci cuprinzându-ne și pe noi într-însul, m-am văzut confruntat cu fragmente de cunoștințe, cu cioburi de adevăr nesigur, cu opinii ce mi se păreau

îndoielnice, chiar și atunci sau mai ales atunci când erau prezentate pe un ton apodictic, în mod peremptoriu. În locul revelațiilor întregului, după care jinduam, Universitatea îmi oferea – în acele prime timpuri de îndoială, ce aveau să se prelungească – *ersatz-uri* (un cuvânt german ce era la modă pe vremea aceea a războiului) înlocuitoare, substitute ale universului.

AVEAM, desigur, multe de învățat de la fiecare din profesorii mei. Și, înainte de toate, tocmai despre modul de a învăța, de a cunoaște. În zadar mă opintisem, licean cu o pasiune precoce, dar organele încă neformate, încercând să compun un comentariu la *Cugetările* lui Pascal, savantul credincios pentru care nutream o adevărată fervoare. Cursul universitar al profesorului Yves Auger, fost normalian, despre Pascal, curs urmat pe când eram încă în ultima clasă a liceului, mi-a oferit mai puține idei noi despre acele *Cugetări*, cât despre metoda de a le ordona, de a le interpreta și în genere despre o cale posibilă de urmat într-o cercetare. Dar trebuia să treacă încă timp pentru ca să încep să înțeleg că accesul la universal nu ne poate fi dat printr-o enciclopedie a științelor, că Universitatea ca *universitas scientiarum* nu este destinată să ofere acel acces.

Am început, în schimb, și aceasta încă din primul an al studiilor mele universitare, să am, ar fi excesiv să le numesc revelații, prefer să le numesc intuiții ale unor întreguri posibile, pornind tocmai de la unele fragmente foarte limitate de obiecte studiate la cursuri și seminarii. Le numesc cu numele acesta banal, generic, de obiecte, întrucât ele aparțin celor mai diverse domenii de cercetare, care toate mă atrăgeau în acele timpuri ale uceniciei mele.

Câteva exemple. Eram înscris pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie la Facultatea de Medicină. Profesorul de anatomie, Victor Papilian, ne descria la cursul său "stânca temporalului" a celui os de forma unei scoici rotunjite, ce închide lateral, de o parte și alta, cutia craniană, fiind situat între parietal, occipital și sfenoid. Urmăream în adâncul acelei stânchi explorarea melcului, a acelei mirabile construcții osoase spiralate ce adăpostește labirintul urechii

Fotografie de Ion Cucu

interne. Nu era decât un fragment dintr-o parte, ea însăși doar un capitol dintr-o carte, și aceasta în multe, în nenumărate tomuri. Dar simțeam că pătrunzând în labirintul din acea stâncă, cu oscioarele din preajmă ce păreau bricolate ca pentru un joc de copil puteam înainta spre acel *totum*, spre întregul cosmic la care năzuia tinerețea mea puțin știutoare. Identificam pe atunci acest întreg cu universalitatea înțeleasă – pe urmele lecturilor mele kantiene, încă destul de firave – ca *Allheit*, ca totalitate, nu ca *Allgemeinheit*, ca generalitate.

Mult mai puțin frecventat decât amfiteatrul anatomistului, seminarul profesorului de istoria artelor, Coriolan Petranu, părea mai degrabă un salon particular. Împreună cu o colegă, nu eram de fapt decât doi oaspeți ai amfitrionului, care ne primea în haină de casă, învăluit în norii de fum ai țigării sale de foi, la orele de seminar, iar adeseori nu eram decât eu singur. Pentru mine, unic auditor al seminarului său, profesorul Petranu a desfășurat odată panoplia erudiției sale, vorbindu-mi câteva ședințe de-a rândul despre degetul arătător înălțat al mâinii lui Platon, din frescă amintită adineaori a lui Rafael, *Școala din Atena*. Deget înălțat spre

bolta, spre cer, spre ordinea divină a ideilor? Interpretările sunt numeroase, dar acestea le-am descoperit mai curând din lecturile și din meditațiile mele. Căci profesorul, fidel emul al unui pozitivism riguros, puțin amator de interpretări ale semnificațiilor, prefera să rămână ferm pe solul solid al faptelor materiale, neavând încredere decât în percepții. Dar ceea ce spunea el despre acel deget, ca centru perspectiv al tabloului, către care se îndreaptă privirile lui Socrate ca și ale lui Aristotel, celălalt personaj central al tabloului, alături de Platon, prin minuția însăși a prezentării de o aparent plată concretețe, aprindea în mine – poate printr-un straniu contrast – o adevărată lumină a spiritului. Din fragmentele disperate, laborios culese și enumerate de profesorul meu pozitivist, încercam reconstituirea celui "templu al Filosofiei" (ca să folosesc o expresie a lui Marsilio Ficino), care e *Școala din Atena* a lui Rafael. Pentru mine, acel deget al lui Platon-Leonardo indica o cale – ascendentă credeam atunci – de la știința numerelor la muzică, de la muzică la armonia cosmică, de la aceasta la ordinea divină a ideilor. Capacitatea mea

(continuare în pag.14)

(urmăre din pag. 13)

Nicolae Balotă

Universitățile mele

integratoare era, pe vremea aceea, mai curând intuitivă, nefiind încă decât în prea mică măsură ajutată de un aparat conceptual filosofic de care nu dispuneam. Și, totuși, pulberea erudiției pozitivistice se cristaliza în mine alcătuiindu-se în întreguri, despre care trei decenii mai târziu avea să-mi vorbească la Heidelberg filosoful Hans-Georg Gadamer, discipolul lui Heidegger, ajuns la o vârstă venerabilă. Pașind cu el pe *Philosophen-Allee*, pe sub ulmi, îl ascultam identificând "întregul" filosofic, *das Ganze*, ca "*eine alle endlichen Erkenntnismöglichkeiten übersteigende Idee*", ca o "idee ce depășește toate posibilitățile de cunoaștere finite, sfârșelnice, limitate". Recunoșteam în cuvintele acelui pontif al hermeneuticii un gând sau, poate mai curând un jind care mă dominase odinioară, în tinerețea mea atotcuprinzătoare.

NU MAI puțin haotice în fragmentarismul lor, deși deosebit de bogate în informații mi se păreau expunerile despre legi ale profesorului de Filosofie dreptului, Eugeniu Sperantia. Cel pe care aveam să-l cunosc mai de-a-proape și să-l apreciez cu adevărat ani de zile mai târziu, era una din personalitățile eminente ale Universității din Cluj. O eminență deloc uzurpată. Dar, cu toată autoritatea de care se bucura pe drept, cursul său despre natura legilor mă intriga și, de ce să nu spun, mă irita. Profesorul analiza, dispuse parcă pe același plan, reguli, cutume, norme, formule generale, principii, sub denumirea comună de *legi*. Asimilarea legilor civile cu cele ale fizicii, a celor morale cu cele zise "naturale" mi se părea factice și în cel mai înalt grad derutantă pentru spirit. Lecturile mele din filosofii și teologii medievali m-au ajutat atunci în deruta mea, oferindu-mi conceptul de *ordo*, de ordine. Cu ajutorul acestuia, începeam să întrevăd în lege expresia unei ordini imanente impusă sub forma unor reguli imperative. Fiu de avocat, am deprins de timpuriu un respect al autorității Legii, respect ce se va transforma mai târziu în cel mai profund dispreț al legilor impuse de autoritățile arbitrare ale unui stat totalitar. Dar adversitatea împotriva legilor abuzive ca și a legiuitorilor nelegiuiți nu mă va face niciodată să consider că anomia, vidul de *nomos*, de lege, ar putea fi altceva decât o negare, o anihilare a umanului. Era, desigur, în tatonările mele juvenile în sfera Legii un fel de progresiune spre un ideal transcendent ordonator. Pe calea această, rătăcirile mele prin labirintul

aparent lipsit de ordine al legilor – pe urmele distinsului profesor Sperantia – nu fuseseră zadarnice; ele duceau spre o ordine a Legii. De aceea, când mult mai târziu, Constantin Noica îmi va da să citesc în manuscris capitolul său din *Antigoethe*, nu aveam să fiu de acord cu rechizitoriul său prin care îl condamna pe poetul gânditor de a fi sacrificat Legea pierzându-se în desișul legilor. Vedeam și continui să văd în Goethe operând o rară forță cosmogonică. Poetul era un nascător de lumi. El nu avea de ce să cultive Legea în idealitatea sa abstractă, hegeliană, asemenea lui Noica.

SI IATĂ un ultim exemplu din experiențele anilor mei de formație universitară. Unul dintre magistrii cărora le rămân deosebit de îndatorat a fost francezul Henri Jacquier. Mai apropiat decât alții, el nu-mi era doar un dascăl, ci un prieten mai mare pe care-l frecventam și în afara orelor de curs. Dar aceste cursuri erau de fapt excursuri continue, delectabile excursii în care ne antrenam pe tărâmurile adeseori exotice ale neobositelor sale peregrinări. Maestrul al digresivității, glosator intemperant pe marginea multiplelor sale lecturi, era incapabil de a ieși din labirintul enciclopedic pe care-l săpa el însuși, cârțiță erudită, prizonier benevol, definitiv, al Cartii. Peregrinările sale nu aveau nici-o țintă; erau cu adevărat rătăcirii. Iar popasurile sale se petreceau, așa putea spune, în hanuri spaniole, după sensul figurat francez al acestei expresii, adică în locuri unde puteai să te întâlnești cu orice și cu oricine într-un talmeș-balmeș aiutor, dar cât de plin de învățăminte pentru cel ce participa cu luare aminte și delectare la ospetele sale savante. Acea *olla potrida*, ghiveciul pe care ni-l servea la seminarul său nu era poate pe gustul tuturor. Cum să-i savureze unii trecerile abrupte, fără legătură între ele, de la semnele masoretice ale vocalelor ebraice la comentarea unui vers din *La Jeune Parque* al lui Valéry, de la aceasta la simbolurile de pe un pocal de lemn al tribului Bakuba din Congo belgian, apoi la o notație din *Notebooks*, carnetul de însemnări postum al poetului iezeit Gerard Manley Hopkins, apoi la explicarea termenului *fapesmo*, o figură din *Logica* de la Port-Royal, în sfârșit la valorile gustative, mult apreciate de el, ale

unor condimente orientale. Și spun "în sfârșit" doar pentru a nu prelungi prea mult însușirea temelor tratate de lectorul nostru Jacquier, dar ele puteau fi mult mai numeroase în cele două ore ale seminarului său. Mă încântau, măturisesc, peregrinările acestea rapsodice; niciodată nu știai dinainte de unde vei pleca, nici unde vei ajunge cu el. În timpul drumețiilor sale, majoritatea auditorilor săi nu știa nici măcar unde se afla. Fragmentarul era atât de total în cunoștințele pe care le semăna în vânt precum fata suflând pălăria cu semințe a păpădiei de pe coperta *Micului Larousse illustrat*, limitele, delimitările speciilor acelor cunoștințe erau atât de superb ignorate, încât tocmai aceste parcele infime de cunoștințe multiplicată parcă la infinit puteau să rodească în spirite cosmice – iertați cuvântul pedant – în spirite dispuse să proiecteze dacă nu să creeze sau să construiască mici modele cosmice, universuri posibile.

Dar lecțiile lui Henri Jacquier nu constituie doar ultimul și cel mai evident exemplu pe care-l invoc pentru a ilustra ceea ce numeam paradoxul universului universitar, paradox rezidând, repet, în conjugarea dintre limitarea, parcelarea acestuia, fragmentarismul său și deschiderea sa posibilă asupra nelimitării, a totalului, a universului. În francezul acesta, care și-a sfârșit zilele în țara noastră, am întâlnit un mare prieten și un magistru perfect neacademic, dacă nu cumva înțelegem prin Academie o ideală grădină a lui Akademos, spațiu primitiv, ospitalier, al unor întâlniri rodnice.

DE FAPT, printre cele moștenite de Universitatea de la Antică Academie și aceasta: Universitatea este, de la originile sale și poate de la natura ei, un spațiu al întâlnirilor fecunde. Întâlniri între magistrii și discipoli, întâlniri ale discipolilor între ei. Misiunea formativă a Universității se împlinește, mai presus de orice, prin aceste afinități electice. În Sibiul anilor de refugiu, cea mai bogată în urmări rodnice a fost întâlnirea dintre cei ce aveau să se numească sau să fie numiți "cerchiști", membrii Cercului Literar din Sibiu: Radu Stanca, Negoiteșcu, Doinaș, Eta Boeriu, Cornel Regman, Gary Sârbu, Dominic Stanca și ceilalți. I-am descoperit și m-au "descoperit" la se-

minarul de filosofie culturii al lui Lucian Blaga, în toamna lui 1943, când am prezentat o lucrare despre "Stilul romanic". Mai tânăr, ca un ultim venit, abia intrat la facultate, pe când ceilalți o absolviseră sau se pregăteau să o absolve, prețuirea lor, mai mult chiar decât aceea a profesorului, m-a făcut fericit. Desigur, prezența catalizatoare, bună conducătoare de căldură spirituală a magistrului a mijlocit acea întâlnire cu cerchiștii ca și altele în seminarul pe care-l frecventau chiar și unii dintre ei, ce nu mai erau studenții Universității, precum și în cenaclurile care aveau loc în casa primitoare, cu pereții tapetați cu cărți, a lui Henri Jacquier. Cercul literar din Sibiu, care azi a devenit un cerc al poezilor dispăruți a contribuit odinioară la formarea noastră și a marcat cu o pecete indelebilă destinele noastre.

Prima mea întâlnire cu profesorul Blaga n-a fost o întâlnire cu Lucian Blaga. Pe acesta îl cunoșteam de câțiva ani prin opera sa, a poetului și gânditorului și aveam să-l cunosc mai de-a-proape nu peste mult. Dar prima oră de curs a profesorului de filosofie culturii a fost pentru mine dezamăgitoare pentru că îl auzeam citind cu o voce monotonă din *Orizont și stil*, cartea sa pe care o citisem și recitisem încă din anii de liceu. Eram dezamăgit ca un om al Evului Mediu târziu care privind spre o miniatură dintr-un in-folio mult răvnit și descifrând cuvintele înșirate pe panglica ce iese din gura unui sfânt Părinte, a vreunui teolog al Bisericii, închipuit în culori, într-o poziție hieratică, descoperă una din acele fraze pe care le cunoaște demult, pe care le știe pe dinafară, fraza aproape impersonală dintr-un text care, în stereotipia repetării sale se desacralizase, își pierduse demult profunda sa valoare. Falsă decepție, căci s-ar fi convenit să știu, ceea ce aveam să știu doar mult mai târziu, că asemenea celui medieval, care privind miniatură nu se putea să întâlnească, ieșind din gura sacră, decât cuvinte ce au devenit consacrate, tot astfel din gura magistrului meu nu puteau să iasă decât acele cuvinte ale sale, care nici nu mai erau ale sale, care aparțineau Operei, unei opere publicate, unei construcții ce creștea în triple etaje succesive, personal-impersonală, impunătoare clădire a primului, poate unicului sistem de filosofie românească.

Pe planul instrucției, al învățământului informativ, cursurile

profesorului Blaga nu mi-au oferit nimic sau aproape nimic. Am primit de la el noi, cerchiștii, mult mai puțin decât de la profesorul de estetică Liviu Rusu sau, ei personal, de la profesorul de psihologie, Nicolae Mărgineanu. Când îl evoc pe magistrul Blaga îmi apare o imagine ce nu-l înfățișează pe omul Lucian Blaga. Este un portret al călugărului geometru Fra Luca Pacioli, prietenul lui Leonardo da Vinci. Îmbrăcat în rasa călugărească, cu gluga pe cap, doar brațele și mâinile omului sunt descoperite. Calm, tăcut, cu o gravitate lipsită de severitate, Geometrul oficiază cu o mână așezată pe o carte deschisă și cu alta indicând cu un stil spre o tablă pe care un triunghi stă înscris într-un cerc. Alături de el, în picioare, un învățacel care nu privește spre el, pare că nici nu-l ascultă, ai cărui ochi sunt ațintiți asupra unui punct de dincolo de carte, de triunghi și de cerc, același punct către care își îndreaptă privirea și magistrul. Nici un cuvânt nu se rostostește, pacea cărții, a lui Euclide – al cărui nume stă scris în italice pe o margine a tablei – nimic nu o tulbură. Și în tăcerea solemnă a momentului, în penumbra din jurul celor doi uniți în aceeași viziune, un poliedru ca un imens diamant cu numeroase fețe și muchii lucind cristalin, plutește senin în aer la înălțimea capetelor lor.

DEȘI îl petreceam pe Blaga până pe pragul sălii unde urma să-și țină cursul fără să-l urmărim în acea sală, deși îl aveam în mijlocul nostru, la seminarul său, ca și în întâlnirile din cenaclul Cercului literar, tăcut, dar incitându-ne la reflecție, la discuție, prin simpla sa prezență, deși îl petreceam în lungi plimbări pe sub arinii din Dumbrava Sibiului, din care aveam să păstrez în amintire doar prea rare cuvinte ale sale, nici eu, nici ceilalți cerchiști n-am devenit "blagieni". Mă văd în acel trecut al anilor de formație alături de el, asemenea discipolului alături de călugărul geometru Fra Luca Pacioli, necăutând nici spre el, nici măcar spre scrierile sale și totuși, un timp măcar, uniți într-o viziune comună. În anii aceia când – cu totul împotriva vederilor lui Blaga – descopeream cu entuziasm fenomenologia, așa fi numit acea comuniune în viziune cu magistrul meu de filosofie culturii, folosind cuvintele lui Husserl, drept o împărțire "*im unzeitlichen Reiche der Ideen*" – în imperiul intemporal al ideilor.

Dar istoria, plină de larmă și furie, băntuia în timp ce noi contemplam ideile. În curând, timpul reușea să tulbure, dacă

literatură

nu chiar să spulbere acel impetuș intemporal al Ideii. Universitatea noastră din Cluj intra în 1948 într-o zonă a turbulențelor anunțând distrugerea sa. Îmi amintesc cuvintele rostite cu un calm amenințator chiar în această sală, în fața cadrelor didactice de la Facultatea de Litere și Filosofie, a profesorilor noștri și a noastră a tinerilor asistenți, de o "instrucție" a Partidului comunist: "Noi nu suntem împotriva urii – țipa aceea energumenă – și vom ști să aplicăm violența acolo unde e nevoie". Era singura sedință de acest fel la care am luat parte alături de Blaga, de D.D. Roșca, de Liviu Rusu, de toți cei ce-mi fuseseră dascăli. În curând, declarația se adeverea. Peste nici o lună eram arestat, sufeream prima mea condamnare, prima detenție. Când aveam să ies din închisoare, din Universitatea tineretii mele mai rămăseseră doar ruinele. Mă simțeam onorat de a fi izgonit din Universitate împreună cu Blaga și cu atâția dintre confrății mei ce-mi fuseseră magistri. În același timp se risipea Cercul literar. Intram în noapte.

În conferințele ținute de Nietzsche în 1871-72 pe tema viitorului instituțiilor de învățământ (*Über die Zukunft unserer Bildungsanstalten*), referindu-se la acel cuvânt al vechilor elini, pe care l-am amintit și eu în preambulul alocuțiunii mele, gânditorul afirmă cu tărie: "Filosofia noastră trebuie să înceapă nu cu mirarea, ci cu înspăimântarea" (*mit dem Erschrecken*).

Începea pentru noi, odată cu instaurarea terorii comuniste, ceea ce aș putea numi o pedagogie a spaimei. Părăsisem pentru foarte multă vreme spațiul universitar. Aș fi putut chiar crede că-l părăsisem pentru totdeauna, dacă n-aș fi păstrat – în pofida tuturor obstacolelor ce făceau imposibilă o asemenea în-

toarcere – speranța, încrederea într-o *reconquista*, cum ar fi spus vechii spanioli. Atunci chiar când pierzându-mi nu numai postul de începător în cariera universitară, ci posibilitatea de a cerceta, de a citi și scrie, odată cu pierderea libertății, acolo în temnița comunistă am descoperit, în singurătatea celulară și apoi alături de alții, împreună cu alții, posibilitatea meditației, a reflecției, a comunicării, a învățării și predării. Nu era acolo un simulacru de școală, de universitate. Ne lipseau prea multe pentru a simula măcar viața universitară. Și, totuși, am regăsit acolo formele elementare, primitive ale spațiului universitar. Un spațiu a cărei îngustime, parcelare celulară, despuire de orice mijloace îmi amintea acele conventicule ale înaltului Ev Mediu, acea *societas*, comunitatea învățăcelilor adunați în jurul câte unui dascăl. N-aveam din partea autorităților ce ne țineau sub zăvoare nici-o *licentia docendi*, o autorizare de a preda, autorizare pe care Biserica medievală a dat-o cu aproape o mie de ani în urmă primelor nuclee universitare din școlile monastice ale Occidentului. Ne lipsea orice libertate de a cerceta, de a învăța, de a preda, acele libertăți și privilegii pe care le statua universităților bula pontificală *Parens scientiarum* în 1231.

Paradoxul universului universitar se revela însă și în aceea universitate a catacombelor. Reducerea la extrem a spațiului, eliminarea totală a uneltelor de lucru, abolirea silnică a libertăților nu puteau îngădi acea libertate a spiritului care triumfă asupra oricărui opreliști și se proiectează într-un univers în expansiune, fără limite. Sunt mai mândru azi de a fi fost pedepsit cu "neagra" fiind prins în mână cu o coajă de săpun presărat cu praf DDT, pe care scrijelasem pentru discipolii

Rectorul Andrei Marga îi înmânează titlul

mei numele unor gânditori presocratici despre care le vorbisem, decât de a fi publicat atâtea cărți scrise de mine mai târziu. Cu toate interdicțiile ce aboleau libertățile ca să nu mai amintesc privilegiile universitare, acolo sub bolțile Jilavei, sau ale bătrânei cetăți a Făgărașului, la Gherla sau într-o mică celulă în care ne înghesuim treisprezece deținuți ca și în încăperea din subsolul, din subpământa cum o numesc eu a închisorii pentru trădare Pitești, învățam de la alții și-i învățam pe alții ca într-un *studium* al universităților de la începuturile istoriei lor azi aproape milenare. Ca în învățământul scolastic, o *lectio* urmată de *disputatio* se desfășura oral. Fără să le-o mărturisesc celor 60-70 camarazi de celulă din subpământă – printre care venerabilii episcopi uniți azi adormiți în Domnul, Alexandru Rusu și Ioan Ploscaru, ca și înalt preasfințitul George Guțiu pe care mă bucur să-l avem printre noi, mă simțeam ca un urmaș îndepărtat al unor Bonaventura, Duns Scott sau Toma de Aquino, în serile în care le vorbeam pe teme pe care le pregăteam, le structuram în urma unor

îndelungate meditații, întemeindu-mă exclusiv pe memorie.

Atunci când mulți ani mai târziu mi-a fost dat să predau, timp de patrusprezece ani, ca profesor de literatură comparată în amfiteatrele unor mari universități din Germania și Franța, la *Ludwig-Maximilian Universität* din München, la *François-Rabelais* din Tours, să conferențiez printre atâtea altele la *Sorbona* pariziană sau la *Sapienza* din Roma, ceea ce investeai în cursurile mele și ceea ce studenții mei primeau cu o anume feroare era nu numai învățătura dobândită de mine prin studiul atâtor texte, sau ceea ce promisem eu însumi cu recunoștință de la dascălii mei, ci și experiența pe care o viață trăită într-un secol sângeros, și îndeosebi viața din acele celule ale universităților mele subterane, mi-o dăruiseră.

De aceea, azi, când privesc spre viitorul Universității – și, înainte de toate a Universității mele de origine, din Clujul meu natal, a Universității care îmi face azi această înaltă onoare – mă surprind visând ca la începuturile mele (poate cu ceva mai multă doxă, dar nu cu mai puțină ardoare) la un

univers cu desăvârșire deschis, în expansiune continuă. Sunt fericit, mărturisesc, să văd construindu-se la Cluj o universitate-pilot, o megapolă universitară, structurată multipolar, cu o multiplicitate a limbilor, încurajând mobilitatea profesorilor-cercetători și a studenților, căci mi-ar plăcea să văd renăscând azi, când barierele cad și sunt atât de lesnicioase mijloace de comunicare, acea *peregrinatio academica* pe care Evul Mediu creștin o practicase. Dar cu toate că știu că universitatea viitorului, o universitate să-i spunem a epocii Internetului în care am intrat deja va semăna prea puțin cu aceea de azi, totuși mi-ar părea bine ca aceea universitate al cărei spațiu ar fi într-o expansiune fără limite n-ar uita *cella* monastică medievală a magistrului înconjurat de câțiva discipoli aleși, ba chiar și celula de închisoare în care cuvântul de învățătura împărtășit ca și rugăciunea erau datatoare de viață.

(Alocuțiune ținută cu ocazia decernării titlului de Doctor honoris causa al Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj)

Ți-e sete de cultură? Bravo! Noi avem de băut.

MIERCURI, 2 aprilie	19 ⁰⁰	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 3 aprilie	20 ⁰⁰	Teatru: Ich Bin Ofelia cu Coca Bloos
VINERI, 4 aprilie	21 ⁰⁰	Muzică live: Cargo
SÎMBĂȚĂ, 5 aprilie	21 ⁰⁰	Muzică live: Black Bears – muzică irlandeză
DUMINICĂ, 6 aprilie	21 ⁰⁰	Concert și lansare de CD: Teodora Enache & Guido Manusardi (4-GIVEN) On the Sunny Side of the Street
MĂRȚI, 8 aprilie	20 ⁰⁰	Muzică clasică live: Dragoș Mihai Dobre – chitară clasică
MĂRȚI-DUMINICĂ MĂRȚI-JOI	de la 10 ³⁰ 19 ⁰⁰ -21 ⁰⁰	Café-bar cu muzică ambientală Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLUBUL
PROMETHEVS

FUNDATIA ANONIMVL

Piața Republicii (Calea 3-5, sector 4, Cluj)
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

STUDIUL *Cucerirea unui tron. Napoleon al III-lea și Carol I al României*, din care oferim un fragment cititorilor "României literare", a fost, la origine, o conferință ținută de istoricul și publicistul francez Ghislain de Diesbach (la 23 aprilie 1985) la Primăria arondismentului I din Paris. Organizatoarea evenimentului a fost *Academia celui de-al doilea Imperiu* (Academie du Second Empire).

Pe Ghislain de Diesbach am avut plăcerea să-l cunosc la Sinaia, în iulie 2001, cu ocazia Conferinței Internaționale a PEN Clubului. Îi citisem în urmă cu câțiva ani, întâi în limba franceză, apoi în românește, monografia dedicată Marthei Bibescu (Martha Bibescu: *Ultima orhidee*, Ed. Vivaldi, 1998) care dovedea o foarte bună cunoaștere a istoriei moderne a României.

Studiul inedit *Cucerirea unui tron* aduce în prim-plan figura lui Ion Bălăceanu, care a avut un rol decisiv în aducerea lui Carol I de Hohenzollern pe tronul României. Pornind de la *Memoriile inedite* ale lui Bălăceanu (oferite lui spre consultare de nepoata acestuia, vicontesa Decsazes), Ghislain de Diesbach încearcă să demonstreze în studiul său faptul că acesta și nu I. C. Brătianu a făcut toate demersurile și a obținut acordul lui Napoleon al III-lea și al celorlalți parteneri europeni pentru candidatura prințului Carol. (S. C.)

SITUATIA se complică, de aceea puterile semnatarie ale Tratatului de la Paris se întrunesc din nou spre a dezbate chestiunea română și a conchide că ascensiunea unui prinț străin în România ar fi contrară dorințelor Europei! Delegații reamintesc, de asemenea, într-o notă rezumându-le discuțiile, că s-a decis să se aleagă, pentru fiecare dintre principate, un prinț diferit și că în caz de tulburări, Turcia putea interveni militar. Aflând aceste hotărâri atât de puțin favorabile dorințelor poporului român, Bălăceanu îl avertiză pe Napoleon al III-lea că cel mai frumos rezultat al acestei conferințe va fi tocmai să creeze tulburări la București și să furnizeze Turciei un motiv de intervenție. Scrisorii către Împărat, Bălăceanu îi anexează copia telegramelor pe care tocmai o trimisese Locotenentei Domnești: "vă îndemn să considerați decizia Conferinței de la Paris ca nulă și neavenită; urmați calea pe care v-au trasat-o onoarea și patriotismul".

Napoleon al III-lea îl liniștește pe Bălăceanu: n-a vrut să se despartă de semnatarii Tratatului de la

Paris, îi scrie el, însă nici una din amenințările de-abia deghizate, susținute în manifestul Conferinței, nu va fi vreodată pusă în practică. Tare pe această contraasigurare, Bălăceanu își trage sufletul crezând că nu va avea loc, prin urmare, nici o alegere în Principate.

Puțin după această punere la punct, sosește la Paris prințul George Știrbei, unul dintre numeroșii delegați trimiși de Camera spre a efectua turneul capitalelor străine. Prințul se duce la Bălăceanu și-și destăinuie ambițiile: "Neîndoiește că trebuie renunțat la o candidatură străină, o dată ce unanimitatea Europei s-a pronunțat împotriva acestei dorințe a românilor. Aveți, după câte știu, acces la Împărat. Ați putea, prin urmare, să-i obțineți patronajul în propunerea unei candidaturi naționale. N-am putea să ne înțelegem asupra unei candidaturi posibile, pe care am putea-o duce la reușită, în țară?".

La aceste cuvinte, Bălăceanu, care vedea unde vroia să ajungă Știrbei, ale cărui ambiții le cunoștea, îi răspunde ironic: "Cu alte cuvinte, prințe, *luați ursul meu!*".

Doamna Cornu¹, pe care Bălăceanu o vizita din când în când,

căci ea este pentru el, cum spune, un barometru politic, îi împărtășește o idee ce-i venise. Ce-ar spune Locotenenta de o candidatură a prințului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, fiul guvernatorului Prusiei Renane, cu rezidența la Düsseldorf?

Acest prinț are avantajul de a avea în vene sânge francez, fiindcă este totodată nepotul unei Murat, nepoată de frate a regelui Neapolului și a marelui duc de Baden, născută Stephanie de Beauharnais, ea însăși fiica adoptivă a lui Napoleon I.

În timpul exilului reginei Hortensia, doamna Cornu îi cunoscuse indeaproape pe acești Hohenzollerni și răspunde de simpatiile lor față de francezi: Împăratul a fost adeseori primit la ei și întotdeauna tratat ca un membru al familiei. Încă mai mult decât rude sunt prieteni.

Pe scurt, ea îi vorbește Împăratului despre prințul Carol, care găsisse bună ideea, dar nu se va pronunța decât după ce va fi asigurat că românii vor accepta acest candidat. Astfel, este însărcinată de către Majestatea-sa, îi spune ea, să-i vorbească despre aceste lucruri. Bălăceanu nu-i lasă timp Împăratului să-și schimbe gândurile. Îi cere o audiență pe care o obține numaidecât:

"Văd că d-na Cornu m-a trădat", îi zise Napoleon al III-lea, întinzându-i mâna, apoi îi confirmă ceea ce doamna îi și spusese!

Prințul Carol de Hohenzollern ar fi nutrit chiar atât de vii sentimente francofile, încât i-ar fi cerut Împăratului să-i acorde naționalitatea franceză, spre a-i îngădui să facă o carieră militară în Franța.

"Spre regretul meu, a adăugat Napoleon al III-lea, nu i-am putut satisface cererea, căci nu vreau ca regele Prusiei să mă acuze că-i ademenesc familia."

Apoi Împăratul își preciză poziția:

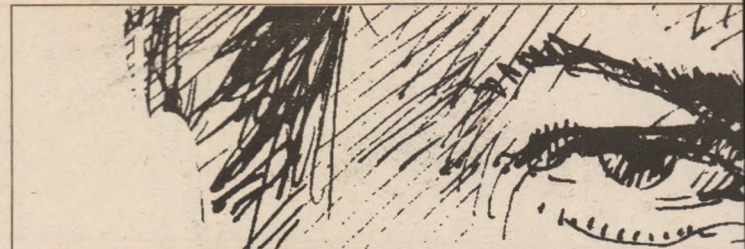
"V-o declar personal dumneavoastră, d-le Agent, și vă cer să o spuneți la București. Nu vreau să se creadă obligați să accepte această candidatură fiindcă pleacă de la mine. Dacă guvernul român găsește o altă, să nu se simtă legat de mine, atât pentru ora actuală cât și în viitor, dacă mai târziu se găsește o combinație mai bună ca aceasta."

În fine, în momentul despărțirii de Bălăceanu, Împăratul murmură, răsucindu-și cu un aer visător mustața:

"Credeți că este foarte necesar să se comunice toate acestea d-lui Drouyn de Lhuys?"

"Deloc, Sire, și tocmai mă pregăteam să cer Majestații-Voastră îngăduința de a nu o face."

Întors acasă, el telegrafiază la București relatarea întrevederii și douăzeci și patru de ore mai târziu primește acordul fără rezerve al Locotenentei Domnești despre care informează la Tuilleries. Totul

Ghislain de Diesbach

Cucerirea Napoleon Carol I al

pare deci a se petrece bine, când izbucnește la Iași, capitala Moldovei, o mișcare insurecțională dirijată împotriva Unirii Principatelor și cu verosimilitate pusă la cale de agenți ai Rusiei. Ordinea este restabilită cu iuteală, dar nu și fără vărsare de sânge.

Împrejurări în care Ion Bălăceanu reușește două lovituri de maestru care îi întăresc poziția la Paris demonstrând guvernului de la București că nu ar putea avea un agent mai bun ca el.

Obține mai întâi revocarea unui anume Tilloz care reprezenta Franța la București și o reprezenta destul de rău o dată ce soția sa era compromisă într-o afacere dubioasă. Se crede, de altminteri, că d-na Tilloz fusese amanta prințului Cuza și că și-ar fi negociat scump serviciile. Sub amenințarea de a face publică corespondența dintre d-na Tilloz și un om de paie al lui Cuza, Bălăceanu îi smulge lui Drouyn de Lhouys rechemarea

agentului francez și înlocuirea lui cu un om de mai mare farmec, baronul d'Avril, care va fi *persona grata* în România, pentru că s-a căsătorit cu o româncă, d-șoara Odobescu.

Izbutește apoi să negocieze pentru Locotenenta, un împrumut de la frații Oppenheim, care adușeseră treisprezece milioane trezoreriei Principatelor, minată de proastele recolte care le siliseră la importul de porumb și grâu din străinătate. Ducând cu bine la capăt aceste două afaceri, Bălăceanu revine la chestiunea candidaturii căci există o umbră în tablou.

Deși Carol de Hohenzollern fusese deja plebiscitat principe al României, Locotenenta nu are încă nici o acceptare formală a pretendentului, ceea ce începe să neliniștească la Tuilleries. D-na Cornu îi scrisese prințului Anton, guvernatorul Prusiei Renane, spre a comunica vederile lui Napoleon al III-lea în privința fiului său, dar nu

nui tron: al III-lea României

mise decât un răspuns evaziv, nu angaja viitorul. Prințul Anton nu crezuse măcar că ar fi bine să răspundă comunicărilor guvernului de la București. Ai puțină lipsă de grabă nu s-ar fi putut arăta. Oare pentru a se face ai dorit sau deja, din ingratitudi-

În realitate, prințul Anton, bun rinte de familie, se temea să nu vorbească de un dar otrăvit care să-i ucă fiului său multe neazuri, începând cu dușmănia d-lui Bismarck căruia nu-i place să se decida ceva important în afara cunoș-

În prima urgență este deci de a păca sau cel puțin de a neutraliza acest personaj, având mereu în te că fără el nu se poate face mic. Prințul Anton, care tratează numele fiului său, îi precizează easta lui Ubicini, căruia îi scrisese d-na Cornu. El adaugă că ar fi ai potrivit ca "oferta Coroanei omâniei să-i fie adusă lui perso-

nal, șefului familiei și care, nepu-tând accepta, l-ar desemna pe fiul său Carol ca s-o accepte..."

Aflând rezultatul misiunii lui Ubicini, Bălăceanu se grăbește să-l aducă la cunoștința Locotenentei Domnești care-i ordonă să plece îndată la Berlin, unde se află în garnizoană prințul Carol de Hohenzollern și să cadă la o înțele-gere cu dânsul înainte de a merge apoi să-l vadă pe redutabilul Bismarck. La întoarcere, va face un ocol prin Düsseldorf pentru a obține de la prințul Anton de Hohenzollern răspunsul oficial pe care acesta și-l rezervase.

Prin bunele oficii ale ministru-lui Prusiei la Paris, contele von der Goltz, Bălăceanu obține certitudi-ne că-l va vedea pe Bismarck. Pleacă deci la Berlin, întovărașit de nepotul său Philippe de Linche care studia la Saint-Cyr ca străin și acesta îi va sluji de secretar.

La Berlin, Bălăceanu este in-format că Bismarck, suferind, nu-l

va primi la Ministerul Afacerilor Externe, ci acasă la el, în aceeași seară.

"La ora convenită, povestește Bălăceanu, am fost introdus la d-nul de Bismarck, pe care l-am găsit întins pe un șezlong, din cauza sciaticii cronice de care era atins. D-na de Bismarck îi stătea alături. «- Domnule Trimis», îi spune el în cea mai curată limbă franceză, «vă rog să nu vedeți în familiaritatea primirii pe care v-o fac, bolnav fiind, decât dovada dorinței de a vă vedea cât de repede cu putință și de a primi, fără întârziere, comu-nicările dumneavoastră.»

După ce contesa de Bismarck, punând o cutie de țigări la îndemâ-na soțului ei, se retrăsese cu dis-creție, Bismarck reluă cuvântul:

«- Veți înțelege, Domnule Tri-mis, că noi n-avem, și nici nu pu-tem avea decât sentimente de sim-patie față de țara dumneavoastră și că, cel puțin sub acest raport, pu-tem merge în acord cu împăratul Napoleon. Desemnarea unui prinț prusac, rudă cu regele nostru, este deosebit de măgulitoare pentru țara mea, însă dat fiind că suntem în preajma întreprinderii unui răz-boi împotriva Austriei, în care Ru-sia își va juca existența, prietenia și neutralitatea Rusiei ne sunt în aceste împrejurări de un preț ines-timabil. Ea este, la urma urmei, singura noastră aliată în Europa și cum ea nu vrea să audă vorbindu-se de o candidatură străină la tro-nul României, noi nu putem, în nici un caz, să ne certăm cu ea. Chiar dacă ar fi vorba nu doar de o rudă îndepărtată a regelui, ci chiar de fiul regelui, l-am sacrifica pen-tru prietenia Rusiei.

În consecință, tot ce putem face pentru această candidatură este de a accepta demisia prințului Carol ca ofițer prusac, spre a se putea duce unde va vrea, însă pe riscul său. Îl rog pe împărat să nu aștepte de la mine nimic peste ceea ce v-am fixat. Dacă o dorește, po-ate face singur să reușească această candidatură, presând destul de pu-ternic asupra Turciei, spre a o îm-piedica să intre cu trupe pe terito-riul român, dar dacă turcii ar intra în România și l-ar apuca de guler pe prințul Carol, noi n-am mișca și nu am face pentru el mai mult de-cât ar fi vorba de oricare supus prusac. M-ați înțeles bine, nu-i așa?»".

ADOUA zi, Bălăceanu și ne-potul său încearcă să-l întâlnească pe prințul Carol, însă acesta tocmai plecase, chemat de tatăl lui. Nu-i mai rămâne decât să execute a treia parte a programului: să facă o vizită prințului Anton de Hohen-zollern. Acesta, după câte se afla-se, nu mai era la Düsseldorf, ci în apropiere de Bonn, la baroneasa Franck.

Cu trenul, cu vaporul, cu tră-sura, cei doi emisari români ajung la baroneasa Franck, unde prințul

Anton îl primește de îndată pe Bălăceanu care, urmând sfatul dat de d-na Cornu, îi ofe-ră, în numele Locote-nentei de la București, Coroana României. Prințul joacă comedia. Se declară măgulit, însă refuză, sugerând că fiul său, Carol, ar conveni de minune, deoarece posedă toate calitățile necesare spre a aduce fericirea po-porului român.

În prezența prințu-lui Carol, chemat de tatăl său, conversația continuă și se desfășoară asupra șanselor de succes ale candida-turii, mai precis asupra sorții care-l așteaptă pe candidat în această țară sub controlul tur-cilor și despre care Europa ignoră aproa-pe totul. Bălăceanu răspunde cât poate mai bine la toate în-trebările și mai cu seamă la toate obiec-țiile, adresându-se cu precădere prințului Carol, din moment ce tatăl său renunțase în favoarea sa, fapt ce nu-l împiedică pe prințul Anton să ia mereu cuvântul în lo-cul fiului, redus la tăcere. În sfârșit Bălăceanu, după ce pledase cu elocvență cauza României și lăudase fărmecele țării, conchise, întorcându-se către prințul Carol de Hohenzollern:

"- Monsenior, am onoarea de a propune oficial Alteței-Voastră din partea guvernului României, Coroana României și îndrăznesc să sper că Alteța-Voastră va face guvernului meu onoarea de a-i da un răspuns oficial, prin mijlocirea mea."

Tânărul prinț nu răspunde, însă tatăl său formulează încă unele re-zerve. Ezitățile ascund rău totuși dorința de a vedea o coroană pe capul fiului său. După cină, Bălă-ceanu reia eforturile pe lângă prințul Anton ale cărui reticente sunt datorate în mare parte cuvintelor lui Bismarck, ce i-au fost co-municat. "Totuși, raportează Bălăceanu, îmi spuse că în principiu era de părere că fiul său ar putea accepta, dar că vedea multe difi-cultăți și obstacole în calea acestei candidaturi, și chiar primejdii. Adăugă că în familia sa nu era obi-ceiul sustragerii din fața primejdi-ilor. Prințul sfârși prin a-mi spune că avea încredere în Împărat și că-și închipuia că Napoleon al III-lea nu l-ar expune pe fiul său unei aventuri primejdioase. Declară că dacă împăratul lua asupra lui această candidatură, ea îi părea destul de serioasă spre a-și autori-za fiul să o accepte."

Sprijinit pe această jumătate de răspuns, Bălăceanu ia din nou în aceeași seară calea Parisului și, a

doua zi după întoarcerea sa, este primit de Napoleon al III-lea. "Trebuie să vă felicitiți în privința rezultatului misiunii dumneavoastră?", îl întreabă împăratul râzând.

"- Pe cinstea mea, Sire, nu știu nimic despre aceasta, răspunde Bălăceanu, dar ceea ce pot să o asigur pe Majestatea-Voastră este că prințul Anton și dl de Bismarck sunt de opinie că depinde numai de Voi spre a asigura Coroana Ro-mâniei pe capul prințului Carol de Hohenzollern".

"- Înțeleg observă Napoleon al III-lea că dl de Bismarck găsește mai lesnicios pentru el să lase totul pe seama mea."

Apoi, după câteva clipe de gândire, adaugă: "Ei bine! Fie! Ne vom lipsi de el și vom face tot ce va depinde de noi spre a da satis-facție poporului român care are în-credere în mine."

Cum notează la urmă Bălăcea-nu, Napoleon al III-lea nu s-a su-părat să acționeze fără concursul lui Bismarck, dar fără să întâmpine o opoziție formală din partea sa.

În acest stadiu al negocierilor, aproape terminate, a intervenit Ion Brătianu care va fi în fața Istoriei autorul candidaturii Hohenzollern la tronul României.

**Traducere și prezentare de
Simona Cioculescu**

¹ În curs de apariție la Editura Muzeului Literaturii Române.
² Aluzie la replica dintr-un vo-devil al lui Scribe: *Ursul și pașa*.
³ Prietenă din copilărie a împă-ratului. Locuia la Versailles, fiind un fel de eminență cenușie a locu-lui.
⁴ Ministrul Afacerilor Externe al Franței.

F OARTE bine cînd cu prilejul unei aniversări se poate scrie fără melancolie și fără crispări solemne. Profesoara Florica Dimitrescu împlinește 75 de ani și momentul apare ca unul de firească bucurie, în fața drumului neîntrerupt (nu simplu, deloc lipsit de obstacole și dificultăți, dar avînd rectitudinea pe care o proiectează în realitatea exterioară echilibrul interior) al unui om de cultură, al unui lingvist care - cu inteligență, cu umor și în stilul cel mai firesc - urmărește de o viață aventurile limbii române din trecut și din cea mai vivace actualitate. În toate cărțile și articolele domniei-sale se manifestă energie și pasiune, o mare curiozitate științifică, plăcerea cercetării și bucuria descoperirii: sentimente care, se pare, se transmit cititorului. Domenii care pentru alții constituie stricte specializări izolate - studiul limbii vechi, dinamica actuală a vocabularului - sînt reunite de autoare în cea mai fericită formulă: în care fiecare perioadă ajută la înțelegerea celorlalte, stabilindu-se analogii surprinzătoare între trecut și prezent. Dintr-un bilanț al scrisului de o jumătate de secol, izbește o mare putere de muncă, stăpînirea unui material impresionant, darul sintezei asociat cu simțul detaliului, aplecarea cu minuție și sensibilitate asupra nuanțelor textului. Lucrarea sa cea mai consultată și citată, cea mai cunoscută publicului larg este desigur *Dicționarul de cuvinte recente* (prima ediție apărută în 1982; a doua, considerabil îmbogățită, în 1997): sursă pentru actualizările noilor ediții ale dicționarului general, reper indispen-

La aniversară

“Drumul neîntrerupt al limbii române”

sabil pentru studiul limbii române contemporane. Pentru întregi generații de studenți și specialiști sînt cel puțin la fel de cunoscute sintezele asupra foneticii și morfosintaxei istorice (1967, 1974), mai ales în versiunea din 1978, în capitolele care îi aparțin din volumul (pe care de altfel l-a și coordonat) *Istoria limbii române*: prezentare detaliată și sistematică a unui domeniu prin excelență complex. Prima sa carte (*Locuțiunile verbale în limba română*, 1958) a rămas un studiu de referință, unic pînă azi, asupra frazeologiei românești. Nu mai puțin însemnate sînt, în perspectiva timpului, confruntarea și comentarea edițiilor filologice (*Tetraevangelul lui Coresi*, 1963, *Testi romeni antichi*, 1970, în colaborare cu Al. Niculescu) ori readucerea în actualitate a unei personalități a lingvisticii românești (*I.-A. Candrea, lingvist și filolog*, 1974). În mai multe măturisiri publice ale autoarei (în prefețe și interviuri), se manifestă regretul pentru importante lucrări colective distruse sau pierdute: proiecte a căror continuare și editare depindea din păcate de sistem, de instituțiile epocii: un dicționar al limbii române din secolul al XVI-lea, ale cărui fișe au fost distruse într-un incendiu; un volum rătăcit fără urmă din *Tratatul de istorie a limbii române*. Mare parte din scrisul științific al autoarei s-a afirmat, așa cum e și firesc, în cercetarea științifică, prin studii și articole publicate

de-a lungul anilor în reviste și lucrări colective, românești și străine. Volumul *Contribuții la istoria limbii române vechi* (1973) reunește unele dintre ele (cartea cuprinde, printre altele, interpretarea filologică a însemnărilor Stolnicului Cantacuzino, din anii 1665-1669; cea mai mare parte e însă dedicată unui indice lexical paralel stabilit pe baza a 9 texte din secolul al XVI-lea).

În ultimii ani, doamna Florica Dimitrescu a continuat să adune în volume o parte din numeroasele sale articole: nu cred că e nevoie să subliniez utilitatea acestei operații care face accesibile texte risipite. După *Dinamica lexicului românesc* (1995) și *Din dragoste de carte* (2001), a apărut recent volumul *Drumul neîntrerupt al limbii române* (Clusium, 2002). Sînt reunite aici alte studii și articole, datînd din 1954 pînă în prezent, organizate în 3 secțiuni: *Limba română veche*, *Gramatică și Lexic, semantică, stilistică*. Ca și în cazul cărților anterioare ale autoarei, ingeniozitatea alegerii subiectelor și a legării de contextul istoric, uneori prin detalii anecdotice, se asociază cu precizia științifică și cu acuratețea demonstrației.

Din acest volum, cititorul își poate alege subiecte istorice incitante: de pildă, cercetarea limbajului politic dintr-un ziar al revoluției de la 1848 - *Pruncul român* -, care îi permite autoarei paralelisme între două perioade de revoluție și tranziție (cele care în-

cep cu 1848, respectiv 1989); sînt urmărite straturile lexicale și strategiile retorice ale limbajului politic pașoptist, vehicularea conceptelor politice moderne, recursul la inventarul limbajului religios (reflectînd o formă de comunicare cu cititorul, poate și o garanție de continuitate, în temeiul unor valori comune și stabile), explicarea folosirii frecvente a unor termeni (*frate* poate avea surse religioase, dar și francmasonice sau derivate din socialismul francez). Istoria contemporană se reflectă în schimb în extinderea spectaculoasă în limbajul actual a prefixoidelor *euro-*, ilustrată de numeroase exemple în care autoarea distinge sensuri și valori diferite. Gruparea articolelor din volum a fost de fapt dificilă și oarecum arbitrară, pentru că multe tratează fenomene la intersecția gramaticii cu lexicul și stilistica: exprimarea modernă a superlativului prin structuri cu substantiv folosit invariabil (*cheie, record, fulger*), relațiile semantico-stilistice dintre diminutive și augmentative, permițînd preluarea reciprocă (permanentă ori ocazională) a unor valori în principiu opuse etc. Unele contribuții ar intra azi în sfera pragmaticii: mă gîndesc mai ales la un studiu fundamental despre exprimarea afirmației în limba română, din 1955, de care nu pot face abstracție cercetările cele mai moderne de analiză a conversației. Bine cunoscut de lingviști, el trebuie recoman-

Florica Dimitrescu

dat cititorilor care au impresia că afirmația e un lucru simplu și elementar, reductibil la particula *da*, sau celor care se întreabă cum e posibilă existența unui element slav într-o asemenea poziție de frecvență. Spațiul nu îmi permite să mă refer la mai multe din articolele volumului; aș mai evoca totuși un scurt text din 1985, care demonstrează cu simplitate și eleganță intențiile estetice în fraza cultă a *Paliei de la Oraștie* (prin utilizarea mijloacelor de reliefare: paralelism, repetiții, inversiuni); ideea fundamentală, tot mai mult acceptată azi, e că scrieri în care prea adesea s-au văzut doar sfîngăcii de traducere au contribuit la formarea culturii și a sensibilității retorice românești.

E minunat că aniversarea să devină un prilej de a admira tinerețea spirii lui, plăcerea scrisului și a dialogului științific.

Rodica Zafiu

prepeleac

de Constantin Toiu

La persoana întâi

Z ILELE trecute, am fost martorul unei conversații în metrou între doi inși maturi ce păreau amici, oameni învățați după felul cum vorbeau. Nu pot să neg că nu-mi place să trag cu urechea. E o veche slăbiciune. De altfel, fără acest mic spionaj al micilor întâmplări zilnice, viața ar fi mai searbădă.

La un moment dat, între Unirii și Eroilor, unul din cei doi i-a spus celuilalt, mîhnit: *Am niște disensiuni...* Cum ai spune necazuri. Niște necazuri. Era întâia

oară când auzeam folosită în limba română o asemenea propoziție, la persoana întâi. Să ai așa ceva... Celălalt a tăcut, înțelegător, pe urmă a întrebat *unde*, iar primul a precizat *în familie*.

Dădusem deseori de acest cuvânt prin ziare, prin cărți, la conferințele, cuvîntările, *analizele* cu luări la mișto, de pe la t.v., dar în vorbirea curentă, de zi cu zi, în cele câteva sute de vorbe strict necesare întrebunțate ca să trăim cu toții de azi pe mâine, nu. Nu auzisem pînă atunci.

Era ca o premieră lingvistică. Astfel că îmi încordai și mai mult auzul... Sigur, putea să zică

și *dezacorduri*. Dar alesese cuvîntul acela mai rar. Vasăzică, omul avea niște *disensiuni*. Și am înțeles puțin după aceea de ce, anume. Nu era vorba de niște idei, de ceva teoretic. Era la mijloc o chestie afectivă, sentimentală. Nu că nu ar exista și aici *dezacorduri*... Există, bine înțeles, însă în alt mod. Pe urmă mai e o chestie... Un cuvînt nou, necesar, își sapă încet și sigur albia cea mai lesnicioasă în pofida împotrivirilor, asprimilor, configurațiilor complicate ale terenului, supunându-se dinamicii neînduplecate. Până ce, într-o zi, ori într-o epocă, ajunge la liman, se varsă în eleșteul comun clocotind de lișe și de rațe sălbatece al limbajului general folosit.

Ce mă frapase pe mine în vagonul acela nou de metrou ce mirosea încă a vopsea și în care parcă și vocabularul pasagerilor din el se primenea, e că, în uzul vorbirii curente, iată, intrase, așa dar, nu prin efracție, ci în chip firesc, fără să mi se pară nici caraghios, nici pretențios, cuvîntul

purtînd pînă mai ieri un ștaif de-o palmă. De la latinescul *dissentio*, deci, de unde în franceză *dissention* care înseamnă că și la noi ce înseamnă.

Nu eram în lumea lui Caragiale. Eram pe terenul unei conversații corecte. Iar despre cei doi n-ai fi greșit dacă ai fi spus că erau niște profesori. Dar care era, la urma urmei, *disensiunea asta?*... *Disensiunea* era, după cum se plînsese primul vorbitor, că băiatul lui, însurîndu-se și vrînd să stabilească nunta religioasă, nu se înțeleseră în cele două familii implicate în eveniment, părinții fetei, greco-catolici, vrînd să se facă slujba, nu chiar în rit greco-catolic, dar măcar într-un lăcaș revendicat mai de mult de credincioșii unioniști. De aia aveau *disensiuni*. Drept să vă spun, alături, cu urechea la ce vorbeau, răsuflesem ușurat. Vasăzică nu erau cine știe ce *dezacorduri grave* (cum ar fi să zicem unele contracte, zestrea fetei) erau doar niște neînțelegeri sentimentale, de interese imedi-

ate, niște disensiuni, nu ceva logic, ireparabil.

Acasă ajungînd, pusesem repede mîna pe dicționarul enciclopedic, și la litera D citisem: *Discordie sau neînțelegere cauzată de nepotrivirea unor interese, a unor opinii etc.; dezacord*. Mergea carevasăzică, la urmă, și *dezacord*; dar nu, dacă nu exista și ceva abstract.

Pentru cine ar avea mania împotrivirii totale, de obicei fanatică, *disensiunea* noastră salvează aparențele unei democrații reale, relativiste, prin urmare permisivă... Așa dar, nu trebuie să te declari neapărat într-un *dezacord total*, înverșunat, față de un lucru ori altul; ci doar, ușurel, să te declari numai *în disensiune*. Eventual cu o persoană subrezită nu numai de atâtea experiențe contrare, de atâtea belele ori contradicții trăite ori rostite, el fiind de fapt un ins cinstit, un *simplu cetățean*, cum zice în vorbirea sa veșnic dată la rîndea străvechiul dialectician Ion Iliescu... ■

ochiul magic

Utopie neagră

ROMÂNIA în anul 2000. Aceasta a fost una dintre compunerile la modă, când eram în clasele primare, iar învățătoarea mea avea probabil pasiuni viitorologice pentru că ne-o dădea măcar o dată pe an. Cum nouă deceniile ne păreau veacuri, ca oricărui copil care n-are prea mulți ani de pămîntean la activ, ne lăsam imaginația să construiască cele mai minunate lucruri cu putință: circulația cu rucsaci zburători, biciclete și trotinete cu motor, trenuri aeriene, patine cu propulsie automată și schiuri care nu te lasă să cazi, drumul cu "racheta", pe Lună și retur, în fiecare seară. Luna, desigur, pe care oamenii ajunseseră deja, era toposul favorit al compunerilor noastre științifico-fantastice, la concurență cu Marte: cine nu fusese pe Lună sau pe Marte măcar o dată, într-un caiet *dictando*, cine nu le civilizase și nu le acoperise cu păduri, gazoane și flori smâlmuite, cu hoteluri în care aveai telefon cu ecran și

comunicai cu cei lăsați pe Pământ, în care primeai printr-o simplă apăsare de buton tot ce-ți dorea inima și ce-ți pretindea foamea: înghețată și prăjituri și bomboane? Culinar, utopiile noastre se rezumau la capitolul deserturi și imaginația era destul de limitată, din lipsă de repere gastronomice. Copiii aveau toate drepturile adulților, în lumea aceea, permis de conducere și brevet de pilot, casă personală și vacanță la bunul plac, iar lucrurile pe care le făceau erau întotdeauna bune, salvatoare, civilizatoare. Absolut toate compunerile noastre erau roz și, nu știu de ce, se ocupau numai de domeniul tehnic, în special "transporturi". Diferențe înțelneai numai la descrierea performanțelor cinetice ale mașinărilor și, în timp ce unii vorbeau de drumul Brașov-București parcurs într-un

sfert de oră, la alții dura un singur minut sau o "fracțiune de secundă". Cuvîntul *teleportare* nu intrase încă în vocabularul copiilor, deși scamatoria spațială era descrisă destul de exact. În entuziasmul nostru ingineresc, nici nu ne păsa de oameni, de viața lor petrecută dincolo de ferestrele ermetice ale mașinilor zburătoare.

Nimănui, desigur, nu i-a trecut vreodată prin cap să imagineze că în secolul următor, în anul 2003, drumul Brașov-București se va face tot în 3 ore bătute pe muchie. Nimeni dintre cei care scriau anual compunerile despre *România în 2000* n-a avut ideea să descrie o lume perfect analogă, în trăsăturile ei esențiale, cu cea în care trăiam atunci și poate că, în vocabularul critic cu care eram învățați să vorbim, colegii ar fi spus imedi-

at că o asemenea compunere "nu corespunde titlului". Orașul din România anului 2003: oameni obosiți, nervoși, urîți îmbrăcați. Șoferii care se înjură între ei, ca și atunci, pietonii care umblă ca drogați, dînd unii peste alții, vînzătoare la fel de acre, funcționari la fel de adormiți și de indolenți, scrisori care fac tot trei zile între două orașe aflate la 50 de kilometri distanță, șosele cu gropi la fel de mari, dar mai multe. Fumezi praf, în oraș, imediat ce nu mai plouă, mașinile te stropesc cu noroi imediat ce plouă. Armate de cerșetori. Fațade cenușii, crăpate, blocuri în care se simt aceleași mirosuri de mîncare, apa care se oprește cînd ți-e lumea mai dragă, pentru că țevile sînt putrede și pleznesc o dată pe săptămînă. Oamenii care nu salută cînd intră într-un compartiment de tren, într-un ascen-

sor în care mai sînt și alții, într-o încăpere. Oamenii care nu salută la plecare. Oamenii care nu răspund la salut. Oamenii care se îmbrîncesc și nu spun *pardon* sau *mă scuzați*, care au uitat să spună *mulțumesc*. Fețe rele, mohorîte, agresive, vorbe oribile pregătite pe corzile vocale, gata să explodeze la cea mai mică gîdilătură. Sărăcia mulțumită de ea însăși, leneșă, statică, idiotizată și bogăția dinamică, lipsită de gust, suficientă, agresivă. Certuri. Politicieni incapabili, alegători manipulați. Tineri care visează doar să plece din țară și să rămîna oriunde, numai aici nu. Oboseală generală. Tot Adrian Paunescu la televizor, veșnic tîmăr și fericit și veșnic mulțumit de sine.

O asemenea compunere ar fi fost o utopie neagră și gîndul negru era interzis în școlile de odinioară. În plus, ca să închipui o lume atît de banală și de asemănătoare cu cea în care erai, ți-ar fi trebuit prea multă imaginație. Atît de ingenioși nu aveam cum să fim.

Ioana Pârvolescu

calendar

22.03.1868 - s-a născut *Mihail Dragomirescu* (m. 1942)
22.03.1888 - s-a născut *D. Iov* (m. 1959)
22.03.1903 - s-a născut *Virgil Gheorghiu* (m. 1977)
22.03.1905 - s-a născut *Romulus Dianu* (m. 1975)
22.03.1914 - s-a născut *Ovid Caledoni* (m. 1974)
22.03.1938 - s-a născut *Ana Nersesian*
22.03.1954 - s-a născut *Gabriel Chifu*
22.03.1999 - a murit *Valeriu Cristea* (n. 1937)

23.03.1847 - s-a născut *A.D. Xenopol* (m. 1920)

23.03.1882 - s-a născut *Romulus Ciofle* (m. 1955)
23.03.1894 - a murit *Theodor Codrescu* (n. 1819)
23.03.1904 - s-a născut *Ovid Aron Densușianu* (m. 1985)
23.03.1920 - s-a născut *Radu Lupan*
23.03.1928 - s-a născut *Deac Tamas*
23.03.1943 - s-a născut *Valentin Ciuca*
23.03.1961 - a murit *Alexandru Busuioceanu* (n. 1896)
23.03.1969 - a murit *Tudor Teodorescu-Braniște* (n. 1899)

23.03.1994 - a murit *Nicolae Tîrîoi* (n. 1921)
24.03.1921 - s-a născut *Traian Coșovei* (m. 1993)
24.03.1923 - s-a născut *Dane Tibor*
24.03.1925 - s-a născut *Dinu Ianculescu*
24.03.1927 - s-a născut *George Damian*
24.03.1949 - s-a născut *Constantin Zărnescu*

25.03.1813 - s-a născut *Cezar Bolliac* (m. 1881)

25.03.1885 - s-a născut *Mateiu I. Caragiale* (m. 1936)
25.03.1902 - s-a născut *George Lesnea* (m. 1979)
25.03.1935 - s-a născut *Niculăe Stoi* (m. 1990)
25.03.1936 - s-a născut *Victor Iancu*
25.03.1942 - s-a născut *Ana Blandiana*
25.03.1942 - s-a născut *Basara Nicol*
25.03.1954 - a murit *Emil Isac* (n. 1886)
25.03.1958 - a murit *Ștefan Bezdechi* (n. 1886)
25.03.1979 - a murit *Alf Adania* (n. 1913)
25.03.1993 - a murit *Bogdan Istru* (n. 1914)
25.03.1999 - a murit *Valentin Lipatti* (n. 1923)

26.03.1921 - s-a născut *Olah Tibor*
26.03.1923 - s-a născut *Valentin Lipatti* (m. 1999)
26.03.1931 - s-a născut *Mircea Ivănescu*
26.03.1945 - s-a născut *Györfy Kálman*

27.03.1926 - s-a născut *Elis Bușneag*
27.03.1937 - s-a născut *Nicolae Dumitrescu-Sinești*
27.03.1943 - s-a născut *Aurel Ciocanu*
27.03.1958 - s-a născut *Ioan Es. Pop*
27.03.1985 - a murit *Pompiliu Marcea* (n. 1928)

28.03.1863 - s-a născut *Livia Maiore*
28.03.1883 - s-a născut *A. Măndru* (m. 1962)
28.03.1883 - s-a născut *Gheorghe Nedioglu* (m. 1963)

28.03.1888 - s-a născut *Alexandru Kiril*
28.03.1914 - s-a născut *Ovidiu Constantin* (m. 1993)
28.03.1915 - s-a născut *Septimiu Bucur* (m. 1964)
28.03.1922 - s-a născut *Verona Brateș* (m. 1991)
28.03.1925 - s-a născut *Victor Tulbure* (m. 1997)
28.03.1928 - s-a născut *Ion Balaceanu*
28.03.1934 - s-a născut *Mihail Caranfil*
28.03.1934 - s-a născut *Lică Rugina*
28.03.1937 - s-a născut *Ion Crînguleanu*
28.03.1939 - s-a născut *Florin Bănescu*
28.03.1950 - s-a născut *Nicolae Rotaru*
28.03.1979 - a murit *Daniel Turcea* (n. 1945)
28.03.1993 - a murit *Victor Felea* (n. 1923)
28.03.1994 - a murit *Eugen Ionescu* (n. 1909)
28.03.1997 - a murit *Gheorghe Tomozei* (n. 1936)

Emil Constantinescu și noi!

Desen de C. Pătrășcan

TIMPUL
DĂRĂMĂRII...

TIMPUL
ZIDIRII

Evocare Ov. S. Crohmălniceanu

La 28 aprilie 2003 se împlinesc trei ani de la moartea, la Berlin, unde și-a petrecut ultimii ani din viață, a criticului Ovid S. Crohmălniceanu și a soției sale, Ruth. Cărți și texte inedite ale criticului sau volume omagiale au continuat, în toată această perioadă, să apară în România. La data amintită va avea loc, la Berlin, o slujbă de comemorare, inițiată de Anne Luise Roth și Alex. Ionescu. ■

memorii

Sergiu Fărcășan

Rachetele mele din pivniță

ERA un capitol pe care îl consideram încheiat. Nu-mi plăcea să-mi amintesc de asta. Gheorghiu-Dej avusese patru izbucniri la adresa articolelor mele. Printr-o ironie a soartei, fusesem însărcinat să fac reportajul înmormântării sale. Împreună cu un operator de cinema, eram într-un Mercedes decapotat, deschizând cortegiul funebru înaintea Biroului Politic. Credeam că amintirile mele au fost înmormântate, o dată cu ceremoniile la monumentul din Parcul Carol.

Cu o întârziere de zece ani, mi-a căzut în mână cartea lui Silviu Brucan despre *Generația irosită*. Precizez că mă iau după un exemplar în traducere engleză. Brucan m-a pus la locul potrivit: unde vine vorba de vieți irosite nu pot să lipsesc. Din păcate, cartea înșiră afirmații neadevurate despre mine, începând cu ortografierea falsă a numelui meu, indicarea falsă a anului meu de naștere, și o eroare de numai vreun sfert de secol privind activitatea mea la "Scân-teia". De-a dreptul fanteziste sunt reacțiile pe care le-ar fi citit pe obrazul meu într-o sedință la care aș fi fost invitat "în special", și la care, în fapt, nici invitat nu fusesem, nici prezent nu fusesem.

Neadevărurile despre mine, vreau să le atribui unei anumite grabe și superficialități. Numitele defecte au descătușat întotdeauna mari calități în Tache, cum îl numeam noi, prietenii și colegii lui: viteză, aversiune față de birocrație, un aplomb și o siguranță de sine netulburate de indoilele, remușcările și auto-controlul care răscolesc cel mai adesea conștiința intelectualilor ex-comuniști.

De-a lungul anilor am supraviețuit scatoalcilor critico-literare ale lui Dej, consolându-mă cu ideea că cel puțin citea materialele mele. Puțini ziaristi – nu mă refer la șefii din culise, ca Tache, ci la salahorii care, de voie de nevoie, semnav materialele, punându-și numele la bătaie – puțini au avut parte de atâtea tăbăceală.

Prima scatoalcă. Îmi convinsesem șeful, Sorin Toma, să mă lase să lucrez ca voluntari la conducta Ceanu Mare-Cluj. Fără a spune că sunt ziarist, prost îmbrăcat ca toți ceilalți, speram să trec neobservat și să cunosc mai îndeaproape viața și gândurile așa-zisilor voluntari. După câteva săptămâni de foarte grea muncă fizică și după câteva reportaje apărute, șeful mi-a telefonat să părăsesc brigada și să mă pun la dispoziția trenului special în care călătoreau Petru Groza și Miron Constantinescu. Eram două vagoane, cum vezi prin filme, cu ferestre largi și mese largi pentru

gustări. Am avut un timp agreabil cu Groza. Țăranele lucrau pe ogor, mai toate cu spatele la tren, din cauza poziției soarelui. Groza, în picioare la fereastră, se uita cu binoclul la ele. Părea să ochescă cel mai favorabil unghi pentru a vedea sub fuste. Eu, mult mai tânăr, nu găseam nimic ispititor în coapsele strălucind de transpirație. Groza, jovial, nu te îngheța, așa că nu m-am putut stăpâni de a-i spune: "Am impresia că știu în ce direcție ținți." Fără să-și abată ochii de la fuste, a zâmbit larg și a spus: "E foarte sănătos, îmi place să văd tinerețea și sănătatea."

ATMOSFERA s-a schimbat când Miron Constantinescu a intrat în vagon. Aveam stimă pentru el, ca pentru un intelectual de vază al partidului – nu scrisese el broșuri despre Partidul Comunist Francez sau istoria României? – și am fost surprins de răceala și duritatea lui.

– Tovarășul Gheorghiu-Dej a citit ultimul reportaj al dumitale de la conductă, a spus el în introducere. (Am înțeles imediat că fusesem convocat să iau trenul special nu ca să mă uit sub fuste, ci ca să încasez un mesaj.) Tovarășul – a continuat Miron – m-a însărcinat să-ți spun că a găsit un cuvânt complex nepotrivit. Spui la un moment dat că brigadierii trag cu disperare de frânghie sau de cablu. Cuvântul "disperare" nu reflectă just starea de spirit entuziastă a tinerilor noștri voluntari.

– E un fel de a vorbi, o metaforă, am spus eu repede.

– Dar de ce *disperare*? *Disperare* înseamnă *disperare*.

– Poate că în contextul unui reportaj care descrie entuziasmul muncii voluntare...

– Noi nu lucrăm cu "poate", m-a tăiat Miron cu o voce glacială. Lasă-mă, te rog, să termin. Tovarășul apreciază bunele intenții ale reportajului, dar nu se poate ca pe prima pagină a "Scân-teii" să întrebuițăm un cuvânt care...

Am înțeles că răspunsurile mele nu făceau decât să-i întărească contondența, așa că l-am lăsat să-și ducă monologul la epuizare, întrebându-mă cât din analiza lui tăioasă venea direct de la Dej sau reprezenta un efort al mesagerului de a traduce în termeni culturalo-linguistici vreo scurtă observație de-a șefului. (Mai târziu, când într-un episod

nefericit fiica lui Miron și-a lovit mama cu barda, mi-am amintit, pe drept sau nu, de această contondență.) Prostia mea tinerească m-a ajutat să-mi păstrez entuziasmul și să scriu primul roman al "construcției socialiste" în România – *Brigada cântă pe mai multe voci* – tipărit de Editura Tineretului în 35.000 de exemplare și interzis înainte de difuzare.

A doua scatoalcă am primit-o când redacția m-a trimis la o adunare a lui Gheorghiu-Dej cu minerii. Am scris un reportaj în tonul adunării, adică o dare de seamă a discuției sobre care avusese loc. Șeful meu și Leonte Răutu, care dirija propaganda partidului, mi-au cerut să adaug diferite oh și ah de venerație pentru nemaipomenita minune a unui șef care se vede cu muncitorii. M-am încărcat cu ceva amfetamine, am rescris materialul de două-trei ori, fără a izbuti să scot mai mult decât câteva scâncete de plăcere și admirație. Finalmente textul – nu eram prezent și nu știu a cui mână a fost mai activă – a fost adus la incandescenta servilă dorită.

Ceea ce nu avuseseră în vedere supervizorii mei era că Stalin, cel mai iubit fiu al populației pământului, nu se bucura să aibă alți cei mai iubiți fii primprejur.

Dej i-a convocat pe toți dregătorii propagandei. Eu eram prea mărunt ca să fiu chemat, sau poate că tutorii mei, cunoscându-mi gura parșivă, m-au protejat nechemându-mă la sedință, să nu fac gălăgie. Dej a citit cu glas tare fragmente din reportajul semnat de mine, s-a infuriat treptat și până la urmă m-a poreclit "limbă de catifea". Ca să fim drepti, mi s-a spus că Toma și Răutu au tot declarat că ei, nu eu, erau de vină, dar asta, în ciuda bunei lor credințe, părea mai mult o nobilă apărare a unui băiețuș prost decât purul adevăr. (Toma, se pare, nici nu fusese prezent la sedință.) Silviu Brucan scrie ca în loc să mă "rușinez", m-am "speriat" atât de tare încât m-am făcut alb la față "ca un cerceaf" – ispravă cu atât mai teribilă pentru cei ce mă știau de oacheș. (Un oacheș cu cerceafuri colorate.) Nu știu cum mi-a citit obrazul când pur și simplu nu eram acolo, dar chestia cu frica mă cam deranjează. Știam că Tache are curaj, dar nu că îl împinge până la pretenții de monopol. Orice s-ar fi petrecut în creierul lui, nu înțeleg ce l-a de-

terminat să-și proptească rotunjimile împotriva adevărului, mai ales că el, ca redactor-șef adjunct al "Scân-teii", cunoscuse prea bine obiceiul pământului, cum se fabricau lăturile și semnăturile.

Asta nu înseamnă că eram nevinovat. Nici un păcat de-al meu nu mi se pare mai mare și mai nescuzabil decât acela de a fi crezut într-o cauză dăunătoare și a fi încercat s-o slujesc un număr de ani. Păcat față de țară, dar și față de mine însumi. Când ai o cărcă îndesată până la refuz, nu mai e loc pentru păcate scornite de alții.

SORIN TOMA lucrează la o carte despre Gheorghiu-Dej "așa cum l-a cunoscut și cum nu l-a cunoscut" și mi-a trimis o ciornă cu bogate pasaje relevante pentru episodul descris. Mă abțin de a cita aprecierile despre mine și despre Brucan, fie ele de bine sau respectiv de rău, și mă bucur că Sorin manifestă o responsabilitate exemplară pentru greșelile noastre împărtășite. Unde mă deosebesc de el este că și astăzi el găsește că reportajul "în total, reușea să redea cu destulă fidelitate desfășurarea întâlnirii" și că, în timp ce subsemnatul fusese "el însuși refractar față de tendințele de prosternare în fața conducătorilor, materialul era mai cumpătat, mai sobru decât multe altele similare." Am fost într-adevăr refractar, dar nu destul. Partea neașteptată a însemnărilor lui Toma constă în analiza motivelor care l-au determinat pe Dej să denunțe reportajul, motive care n-aveau nimic de-a face cu tânărul reporter și care pregăteau un mai apăsător cult al personalității, după înfundarea "fracționistilor". Indiferent de motivele lui Dej, Sorin conchide că observațiile lui reprezentau "o luare de poziție salutară". La rândul meu, tind să cred că obiecțiile lui Dej erau, dacă nu perfect îndreptate, îndreptățite.

Critica următoare a lui Dej a fost dezlănțuită de un mare reportaj pe pagina întâi intitulat "Pe frontul de la Onești". La bufet, Mantu, un reporter sportiv, m-a îmbrățișat și mi-a spus că i-a venit să-și arunce hainele, să-și pună o salopetă și să se ducă la Onești. Sorin Toma a provocat o adunare generală a redacției, să discute "cel mai bun reportaj după 23 August". În timp ce laudele curgeau, secretara șefului a

venit șontâc-șontâc la tribună cu un bilețel. Cu instinctul vânatului care aude lătratul în depărtare, am presimțit că era un mesaj de la Dej. Zâmbind, șeful i-a cerut adjunctului Pop să preia conducerea ședinței și s-a dus la telefon. Pop descărca voios o cascadă de laude, dar când șeful a reapărut în ușă, am știut că totul se sfârșise. Avea de făcut vreo douăzeci de pași până la tribună, dar nu și-a permis să aștepte. De la depărtare, cu mâna încă pe clanță, a strigat: "Oprți! Oprți imediat! Tovarășul Gheorghiu-Dej tocmai ne-a atras atenția că acesta e *aur de trâmbiță!*"

Am presupus că imaginea șantierului ca un front de luptă necesitând ceva eroism, și mai ales amănunte despre noile case, care se deteriorau mai repede decât erau clădite, îi displăcuse șefului suprem, care voia ca totul să se petreacă în liniște și ordine, mai ales fără strigăte în presă. Odată, obiectase chiar și la fotografia unui dans folcloric, poruncindu-ne să nu arătăm nicio dată opinci, care ar fi denigrat patria noastră iubită în ochii Apusului decadent. De atunci, toți țărani aparând în pre-a românească, folclorici sau nu, erau încălțați cu pantofi. În caz de opinci, fotografia se tăia la glezne.

SPAȚIUL nu-mi permite să descriu aici întâlnirile personale cu Dej, ci doar observațiile lui la articole semnate de mine. Citisem o notă despre un soldat sovietic care își pierduse memoria în bătălia de la Stalingrad și și-o regăsisse după 17 ani. Cum se apropia aniversarea victoriei asupra fascismului, 9 Mai, i-am propus lui Sorin să scriu un material literar: lumea pe care o lăsase soldatul, în care americanii erau aliați cu rușii, și lumea războiului rece, pe care o găsisse. "Minunat!" a zis șeful, "dar nu întârzia." Când i-am dat textul, a găsit că articolul nu era destul de politic: prea mult despre memoria soldatului, prea puțin despre situația internațională. În vreo patru-cinci refaceri, amnezia soldatului se sfărâșe la un paragraf, restul fiind un "moment" politic de lungă durată. Din material literar, reportajul se transformase în articol de fond cu semnătură. Vreo două zile înainte de 9 Mai, șeful m-a convocat împreună cu B. Stoian, de la secția externă, și mi-a spus

literatură

cu un zâmbet părintesc:

– Farcășică, ești nedisciplinat, te agăți de memoria bietului soldat. L-am chemat pe Beno, pentru că articolul va fi scris și semnat de voi doi, pentru că Beno respectă indicațiile, nu ca tine.

Bietul Beno Stoian a început să se tragă de mustață, știind că nu va avea o viață ușoară între șef și mine. Am cârpăcit – desigur că soldatul inițial fusese din nou pocnit de uitare, adică nu mai figura deloc în articol – și am tot cârpăcit până în noaptea istorică de 8 Mai, când redactorul-șef ne-a chemat la el acasă. Mașina care ne adusesse aștepta în fața casei. Șeful avea deschise în fața lui tot felul de buletine confidențiale. Agerpres. Trec peste indicațiile pe care ni le-a dat și pe care Beno le nota cu sfîințenie, cu mâna dreaptă, în timp ce cu stînga, îngrijorat, se trăgea de mustață.

Șeful ne-a condus la ușă și, scuturându-și pumnul în aer, a dezlanțuit indicația supremă:

– Într-un cuvânt, băieți, să știe imperialiștii că vor mânca un mare rahat!

Când ne-am instalat în mașină, am oftat:

– Beno, mă tem că rahatul acela o să-l înghițim noi, tu și cu mine!

A doua zi, Gheorghiu-Dej a convocat o ședință extraordinară a slujitorilor propagandei, ca de obicei fără mine, și, din câte mi s-a spus, a strigat:

– Are Farcășan rachete în pivnița casei?! Cum își permite să scrie așa ceva?

A DE OBICEI, linia se schimbase peste noapte, sau poate buletinele pe care le citise Dej, ori ponturile lui de la Kremlin contraziceau sursele ziarului. Numai că de data asta mi-am pierdut răbdarea și m-am cerut în audiență la Dej. Cum eram o răma de mici proporții, am fost de-

raiat înspre biroul lui Leonte Răutu. Leonea m-a primit zâmbind, cu amplificată amicitie, și și-a făcut mâna tobogan, invitându-mă să alunec pe un scaun.

– Prietene, cu ce pot să-ți fiu de folos?

– Tovarășe Răutu, mi s-a urât să fiu poreclit pe la spate pentru greșeli înfipte în articolele semnate de mine, greșeli împotriva voinței și părerilor mele, atribuite mie din cauza semnăturii.

Era greu să te superi pe Răutu, pentru că avea o ironie fină, amuzantă, dar de data asta a lăsat ironia de-o parte. A făcut o față blândă și mi-a explicat ca unui copilăș:

– Dragul meu, trebuie să înțelegem că acesta nu e un ziar personal, e un organ al partidului și trebuie să reflecte linia partidului.

– De acord, i-am spus eu. Tot ce cer e ca semnătura, în aceste cazuri, să nu fie "Sergiu Farcășan", ci "Partidul Comunist Român". Sau, cel puțin, câteva alte nume.

A înțeles aluzia, cușută cu ață albă, și trebuie să recunosc că de atunci n-am mai avut parte de scatoalce la Dej. A cincea mea piesă de teatru, *Păr alb pentru zece diavoli*, interzisă ca fascistă, și *Manualul Bunului Cârpăci*, tipărit în întregime și interzis, nu mi-au atras porecele lui Ceaușescu. Cred că nu mă citea, în caz că citea vreodată ceva. Aparatul de stat/partid devenise prea mare și, dacă ar fi fost să-i spânzuri pe cenzori, cei mai mulți ar fi murit nevinovați, pentru că nici ei nu știau de ce și cum diferite lucrări erau interzise. La urma urmei, poate că, în comparație cu alții, am fost menajat de unii "inalți demnitari" – dar nu neapărat de imaginația unor foști tovarăși. ■

"The Wasted Generation", 1993, Westview Press, versiune largită a ediției românești, 1992.

Semnal clasic

RASEUL care unește Antichitatea europeană de actualitatea aceleiași suprafețe culturale a fost refăcut de atâtea ori până în prezent, încât, dacă luăm în calcul numai ultimele două secole încheiate, studiile aferente acelor raporturi au ajuns să constituie, reunite și sistematizate pe domenii, fundamentul câtorva dintre disciplinele de bază care aparțin științelor socio-umane contemporane – fostele „umanioare” de la noi din secolele amintite. Să le revedem, pe rând (fără a respecta o anumită ordine cronologică): filologia și lingvistica comparată (clasică, indo-europeană, romanică), științele istorice ale Antichității (arheologie, epigrafie, numismatică, paleografie, istoria civilizației și a mentalităților, istoria evenimentelor și a ideilor politice, istoria culturii antice), dreptul (și istoria lui, de la cel roman la codul juridic modern și contemporan), științele artei (arhitectură, pictură, sculptură, arte vizuale minore, muzică), aflate în conexiune directă și bilaterală cu teoria estetică și evoluția gândirii artistice. În sfârșit, dar fără a epuiza, desigur, lungul șir al enumerării, se includ aici și acele științe ale Antichității care fie aprofundau perspectiva asupra social-umanului prin inducerea unei analize de tip matematic, preponderent statistic (economia și viața economică), fie transgresează propriu-zis abordarea „umanistă” tradițională, căutând în sursele antice explicația evoluției ulterioare a teoriei așanumitelor științe „exacte” (matematică și fizică în primul rând), respectiv aplicate (agricultură, inginerie, geografie și topografie, medicină, zoologie, botanică, aplicații chimice).

S-ar părea că, preocupați de completitudine, dar și de exactitate, am lăsat deoparte esențialul. Firește, nu-l puteam ocoli. Însă l-am plasat intenționat la urmă, prin aceasta vrând tocmai să atragem atenția asupra lui. Pentru că domeniul în cauză a fost, în ordinea culturii, chiar primul care a unit Antichitatea de noi. Vreau să spun de noi toți care am apărut, căutându-ne identitatea, inclusiv spirituală, după ea. Și (fatalitate!), voluntar sau inconștient, modelați de ea. Este vorba, firește (și cu un singur cuvânt), de literatură.

Nicăieri puntea care leagă Antichitatea de actualitate nu își

De la noi la ei

găsește un pilon mai solid de susținere ca în spațiul literaturii: sau, dacă vrem să fim mai exacti, al culturii literare. După secole de comparatism, terenul abia a început să fie debarasat de balastul paralelismelor literare. În ultima jumătate de veac, urmărindu-se, totuși, tradiția clasificatorie (de inspirație darwiniană) pe genuri, specii, ș.a.m.d., s-a mers masiv pe ideea originii tiparelor de gândire, ca și a sorgintei formulelor stilistice puse în practică de la medievali la secolul XX. S-a creat chiar o disciplină, evident de perspectivă istorică și cu un demers fundamentalmente comparatist, aceea a „cercetării izvoarelor”, *Quellenforschung*. Ca și cum urmașii anticilor ar putea fi, ieri sau astăzi, înțeleși, în bloc și separat, doar dacă pornim aprioric de la ideea că orice postantic s-a așezat la masa de lucru numai după ce și-a terminat tema pentru acasă: conspectarea iluștrilor dispăruți.

Ultimii ani, care aparțin fazei celei mai recente a evoluției societății postmoderne, aflate într-o vădită, dar nu mai puțin intensă, deși prelungită, criză de căutare identitară, au împins în primul plan o idee metodologică infinit mai fertilă din perspectiva în care ne situăm. Locul topologiei, adică al paralelismelor de tot felul, însoțite de mai vechia manie a coborârii pe firul apei izvoarelor, a fost luat, în era postmodernă a ultimei generații, de forma dialogului, pe trasee intra-și, mai ales, interculturale. Căror nevoi – reiau și păstrează tradiția termenului – culturale (în realitate, vorbim de necesități și constrângeri psihice, cognitive, formative și educaționale, iar de aici, sociologice) ale omului contemporan le răspund și cum vin să le acopere, după posibilități, o operă sau alta a Antichității clasice, un scriitor sau altul al aceleiași, un curent, o grupare, sau, pe ansamblu, ideologia vehiculată de o epocă ori alta decupate din spațiul și timpul antic? Dacă, în ce măsură, și, mai ales, cum ne regăsim noi, postanticii postmoderni, înaintea unui text antic oarecare? Ce ne spune acela? Ce îi spunem noi lui?

Ne spune, într-adevăr, ceva? Avem noi ceva să îi spunem? Și, la urma urmei, ce rămâne după impactul postmodern cu Antichitatea?

Extrem de rare sunt, la noi, în momentul de față, cărțile de felul acesta. Care să ridice, măcar, astfel de întrebări. Revine –

cred cu toată convingerea – în mod evident și stringent clasiștilor români de azi obligația de a-și pune erudiția (coplesitoare, unanim recunoscută) în slujba dialogului cu un alt fel de „celălalt”: cu omul zilelor noastre. Pentru care, față de informația imensă stocată pe C.D-uri sau vehiculată în spațiile virtuale ale Internet-ului, rafturile reale, ale marilor biblioteci europene, pe care stau ordonate cărțile la fel de reale ale întregii culturi majore a umanității, de la (să zicem) Madrid la Vatican și de la Oxford la Muntele Athos – am ales aproape la întâmplare –, nu mai pot apărea altfel decât ca veritabile vestigii muzeistice, pe cât de venerabile, pe atât de puțin atractive din punctul de vedere al scaunului rotitor din fața computerului.

Un exemplu bun pentru începutul deschiderii clasicismului românesc spre experiența literară a culturii contemporane îl oferă tânărul cercetător Alexandru Ciocârlie, prin cartea ei de debut editorial intitulată, simplu, *Juvenal*. Strălucită absolută a Secției de Filologie Clasică a Universității bucureștene, în prezent cercetătoare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, de asemenea profesoară asociată de literatură latină și literatură comparată la Universitatea din București și la Institutul de Teologie Romano-Catolică „Sfânta Tereza” din București, autoarea studiului nu ne putea invita altminteri decât pe un drum filologic înapoi spre Antichitate. Mai precis, alegând spațiul literar ca loc de catabază. Și, de aici, opțiunea Alexandrei Ciocârlie pe firul îngust (greu sesizabil față cu polifonia poeziei universale) al poeziei satirice latine, care și-a aflat în autorul ce împrumută titlul cărții ultimul practicant și ultima sa voce.

Poate tocmai sau, în orice caz, și din acest motiv și-a ales autoarea poetul.

Liviu Franga

(continuare în pag. 31)

POLIROM

NOUȚĂȚI
aprilie 2003

Gelu Ionescu
Copacul din cîmpie

Arthur și Albert Schott
Basme valahe

Augustin
Despre iubirea absolută

George Orwell
Zile birmaneze

În pregătire:
PG. Wodehouse Graseala lordului Emsworth
Bernard Dagnan Campania de relații publice

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămînii în site-ul www.polirom.ro Agenda

Comenzile CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel. (021)3138978, Timișoara, Tel. 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

POPOSESC și privesc în mine. E pustiu? E întuneric? Nici una, nici alta. Încă. E Dumnezeu? Poate. Ne întâlnim din ce în ce mai rar. Și nu din vina lui. Totuși, nu s-a lepădat de mine. Și nici eu nu spun ca Cioran, cândva, "sînt un Iov fără prieteni, fără Dumnezeu și fără lepră." Dar nici că sînt un Iov nu pot să declar. Atunci, ce sînt și, mai ales, cine sînt? A trecut deja un an de cînd nu m-am mai întrebat și nici nu m-am mai gîndit la asta. Cît timp pierdut... A trebuit să ajung la Sibiu, într-un superb și pașnic început de martie, ca să-mi aduc aminte de Iov și de mine.

"Fața mea s-a făcut roșie de plîns și pe genele mele se lasă umbra morții."

Experimentul Iov nu este doar spectacolul lui Mihai Măniuțiu de la Teatrul "Radu Stanca", ci este, în același timp, o posibilă întâlnire a fiecăruia cu sine și cu ceilalți, o regăsire intermediată de acest act artistic. Versiunea regizorului poate fi varianta sumei obsesiilor sale, ale relației sale cu propriul destin și cu Divinitatea, o interpretare a uneia dintre cărțile fundamentale: *Cartea lui Iov* din Vechiul Testament, poate una din cele mai minunate opere literare, un profund exercițiu de inițiere în semnificația credinței și a unicității Creatorului, a miraculosului nașterii vieții pe pămînt, un exercițiu a ceea ce se numește suferință și iubire necondiționată față de Dumnezeu. Raportarea față de acesta este tulburătoare.

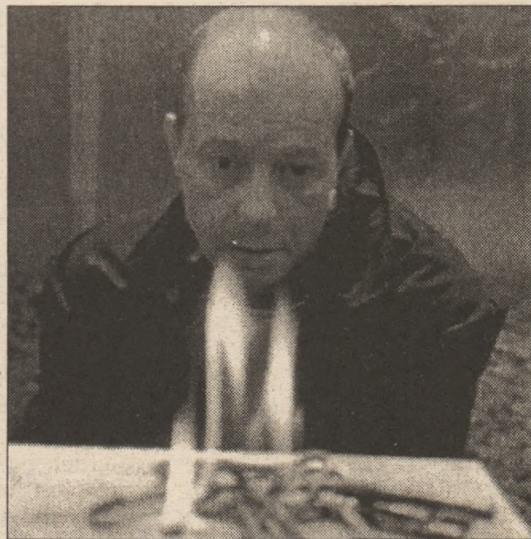
În părțile Răsăritului a trăit cîndva bogatul și puternicul Iov. Deși înstărit, acest adevărat principe al ținutului Uz nu se abătea de la calea dreaptă și nici de la lauda numelui Domnului. Iov avea șapte fii și trei fiice, pămînturi, turme de oi, cirezi de boi, cămile, palate. În fiecare zi îi aducea jertfe lui Dumnezeu și se străduia să fie fără de prihană pentru că știa că îi datorează fericirea lui și a familiei sale. Trăia împăcat cu sine și fără de greșală față de semenii, față de conștiința sa. Într-o bună zi, din seninul clipelor, s-a pogorît asupra lui Iov un șir de nenorociri: copiii îi mor, toți, sub dărîmăturile casei în care se ospeteau, focul și hoții îl lasă fără turme și herghelii. "Domnul a dat, Domnul a

cronica dramatică

de Marina Constantinescu

În mijlocul cenușii

luat. Fie numele Domnului binecuvîntat." Aceste vorbe se auzeau din gura bietului Iov și niciodată ocară sau lepădare. Mai mult, Iov se îmbolnăvește rău. A șasea plagă a Egiptului, o boală asemănătoare cu lepra, termenul grecesc desemnînd o explozie de inflamații purulente și dureroase pe toată suprafața corpului, îl chinuie cumplit. În afara orașului, se afla un loc în care se depozitau gunoaie. Din cînd în cînd, li se dădea foc. Textul ebraic îl așază aici pe Iov, "în mijlocul cenușii" sau "printre cenuși".

Aici îl găsim și noi.

O imagine majoră, care mi-a fixat spectacolul în memorie, este spațiul în sine, spațiu în care toată povestea spusă sau nespusă a lui Iov cel dușmănit și persecutat își găsește coordonatele vizuale și emoționale într-o manieră impresionantă, marcantă pentru ideea lui Măniuțiu. Spectatorii sînt invitați pe scenă – ca de multe ori la montările regizorului din ultimul timp. Doar cincizeci și șase au acces la o singură reprezentație. Cincizeci și șase de martori ai chinului lui Iov și ai experimentului său. Pe scenă, scenograful Cristian Rus (cu care Măniuțiu a lucrat și montarea de la Teatrul Național din Cluj pe textul lui Gellu Naum, *Exact în același timp*) și regizorul Mihai Măniuțiu, au construit o lume închisă, la marginea viabilului și a respirației vitale, un teren concentraționar aproape apocaliptic, ca cel descris sumar în Vechiul Testament. Printre deșeurile cu aspect selenar, arse mai mult sau mai puțin, își duce povara, descompus de boală și de suferință, Iov-ul interpretat de Marian Rălea. Aici

intervine punctul de greutate al punerii în scenă. Fiecare spectator are o altă perspectivă asupra încercării la care este supus Iov, fiecare vede, de fapt, alt spectacol, fiecare are acces individual la experiența lui Iov, avînd o relație intimă și personală, directă, cu tot ce i se întîmplă acestei fapturi neprihănite și abandonate. Numai cuvintele rămîn liantul singular, același pentru toți. Pereți înalți, metalici, reci, în capătul lor cu sîrmă ghimpată, îl izolează pe Iovul damnat și contagios de restul lumii. Acolo, la marginea ei, se zbate în cumplită încercare un om care îl iubeste necondiționat pe cel de sus. Nenorocirile l-au adus la marginea cetății, părăsit, urmași nu mai are, averi nici atît, iar buboaiile purulente și urît mirositoare îl tăvălesc în neputința durerii. "Domnul a dat, Domnul a luat. Fie numele Domnului binecuvîntat", se aude, ca un murmur continuu, din închisoarea cea de toate zilele și nopțile ridicată pe scena de la Sibiu. Fiecare perete al construcției metalice – o figură geometrică cu multe laturi – are cîte o fereastră, un vizor prin care îl poți urmări pe prizonierul Iov. Prizonier al judecăților șablonarde emise chiar și de prietenii care îl cunosc prea bine, al disperării că Yahve nu-i arată unde a greșit, al intervalului istovitor care i-a fost hărăzit să-l străbăte. Fiecare privitor vede această poveste din alt unghi, din altă perspectivă, percepțiile sînt diferite, deși pot părea aproximativ la fel. Cred că la sfîrșitul celor optzeci de minute se găsesc cincizeci și șase de spectacole. Percepția fragmentată, precum și izolarea într-un fel a spectatorilor unul de celălalt,

amplifică enorm tensiunea și emoția care se nasc dincolo de zid, în lumea lui Iov celui de dinafara lumii. "Și deasupra capetelor lor au aruncat cu pulbere spre cer."

Stau pe scaun, o oră și un pic, și-mi simt lacrimi pe obraz. De cîte ori, în încercări banale, nu m-am îndoit nemernic de existența Creatorului? Iov-ul din fața mea nu se clatină, nici în fața îndemnurilor soției, nici în fața judecăților încărcate de prejudecăți ale celor trei prieteni care îi dovedesc că pătimește pentru că este păcătos, nici lipsit fiind de copii, nici săracit. Între el și Yahve stă matoră conștiința nemaculată. Șirul de patimi ne conduce în eroare pe noi, noi îl considerăm vinovat după o interpretare simplistă a celor petrecute. Iov este Alesul. Domnul nu s-a îndoit că Iov, la capătul drumului, va fi învingător. Cel care a provocat însă această suferință a fost Satana. Ticălos în perversiunea lui, acesta i-a indus lui Dumnezeu că Iov este credincios doar pentru că este interesat să-i fie ocrotite și sporite avuțiile și familia. În spectacolul lui Mihai Măniuțiu, Satana se află în apropierea lui Iov și privește cu voluptate chinul lui. Actorul (Pali Vecsei) este un tînrar parcă desenat, lung, osos, slăbănog, cu mișcări delicate și sigure totodată. Se înfruptă din zbuciumul lui Iov, pîndind clipa cedării.

Regizorul înscrie și acest spectacol în suita experimentelor sale din spațiul non-verbalului, al teatrului-gest. La baza construcției stă un scenariu, cuvîntul, deci, iar în spectacol, corpul poate deveni principalul emițător al mesajului, dincolo de

replica propriu-zisă. Performanța de la Sibiu vine și din "experimentul Rălea", care a acceptat provocarea de a proba și altfel de mijloace actoricești și de expresie. El își însoțește replicile de un comentariu gestual și corporal susținut impecabil, coordonat de colaboratoarea fidelă a regizorului, dansatoarea și coregraful Vava Ștefănescu. Tragismul capătă o dimensiune în plus, corpul concurează cuvîntul și invers. Registrul dramatic, în ciuda aparențelor și a unor comentarii, este exploatat de mult de Marian Rălea la Teatrul Bulandra, de pildă, în spectacolele lui Alexandru Darie – *Trei surori*, *Iulius Cezar*, 1794 – dar și în *Caligula* pus în scenă, în același loc, de Mihai Măniuțiu. Limbajul său actoricesc își adaugă acum o valență în plus, importantă și riguros elaborată în această lamentație vizuală care se numește *Experimentul Iov*. Măniuțiu a mizat pe resursele lui Marian Rălea, pe resortul său interior pregătित pentru orice inovație, pe tipul de energie care se iscă de aici în modul cel mai benefic. Nu este doar protagonistul absolut, dar și pilonul dominant al edificiului regizoral. Poate cel mai emoționant moment este chiar dansul cu Satana, povara pe care Iov o duce în spinare la propriu, înclăștarea dintre bine și rău, dintre om și daimon. Este și cel mai atent gîndit și lucrat de Vava Ștefănescu, în rest apelînd la multe din elementele-i prea bine cunoscute. Cred că este necesară o împropiata a stilului, o lărgire a varietății de gesturi, precum și a asamblării lor pentru revigorarea manierei. Măniuțiu contează mult pe asta în spectacol, în această etapă a creației lui, iar căutările trebuie să vină din ambele direcții ce nasc punerea în scenă.

Mă întreb și acum cîte teatre ar fi avut aproape nebunia de a produce un spectacol atît de special, fie dacă primim totul numai și din rațiuni financiare. Cincizeci și șase de bilete pe seară nu pot aduce prosperitate. Pariul unui teatru, unui manager, înseamnă cu mult mai mult decît asta, nealungînd, desigur, profitul material. Înseamnă în primul rînd captarea regizorilor de primă linie și direcțiile pe care ei le imprimă mișcării teatrale. Evenimentele nu vin din cer și nu orice montare este obligatoriu un mare spectacol. O performanță are nevoie de timp, de răbdare, de așteptare. Și la Sibiu se întîmplă cîte ceva din toate astea. Sau cel puțin așa se văd lucrurile din postura mea de spectator.

"Și a murit Iov, bătrîn și sătul de zile." Dumnezeu i-a dat înapoi totul, iar Iov și-a asumat calea spre adorația Creatorului.

Să ne gîndim, din cînd în cînd, la Iov. ■

Experimentul Iov

Regia: Mihai Măniuțiu. Decorul: Cristian Rusu și Mihai Măniuțiu. Costumele: Cristian Rusu. Coregrafia: Vava Ștefănescu. Distribuția: Marian Rălea, Diana Vacaru Lazar, Ofelia Popii, Pali Vecsei, Florin Coșuleț, Catalin Patru, Ovidiu Mot, Davis Ad-Bar.

Taximetrist: Ovidiu Georgescu

SĂPTĂMÎNA trecută, la Cinematecă, am văzut "un nou film românesc", cu titlul *3 păzește*. Proiecția a fost una pentru inițiați sau pentru invitați, pentru că filmul (realizat pe suport digital) nu e intrat – deocamdată – în nici un circuit de difuzare. La sfârșitul proiecției, regizorul, Ovidiu Georgescu, și-a prezentat, pe scenă, echipa. O echipă tinăra, o atmosferă de festival studențesc și un eveniment care, în felul lui, face dată în istoria cinematografului românesc de după '89. Pentru că *3 păzește* e primul film realizat la noi completamente "off Broadway", adică fără nici un leu de la stat și fără nici o implicare a "sistemului" și a "oficialilor" din cinematografie; dacă filme cu buget privat s-au mai făcut la noi (primul a fost *Sobolanii roșii*, al lui Florin Codre, la începutul anilor '90), acest *3 păzește* e primul "fără buget", realizat, adică, din contribuția benevolă și din munca voluntară a peste 150 de oameni! Mai mult de atât nu se poate! (mai mult nu de 150, evident, ci mai mult pe drumul inventivității într-o supraviețuire, într-o cinematografie săracă și debusolată).

Ovidiu Georgescu e primul regizor român care a avut forța de a transforma *handicapul* în motor al întregii lucrări! Într-o vreme a tuturor disoluțiilor și dezamăgirilor, "tinăru Georgescu" propune, ca pe o supremă perversitate, *euforia pionieratului*! Lamentația sterilă ca justificare a "nefăcutului" (nu sînt bani, nu e interes, nu se poate etc. etc) e înlocuită cu o asumare inteligentă a propriilor neputințe; tot ceea ce filmul românesc încerca pînă acum să camufleze, mimînd normalitatea, e întors pe dos și tran-

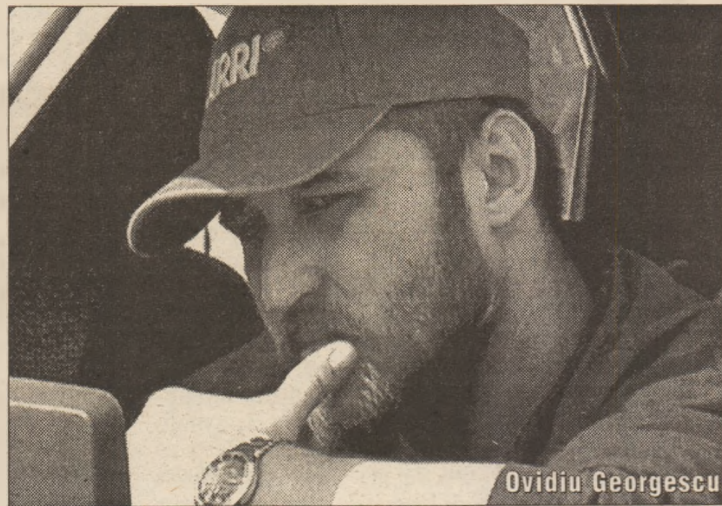
sformat în argument în *3 păzește*! Actorii erau, pînă acum, plătiți prost, simbolic, ca vai de lume? Ei bine, acum nu vor mai fi plătiți deloc, vor juca gratis, bucuroși! (inclusiv o vedetă, ca Marcel Iureș, într-un rol din trei replici, dar nu rolul contează, ci solidaritatea cu "demersul"!).

Filmările erau subminate, pînă acum, de tot felul de "disfuncționalități" de producție? Ei bine, nu contează harababura, important e ca filmările să continue, chiar și fără racorduri de costum, sau de machiaj, sau de decor, sau chiar de actori!...Ș.a.m.d....

Ideea de la care a plecat Ovidiu Georgescu e aceea că "un film nu se face în primul rînd cu bani" (e și primul punct al unui "Manifest" din 13 puncte, zis, auto-ironic, "Concesia"... Punctul 13 e "Filmați, băieți, numai filmați!". Cine poate ști cită voiață de a face, cită patetism și cită disperare presupune acest *cinema concesiv*?). Așadar, nu sînt bani? Nu banii contează, ci "relațiile umane"! Și nu estetica (oricît de *concesivă*) contează, ci rezultatul! ("În lumea reală contează numai rezultatul", sună punctul 12, cel mai amar, al Manifestului)... Din fericire, rezultatul nu e o improvizație jenantă, cum ar fi avut toate șansele să fie; dimpotrivă, rezultatul e unul mișcător: se vede, din acest film făcut în condiții de haiducie, că acești oameni – ignorați, ținuți în *off*, pe la ușile unei cinematografii cvasi-inexistente – au talent!... Ceea ce înseamnă că filmul, așa cum e, distilează emoție și adevăr. Așa cum e, adică lucrat cu o "estetică a uritului" care îi vine bine, cu scenariul ușor haotic sau neglijent, cu

imaginea întunecoasă, cu sunele de multe ori ininteligibil, cu camera pe umăr, fără lumini sau grup electrogen, fără filmări de platou, cu dialoguri cit mai "vorbite" sau mai azvîrlite... Pe lîngă regizorul (și producătorul și coscenaristul) Ovidiu Georgescu, cele mai importante nume ale afișului, din punctul de vedere al "contribuției estetice", sînt directorul de imagine Ovidiu Gyarmath, scenaristul Viorel Florean, monteusa Laura Georgescu. Iar marea revelație a filmului e interpreta principală (aflăm, din CV, că a absolvit actoria la Iași), Gabriela Crișu, o actriță de un farmec infinit (genul proxim: Giulietta Masina, inocența cu haz înduioșător, luminozitate și profunzime); ea e cea care imprimă filmului o coloratură sentimentală specială, de o autenticitate cuceritoare.

"Trebuie să spui povestea", citești în Manifestul semnat de Ovidiu Georgescu (alături de Gyarmath, autorul imaginii, de Florean, scenaristul, de regizoarea de teatru – asistentă de regie la film – Theodora Herghelegiu și de directoarea de film Cosmina Văleanu). O poveste care plonjează – pe calea comediei negre, dar nu numai – în splendoarea și mizeria lumii interlope; Gabriela Crișu (Mira) e o minoră din Republica Moldova, sedusă de un gangster (Marius Bodochi, remarcabil în imaginea cruzimii bonome) și sechestrată la București, cale de nouă luni... Cea mai inspirată idee a filmului e teribilul "malentendu" dintre povestea de dragoste a unei fete (care trăiește "în alt film") și povestea de supraviețuire în stil "3 păzește" (care e a lumii din

Ovidiu Georgescu

jur)! Cea mai strălucitoare idee regizorală a filmului e montarea aceleiași scene (prima întâlnire El-Ea, la fereastra unui tren), văzută din unghiuri diferite, în momente diferite, cu sensuri diferite, cu efecte diferite. Iar cea mai izbită secvență rămîne, cred, plimbarea fetei cu "body-guard" prin piață, printre tarabe, trecînd de la un pușcă la o rășcă și de la o rășcă la o broscuță... O broscuță ne-fermecată, dar care, totuși, a anunțat regizorul de pe scenă, a supraviețuit filmărilor. De broscuță nu ne mirăm – se știe, broscuțele sînt rezistente! Mai mult ne mirăm că au supraviețuit oamenii din echipă! Dar, de fapt, știam din manifest că echipa s-a compus numai din maniaci (în sensul de entuziaști maladivi!); singurele trei excepții ("ca să nu dai de belea") au fost electricianul, juristul(a) și contabilul(a)! Poate și de aici titlul de *3 păzește*!... Am înțeles, de pe genericul de sfîrșit, că un rol important a avut, în privința "locațiilor",

"bunica Theodorei Herghelegiu"! Deci totul s-a desfășurat conform punctului 8 al Manifestului: "pentru figurație gratuită folosește membrii echipei de filmare, prietenii și familia" (descoperi, pe același generic, și numele regizorului – Taximetrist: Ovidiu Georgescu)...Totul e bine cînd se sfîrșește cu bine! ■

P.S. În programul de sală, regizorul se declară pregătit să primească "din partea dumneavoastră, următoarele, în ordine aleatorie: roșii, huiduieli, aplauze, pupături, ridicări din umeri, zîmbete sarcastice, injurături, efuziuni, palme, flori, Palma de Aur, Leul de Argint sau chiar un nou proiect de film cu finanțare solidă. La alegere"... În ceea ce mă privește, am ales altceva: ceea ce s-ar numi "o cronică bună" (și, molipsindu-ne de la film, oarecum *concesivă*). Dar, atenție, *3 păzește* e o experiență irepetabilă, și nu o cale de urmat...

3 păzește ● Regia: Ovidiu Georgescu; scenariul: Ovidiu Georgescu, Viorel Florean; imaginea: Ovidiu Gyarmath; muzica: Sorin Andone, Eduard Circotă; scenografia și costumele: Alina Herescu, Andreea Matache; montajul: Laura Georgescu. Cu: Gabriela Crișu, Șerban Pavlu, Rareș Pârlog, Marius Bodochi, Marcel Iureș ș.a. Distribuit de Visual Art Center.

Gabriela Crișu și Marius Bodochi

Marcel Iureș

arte

dans

Eurovision – 2003

DATA la doi ani are loc în Europa, de fiecare dată în alt oraș, un concurs pentru cei mai tineri dansatori de pe continent, având vârste între 15 și 20 de ani: *Eurovision Young Dancers*. Concursul a fost lansat cu 16 ani în urmă de *European Broadcasting Union*, desfășurându-se în alternanță cu un alt concurs, *Eurovision Young Musicians*, înființat mai de mult. Prima ediție a concursului de dans s-a desfășurat la Reggio Emilia în Italia, iar ultima la Londra, în Marea Britanie. Din juriu au făcut parte, de-a lungul anilor, nume de prestigiu ale dansului european, precum Boris Eifman, Maia Plisețkaia sau Mauris Béjart, iar tinerii laureați ai acestor ediții au devenit, între timp, vedete internaționale.

Cea de a zecea ediție, din acest an, se va desfășura la Amsterdam, în Olanda și se apreciază că va avea peste două milioane de telespectatori. Concuranții pot prezenta o compoziție clasică și/sau contemporană. Noutatea acestei ediții constă în faptul că în loc de un singur premiu se vor acorda trei premii: unul la secțiunea de dans clasic, altul la cea de dans contemporan și, inițiativă inedită, un premiu special va fi acordat de un juriu format numai din tineri dansatori olandezi, de aceeași vârstă cu concurenții.

La capitolul noutăți se înscrie și prima participare a României la acest concurs, precum și o premieră pentru postul *TVR Cultural*, care a organizat Concursul Național, transmis în direct de la *Teatrul Odeon*, precedat de o amplă campanie „Eu vreau să dansez la Amsterdam”, ce a cuprins interviuri cu participanții și profesorii lor, finala urmând să fie și ea transmisă de acest post, pe 4 iulie. Tot la capitolul premierelor trebuie să trecem și faptul că toată această acțiune, condusă de Beatrice Comănescu, directoarea postului, și organizată până în cele mai mici detalii de Silvia Ciurescu, realizatoarea emisiunii „Universul dansului”, a fost de un cert profesionalism, lucru încă rar la noi. Concursul a fost un spectacol agreabil, cu inserții ale unor imagini din orașul și teatrul unde se va desfășura finala și cu interviuri filmate, date de organizatorii olandezi, încheindu-se cu un fragilism din spectacolul *Vis*, pe muzică de Tommaso Albinoni, creat și interpretat de Dan

Puric.

Nu la același nivel al așteptărilor s-au prezentat o bună parte dintre concurenți. O privire generală a concursului a pus în evidență nivelul precar în care își desfășoară activitatea Liceele de Coregrafie și Școlile de artă cu secții de coregrafie din toată țara. Nu talentele ne lipsesc, ci condițiile necesare ca aceste talente să se poată forma la un înalt nivel profesional. Și, ca o culme a totalei lipse de considerație de care „se bucură” în prezent învățământul de artă, este faptul că se intenționează reducerea la jumătate sau cu un sfert a orelor de specialitate. În aceste condiții, din liceele de coregrafie nu vor mai putea ieși profesioniști.

Fără a ne ocupa de toți cei treisprezece concurenți în parte, vom sublinia mai ales ce este semnificativ în prestația unora dintre ei, pentru problematica mai largă a mișcării noastre coregrafice de astăzi. Astfel, o serie de concurenți, precum Mircea Barițchi Gradea (Constanța), George Câmpeanu (Timișoara) și în primul rând Georgiana Leonte (Iasi) au toate datele fizice necesare pentru a face o frumoasă carieră artistică, condiția fiind însă ca ei să fie atenți la modelați, îndrumați, formați. Alți concurenți, precum Mădălina Stoica (București) și Adina Tudor (Timișoara), s-au dovedit mult mai bine lucrați, cizelați de profesorii lor, drumul fiindu-le deschis către realizarea de sine. Un început de afirmare a propriei personalități au dovedit Marilena Croitoru (Constanța) și Luiza Comșa (București) și o afirmare deplină a acesteia Adrian Stoica (București). Ultimii doi sunt elevii profesorului Florin Fieroiu, care se dovedește astfel a fi un bun pedagog de dans contemporan. La Adrian Stoica se putea citi cu ușurință cum un ritm interior conducea fiecare dintre mișcările sale.

Dar sa ajungem și la punctul maxim de interes al concursului, adică la câștigătorul lui, Ovidiu Matei Iancu, singurul concurent

care nu mai este elev, ci prim solist al Operei Naționale din București. Majoritatea membrilor juriului (patru din șase) au apreciat siguranța de sine a celui obișnuit cu scena și cu rolurile clasice din repertoriul Operei. Eleganța liniei clasice și performanța tehnică au fost atu-urile sale. Confruntat însă cu propria sa imagine de la Concursul Internațional de Balet de la Constanța, de acum doi ani, nu s-a situat la aceeași înălțime. Îi dorim ca pe scena de la Amsterdam să revină la forma clasică impecabilă pe care a avut-o cu doi ani în urmă.

Nu numai concurenții dar și juriul, format din Adina Cezar, Beatrice Roncea, Leni Dacian, Mihai Mihalcea, Francisc Valcoy și subsemnata, a avut de trecut un test.

În culise, asistența vorbea cu voce ostentativ de tare despre „Unii care nu au vrut să iasă cutare”. „Unii” aveau egale drepturi la opțiune ca și ceilalți. Dacă vrem din nou unanimitate, nu avem nici o șansă să intrăm, cu adevărat, în Europa, purtând în cărcă astfel de mentalități. Să nu ne umbrim singuri bucuriile, ci din contră să ne împărțim deplin din ele. Să ne bucurăm că pentru prima oară un dansator român participă la un concurs de talia celui de la Amsterdam și să-i urăm succes, să ne bucurăm că *TV Cultural* face pași importanți către programe de bună calitate, să ne bucurăm că *Teatrul Odeon* continuă să fie scena cea mai larg deschisă pentru evenimintele coregrafice.

Liana Tugearu

muzică

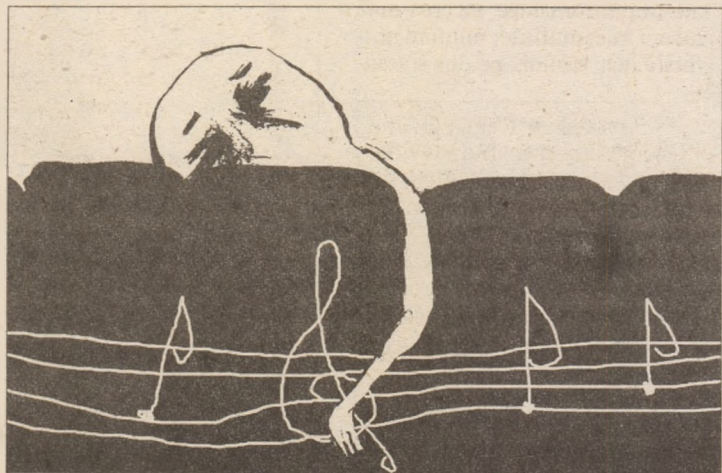
Game

AVEA perfectă dreptate Anatol Vieru atunci când afirma că „marile grupuri de instrumente muzicale – percuția, suflătorii, instrumentele de coarde – au apărut tocmai în ordinea de mai sus”, iar procesul integrării lor în orchestra simfonică „face exact drumul contrar”. În negura istoriei muzicii instrumentele de percuție au fost primele venite, pentru ca perfecționarea și emanciparea lor să fie ulterioară celorlalte grupuri instrumentale. O perfecționare ca sindrom acut al libertății de cireștere în câmpul de forță al propriei seminte; o emancipare aidoma unei corăbii cu pânzele umflate de vântul ce bate dinspre teritorii exotice și timpuri magice, ritualice. Cine și-ar fi închipuit însă torențiala emergență de astăzi a instrumentelor de percuție, acum șapte decenii când Edgar Varèse compunea *Ionisation*, cel dintâi opus european destinat unui ansamblu de percuție? Cine ar fi pariat pe vibrafon sau marimba, gonguri ori crotale, instrumente ce concurează, iată, acerb hegemonia pianului și a viorii? Luate fiecare în parte, instrumentele de percuție sunt poate mai stinghere și mai reticente decât suratele lor cu coarde și de suflat. Au apărut însă o grămadă de adevărate orchestre de gen, capabile să excedeze cele mai cutezătoare reprezentări ritmice și să aline chinurile compozitorilor atunci când se învrednicesc să picteze cu urechea. Nimic nu mai pare inextricabil în ordinea culorilor sonore, a spectrelor timbrale dacă ai la îndemână zeci și sute de instrumente și obiecte muzicale, ce populează un univers unic și atotcuprinzător; un imens diamant în care fiecare timbru constituie o impuritate dacă este

hărțuit sau, dimpotrivă, neglijat, ori poate reprezenta un cristal dacă este întreținut și dichisit, firește, în cunoștință de cauză. Un univers ca un poem incoerent născut din mirarea compozitorilor ce, din principiu, nu face favoruri, dar nici nu comite nedreptăți. Ca orice orchestră, ansamblul de percuție este o crăpătură de interes, dar și un schimb de bune oficii. În plus, el întrușipează încercarea de a măsura starea muzicii contemporane. Am cunoscut multe asemenea ansambluri. De obicei, ele funcționează în proximitatea unor instituții de învățământ cu profil muzical. Unul este chiar vecin cu noi: ansamblul *Game* al Universității de Muzică din București, croit după chipul și asemănarea mentorului său, Alexandru Matei, cel ce a rostit o comunitate studențească strălucită, care n-are decât un suflăt și o istorie, în ciuda caracterului reofil, efemer al ansamblului, caracter redevabil principiului rotației dictat de însăși vremelnicia calității de student. *Game* înseamnă ordine și chibzuință, tenacitate și imaginație, disponibilitate și elocință, reușind să zgândărească orgoliul și iscusința unora dintre cei mai importanți compozitori români și străini. Dar *Game* mai înseamnă și o școală a începutului de drum către un orizont luminos, un impuls către exercițiul sonor de înaltă clasă, ce îl pregătește pe discipol să dorească și să guste din marea performanță artistică. Când a înființat ansamblul *Game*, Alexandru Matei a semnat o poliță cu scadență îndepărtată, de care interpretarea muzicală românească are o mare trebuință. Iar dacă Anatol Vieru vorbea de un timp al percuției, *Game* se ambiționează să ne convingă că este una dintre vocile autorizate ale percuției timpului nostru.

Liviu Dăncăanu

arte

Miron Duca

ÎN PICTURA lui și-au dat întâlnire două personaje și numărate ipostaze ale unei lumi virtuale care aspiră la o existență reală. Personajele sînt complementare, vin din universuri diferite, se luptă surd, apoi se observă cu suspiciune și sfîrșesc prin a se împăca într-o expresie comună. Primul este o făptură agitată, lumea sa, asemenea unei galaxii expiate, a explodat demult, și acum, cu o urgență ultimativă, își administrează puzderia de schije, de fragmente amorfe, de cristaluri translucide și de pulberi stralucitoare. El construiește din valuri de praf, din nebuloase fre-mătătoare și din multe alte substanțe, cîndva fluide, dar care acum și-au ruinat coeziunea moleculară și s-au transformat în vapori. Celălalt este contemplativ și introvertit, fre-mătă la cel mai ușor ecou venit din afară și visează o lume imponderabilă, fără substanță și fără acele funcții vitale care ar putea să-i maculeze absoluta puritate. El lucrează exclusiv cu transparențe și cu tonuri volatile pe care le așază apoi pe fundalul cernit al unei nopți supradimensionate. Coabitarea este paradoxală și stenică; mișcarea gestuală capătă accente lirice, plutirea dobîndește densitate, materia grea se învaluipe într-o lumină palidă și euforică. Din crepuscul și din aleatoriu încep să prindă contur formele primare ale unei vieți ciudate, un fel de coacervate plastice în căutarea unei noi identități. Tensiunile se sting încetul cu încetul și locul lor este preluat de marea bucurie a genezei. Universul reconstruit în datele lui mari începe să trăiască și să respire asemenea unei făpturi diafane și crude. Miron Duca regizează acest spectacol al inocenței cu o conștiință aflată ea însăși într-o continuă criză a purității. El nu definește nimic, nu închide noile forme în carcase definitive și nici nu oferă privitorului posibilitatea unei lecturi liniare. Construind structuri instabile, pictorul propune unghiuri multiple de receptare și lasă un imens spațiu de interpretare. În centrul căruia se așază, însă, cu o suveranitate greu de uzurpat, forța afectivă și nostalgia începutului.

A unui început mereu proaspăt și convingător pentru că nu promite nici o clipă să se transforme în certitudine.

Marcel Lupșe

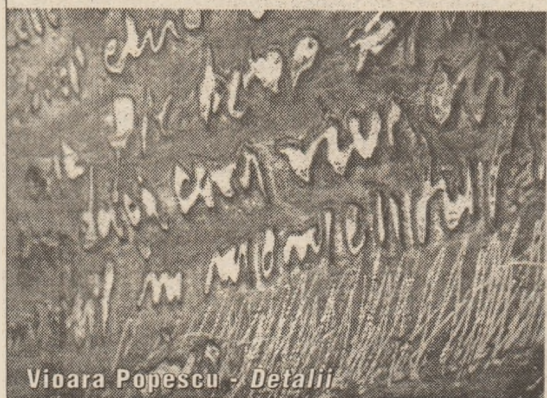
ÎN MĂSURA în care artiștii pot fi definiți în funcție de sensibilitatea lor particulară față de unul dintre regnuri, Lupșe este, fără îndoială, un

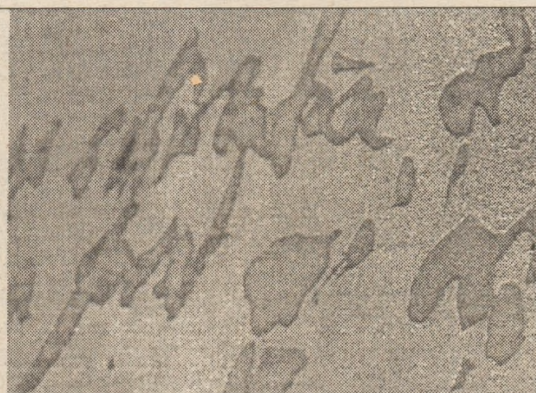
cronica plastică

de Pavel Șușară

Artiști bistrițeni

Vioara Popescu - Detalii

pictor al lumii vegetale. În lucrările lui, indiferent de momentul realizării și de natura tematicii, o prezență invariabilă este obsesia texturii și a infinitelor ei nuanțe. Spirit disociativ, cu o imensă capacitate analitică, el urmărește în adîncime toate sonoritățile substanței pe care o invocă direct sau numai prin reprezentare. Și fie că este vorba de ciclul *ambalajelor* sau de *construcțiile antropomorfe*, de arhitecturi cromatice ori de compozițiile modulate serialist, pictorul își susține discursul sprijinindu-se pe aceleași repere ale universului botanic. Iar dacă vegetalul nu este o prezență explicită, cum ar fi panoul de lemn sau mătură directă a pînzei, atunci el este sugerat prin substitutul imaginii. Reprezentarea țesăturii și a frîghiei, firele de iarbă și snopul de paie sau culoarea însăși, care germinează și urcă asemenea unui mînunchi de tulpini, sînt forme subtile de meditație plastică, dar și elemente de sprijin în definirea propriu-zisă a existenței. În planul imediat al imaginii, această fascinație fitologică îi înlesnește autorului accesul la detaliul infinitesimal și la realitatea ultimă a formei, după cum, într-un plan mai general, ea este o adevărată demonstrație

asupra procesului de constituire a întregului. Pentru că, spre deosebire de strategiile atît de obișnuite ale compoziției plastice, în care tușa capătă importanță doar prin asociație, tușa lui Marcel Lupșe se autoidentifică prin propria sa existență. Înainte de a fi element subordonat, ea este purtătoarea unui mesaj și, în același timp, semn deja investit cu o încărcătură preexistentă. Iar această oscilație între autonomia părții și aspirația spre întreg nu este nici împlătoare și nici gratuită. Marcel Lupșe și-a găsit, în acest interval, spațiul optim pentru valorificarea disponibilităților sale. Artist cu o egală vocație pentru construcția monumentală și pentru atenta observație pe spații mici, el a identificat în lumea vegetală un mediu cu mari latențe în ambele sensuri. Aici el se poate manifesta și ca un cercetător care privește atent prin lentila microscopului, dar și ca un arhitect ce jubilează în vecinătatea marilor edificii.

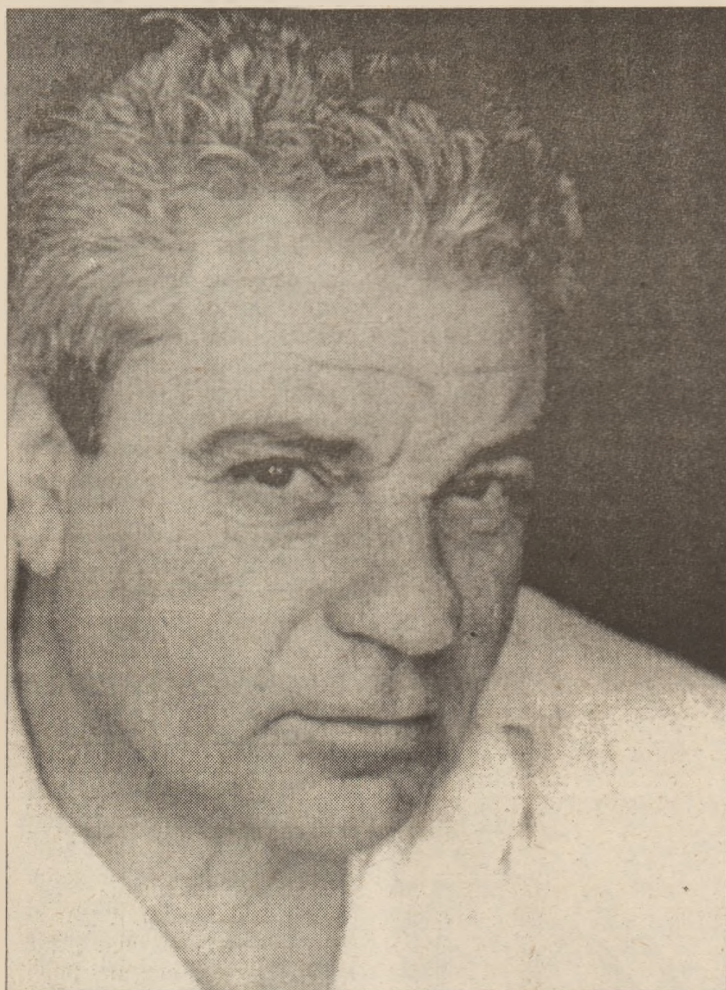
Vioara Popescu

MARELE viciu al artelor decorative este tocmai cronica lor incapacitate de a-și asuma

condiția. Născute fatalmente mai tîrziu decît funcția pe care trebuie să o consacre și, pe cît posibil, să o mîntuie de suficiență și de banalitate, ele și-au identificat, mai ales în vremurile moderne, o traumatizantă conștiință de anexă, de acroș gratuit pentru senzorii mai simțitori sau chiar de bandaj volubil și mereu condamnat la zădărnici. Unei atît de sumbre și de aspre (auto)judecăți, care pînă la urmă este și înduioșător de falsă, nu i se putea căuta o rimă decît tot din același registru. Și ea a fost găsită într-o umilință și mai mare, ce frizează, prin patetismul ei subcutanat, sonoritățile confuze ale masochismului; anume în aspirația de a fi altceva, o altă artă, o altă lume și o altă realitate, dar, evident, aprioric creditate ca superioare, adică *majore*. Astfel, tapiseria se tot căzînește să ajungă tablou, sticla să devină sculptură cît casa, ceramica sculptură și mai mare, iar bijuteria se visează noapte de noapte elefant, dacă nu chiar ceva cu mult mai impozant. Din această prăpastie care s-a tot săpat între natura și cultura decorativelor, din această copilărească îmbufnare estetică, s-au zămislit pînă la urmă – că dacă tot îl strigi, dracul vine! – nenumărați mon-

stri ai acuplărilor nefirești, struțocămiile bienalelor și tot felul de foetusi prematur aruncați în gurile de canal ale galeriilor. În acest vacarm de glasuri, de scîncete ale formelor și de bocete surde pe maldărele de materiale atît de rafinate și de frumoase chiar și neprelucrate, cînd dai peste un artist care-și asumă fără traume formele și materia, care nu scoate forțat obiectul din condiția lui de comentariu pentru a-l substitui principiului însuși, mai că-ți vine să lași baltă toate semnele proaste și să privești din nou, cu seninătate, în curtea artelor *minore*. Un asemenea artist trăiește la Bistrița, a deschis acum o expoziție la galeria *Sabina & Jean Negulescu* și se numește, simplu, Vioara Popescu. Discretă pînă la parcimonie în ceea ce privește ieșirile solitare în public, dar cu o bogată experiență a participărilor la expozițiile de grup din țară și din străinătate, Vioara Popescu își pune și ea, implicit, problema genurilor, a limbajelor și, în definitiv, a credibilității expresiei artistice. Organizîndu-și discursul pe două niveluri, unul al obiectului decorativ și celălalt al desenului propriu-zis, însă fără nici o legătură directă între ele – în sensul că desenul nu este o etapă pregătitoare pentru obiect –, artista își rezolvă fără menajamente conflictele potențiale. Ea rămîne în decorativ prin obiect, și glosează pe marginea construcției grafice și a arhitecturii cromatice, așa cum fac practicienii legitimi ai artelor majore, în desen. Fără să amestece planurile și fără să suspine public pentru că face obiecte din sticlă, și nu catedrale, Vioara Popescu reușește să propună unul dintre cele mai importante și mai convingătoare discursuri din spațiul decorativelor de astăzi. Glosele sale pe marginea unei maternități generice și întreaga ritualistică a feminității, cu transparențele și suavitățile ei, cuprinse în cicluri precum *Geneza*, *Germinație* etc., nu sînt nici ostentative prin efortul de a simboliza și nici psihanalizabile prin nevoia de a mărturisi. Ele sînt, pur și simplu, produse artistice prezentate impecabil într-o atmosferă plină de rafinement și ușor calofilă, produse care își păstrează condiția de *obiect decorativ*, prin frumusețea nemijlocită, și *natura anexă*, prin capacitatea de a semnala o funcție (o realitate) fără să o uzurpe. Si în aceste momente, destul de rare altminteri, te apucă subit și patima definițiilor. De pildă: se numesc *arte majore* acele *arte minore* care știu să-și păstreze fără dramă natura, morala și autenticitatea. ■

Avanpremieră editorială

Juan Marsé *Vraja Shanghaiului*

NĂSCUT la Barcelona în 1933, Juan Marsé, autorul romanelor *Închiși cu o singură jucărie* (1961), *Această față a lunii* (1962), *Ultimele seri cu Teresa* (1965), *Obscure povești a verișoarei Montse* (1970), *Dacă îți spun că am căzut* (1973), *Mă voi întoarce într-o zi* (1982), *Ronda del Guinardo* (1984), *Locotenentul Bravo* (1987), *Amantul bilingv* (1990), *Vraja Shanghaiului* (1993), *Cozi de șopărlă* (2001), este situat, în cadrul unei anchete realizate de ziarul "El País" printre criticii literari, pe locul trei în literatura spaniolă contemporană, după Eduardo Mendoza și Juan Benet. Deținător a prestigioase distincții literare (Premiul Planeta, Premiul Biblioteca Breve, Premiul Național al Criticii, Premiul Internațional al Uniunii Latine, între altele), scriitorul catalan e mai puțin cunoscut la noi, unde i s-a tradus pînă acum o singură carte, *Ultimele seri cu Teresa* (Editura Eminescu,

1998, în excelenta versiune a Tudorei Șandru Mehedinți). Romanul *Vraja Shanghaiului* (în curs de apariție la Ed. Polirom), din care vă prezentăm azi un fragment în avanpremieră, a obținut Premiul Național al Criticii și Premiul Europa pentru literatură în 1994, iar în 2002 a fost ecranizat de regizorul Fernando Trueba, filmul bucurându-se de aprecierea publicului internațional (de altfel, romanul a fost tradus în franceză, germană, italiană, portugheză și greacă). Este o carte despre iluzii și decepții, despre frumusețe și moarte, despre dragoste și durere. O carte despre speranță, despre *nostalgia viitorului*, după cum se afirmă în motto-ul ei: "Adevărata nostalgie, cea mai profundă, nu are legătură cu trecutul, ci cu viitorul". Cum anul acesta Tîrgul de Carte Bookarest din luna mai va avea drept invitat de onoare Spania, prilej cu care au fost invitați mai mulți scriitori spanioli, Juan Marsé a acceptat să vină la București pentru a participa la lansarea versiunii românești a romanului său, *Vraja Shanghaiului*.

ADOUA zi dimineată am pornit spre Cameliass cu mapa mea de desene sub braț.

Doar gîndindu-mă la fata tuberculoasă și mă și simțeam abătut și febril, de parcă nu mai aveam aer și eram deja vag contaminat. Sus, pe deasupra vilei Susanei, fumul din coș, pe care îl ura Blay, nu urca direct în cer ci se împrăstia ca niște bale negre în jurul gurii lui, rămînînd o vreme suspendat, într-o respingătoare fierbere, risipindu-se apoi pentru a cădea peste acoperișurile și grădinile din apropiere.

I-am întîlnit pe frații Chacón expunându-și marfa învechită pe trotuar, lingă grilajul grădinii Susanei și am răsfoit citeva clipe romanele lui Edgar Wallace din colecția "Mistere". Trei băieți răscoleau printre cărțile ilustrate uzate. Mica piață se afla la mai puțin de cincizeci de metri și citeva femei venite la cumpărături, își lăsau copiii să caște gura printre vechituri. Dincolo de grădină, prin geamurile galeriei, am văzut-o pe Susana întinsă pe pat, cu un șal albastru acoperindu-i umerii. Avea ochii închiși și capul dat pe spate, dar nu dormea și nici nu părea să sufere, fiindcă își mișca regulat brațul drept în ritmul unei muzici, de la radio fără îndoială.

I-am anunțat pe Finito și pe Juan că urma să-i fac Susanei un portret la cererea căpitanului; la început nu voiau să mă creadă, apoi au devenit bănuitori și chiar

s-au intristat. Am înțeles că cei doi frați se considerau paznicii exclusivi ai fetei bolnave, fiind responsabili cu tot ce se întîmpla în grădină și în vilă.

- Bine. Dar să ai grijă, băiete - m-a prevenit Finito. Dacă vezi că obosește sau devine brusc tristă, ca și cum ar fi cu capul în nori gîndindu-se la Dumnezeu știe ce, trebuie s-o ștergi imediat. Scoase din buzunar vreo șase agrafe de păr și zise: Dă-i astea din partea mea. Și almanahul ăsta cu Rip Kirby, care pare aproape nou.

- Ai văzut-o de aproape, ai fost la ea? - l-am întrebat.

- Citeodată. Cînd e singură.

În fiecare după-masă, inclusiv duminica și-n zilele de sărbătoare, mi-a explicat Finito, mama Susanei pleca de acasă la trei și jumătate ca să meargă la slujbă și nu se întorcea pînă la opt; întotdeauna îi ruga să-i spună dacă o căutasă cineva. Doamna Anita voia ca fata să se scoale cit mai puțin din pat. Prima oară cînd Susana le deschisese ușa galeriei ce dădea spre grădină, a făcut-o fiindcă avea nevoie de ei: se stinsese focul în sobă și le-a cerut să-i aducă din șopron cărbuni, și i-au adus. Alteori se duceau fiindcă le cerea ceva de citit sau frunze de eucalipt pentru oala care fierbea pe sobă; fiindcă îi făceau rău florile din vasul de lut ori pur și simplu pentru că se plictisea singură.

- Așa că poartă-te bine cu Susana sau o să ai de-a face cu noi - mai zise Finito, deschizînd grilajul și lăsîndu-mă să trec.

Acu' poți să intri, picuile!

În timp ce înaintam în grădina părăginită unde tufele de leandri lincezeau la umbra salciei iar irișii putrezeau prin colțuri jilave în lipsa soarelui, mă întrebam cum de izbutiseră informații *chamegos* să capete strania autoritate de a sta de vorbă cu ofticoasa. Și m-am gîndit iar că, deși trecuseră doar patru luni de cînd se scurgea gazul și ne întîlneam cu toții în barul Comulada și-n sălile de biliard din locaui Juventud, parcă trecuseră ani de atunci.

DOAMNA Anita m-a primit într-un halat mov de mătase tivit cu pene de marabu, șters și urît, cu un prosop pe umăr și un pahar de vin în mînă. Era dintr-un sat din Almerita, al cărui nume l-am auzit rostit pentru prima oară de căpitanul Blay: "Cuevas de Almazora. Ținea ușa deschisă și în ochii ei frumoși și albaștri ca cerul i-am zărit privirea tristă și oarecum pierdută, cercetîndu-mă. Era mărunțică la trup și vioaie, avea cam treizeci și opt de ani, părul blond și ondulat și cei mai albaștri ochi pe care îi văzusem vreodată. Fața-i oboșită, pleoapele grele și buzele nerujate răspîndeau o blîndețe tristă și neajutorată.

- Vin din partea căpitanului Blay - am zis. Pentru desen...

Mă privi o clipă de parcă nu înțelegea. Apoi zîmbi:

- A, da. Întră. Dar mi se pare că Susana nu s-a hotărît încă. Fața asta a mea e puțin cam zăpă-

cită, știi?

- Dacă doriți, revin altădată.

- Nu, nu, intră. Mă trase de braț și închise ușa. - Nu-i spune nimic bietului Blay, dar adevărul e că mi se pare o prostie ce vrea să facă... Dar, în fine, o să fie o distracție pentru copilă, o să aibă cu cine să stea după-amiezile cînd nu sunt eu acasă. Cum te cheamă, frumusele?

- Daniel.

- Daniel. Ce nume frumos! Și Susana mea s-ar fi numit așa dacă ar fi fost băiat... Daniel și leii! Întotdeauna mi-a plăcut numele ăsta. Hai, ia-o pe coridor pînă în sufragerie, și la stînga e galeria. Și ridicînd vocea ca să fie auzită pînă în capătul coridorului, adăugă: - Draga mea, a venit băiatul cu desenul!

N-a răspuns nimeni și nu m-am mișcat. Muzica de la radio s-a oprit.

- Haide, vino! Doamna Anita mă luă de braț și mă conduse. Și n-o băga în seamă dacă îți face nazuri. Te aștepta, de fapt.

Mă însoți puțin, pînă în fața unui dormitor care am presupus că era al ei, și mă încurajă cu un zîmbet: mai departe să merg singur pînă la galerie. În interior, vila nu părea așa de mare cum apărea din afară. Dar chiar de la această primă vizită, m-a derutat coridorul în penumbră: părea interminabil, așa de lung că mi-a creat ciudata senzație, în timp ce înaintam, că depășeam limitele casei și că intram într-un alt spațiu. Înaintam sub un plafon înalt cu stucaturi distruse, iar pe pereți erau tablouri vechi înrămate ar-

tistic, oglinzi moderniste cu nori orbi, iar pretutindeni te întîmpinau statuete de marmură și porțelan pe pedestale, unele cu capul spart și pline de praf; am simțit mirosul mobilierului rînced și mi-am amintit de părinții Susanei care fuseseră foarte bogați. Mobilele grele, din mahon, păreau niște corpuri masive, de neurnit, parcă dușmănoase și oarecum periculoase; fuseseră pesemne martorii muți ai unei drame ce avusese loc cu ani în urmă, dramă de pe urma căreia nici Susana, nici maică-sa nu-și reveniseră încă. Pe măsură ce mă apropiam de galerie, am simțit parfumul de eucalipt și umezeala caldă și bolnăvicioasă din aer: un aer dens și un miros pe care nu-l mai respirasem nicăieri și care mi-a produs un amestec straniu de excitație și teamă. M-am hotărît să mă mențin la o distanță prudentă de patul bolnavei. Traversînd sufrageria, am văzut o damigeană cu vin destupată pe masă și imediat, scoțîndu-și capul din galerie, i-am auzit vocea:

- Intră. Grăbește-te, pînă nu vine mama!

Oala scoate aburi pe sobă și soarele palid pătrundea în galerie ca într-un acvariu, luminînd micul pat cu căpății metalic sprijinit de perete și noptiera pe care se afla un aparat de radio, o relicvă de fapt. În cealaltă parte a camerei se afla o măsuță pliantă, două scaune și un balanșoar alb. Pe unul dintre scaune era o pernă cu macrameuri pe jumătate începute.

M-a surprins s-o găsesc pe copila tuberculoasă stînd picior peste picior pe marginea patului, cu spatele drept și cu cămașa de noapte ridicată pînă la genunchi, desculță și cu o margaretă de cîrpă prinsă în păr, cu mîinile în șold și cu șalul pe umeri. Stătea în poziția asta făcînd un oarecare efort și mă privea cu ochii provocatori și încrezători, de parcă mi-ar fi cerut să fiu de partea ei. N-aveam de unde să știu pe vremea aceea că poziția asta studiată și farmecu-i improvizat erau rezultatul mai multor ore de studiu și repetiții în fața oglinzii: mi se înfățișa astfel fiindcă se hotărîse s-o desenez așa, iar aura de neliniște pe care o iradia expresia ei, disperata dorință de a plăcea, freamătul animalic ce se ghicea în colțul buzelor palide și uscate și în nările fine erau atît de intense și de directe, încît mi s-a părut a fi cea mai frumoasă fată pe care o văzusem vreodată. Părul negru îi încadra fruntea translucidă pe care sclipeau broboane de sudoare, iar obrajii i se împurpuraseră datorită ciupiturilor, după cum aveam să aflui mai târziu. Buza de sus, frumos conturată și plină, era răsfrîntă puțin către nas, pîrînd astfel mai mare și mai cămoasă decît cea de jos și dînd gurii un aer bostumflat, copilăros dar și foarte tulburător. Nu avea cearcane, obrajii nu-i erau trași și nici pieptul scobit, nu era excesiv de palidă și nici pomeneală să respire cu gura deschisă; nu semăna cituși de puțin cu fata tuberculoasă pe care mi-o imaginasem, aceea pe care, doar văzînd-o și respirînd lîngă ea, m-ar fi putut molipsi cu umorile ei otrăvite și cu fierbintea iluzie a morții. Pe pat, lîngă ea, se aflau fotografii decupate din reviste și ziare, niște foarfece, un flacon cu apă de colonie, un joc de cărți și o pisică neagră din pluș, cu ochii verzi de sticlă, pe capul căreia își sprijinea mina bolnavă.

- Te cunosc – zise. Tu ești Daniel.

- Da.

- Ești băiatul care a descoperit o scurgere masivă de gaze în piața Rovira.

- Căpitanul Blay a descoperit-o.

- Și locuiești pe strada Cerdeña.

- Da.

- Și nu ai tată – cobori vocea și adăugă: E adevărat?

În vocea ei percepeai o somnolență care se îneca uneori în flegma lipită de corzile vocale; m-am gîndit că avea febră mare și că prin glas transmitea acea febră și spută contaminată.

- Chiar n-ai tată? – repetă.

- Nu știu.

- Nu știi dacă ai tată sau nu? Halal de tine, n-am ce zice! Ești prost sau te prefaci?

I-am observat unghiile îngrijite, olate cu roșu de cireasă.

- Nu s-a mai întors niciodată din război – am zis. Dar nu știm dacă a fost omorît, nu știe nimeni. Ar putea fi foarte bine pe undeva, cu memoria rătăcită sau atînsă cumva, vreau să spun că nu-și amintește nici de familie, nici de nimic altceva și nu știe să se întoarcă înapoi, acasă... De-asta nu pot să spun că n-am tată.

Susana mă privi curioasă și apoi zise:

- Păi e ca și cum nu l-ai avea. La fel ca și mine. Scoase batista de sub pernă, o înmuie în apa de colonie din flaconul pe care-l avea la îndemînă și-și umezi tîmplele și gîtul. Batista era de un alb imaculat. Acum mă privea neîncrezătoare și adăugă:

- Ești cam ciudat, nu-i așa?

- Eu, de ce? – am ridicat din umeri.

Părea să reflecteze, fără să-și dezlipească ochii de pe mine. După care, continuă îmbufnată:

- Nu ți-au spus că sunt foarte bolnavă și că nu trebuie să te apropii prea mult de mine, băiete?

- Ba da.

- Știi ce boală am?

Am întîrziat un timp cu răspunsul:

- Ai plămîinii bolnavi.

- Nu, domnul meu. Nu plămîinii. Plămînul. Numai unul singur. Și știi care?

- Nu.

- Stîngul.

Rămase tăcută o vreme, fără a înceta să mă privească. Era în privirea ei o răutate studiată și o crispăre voită, impusă de febră și de singele chinuit care, în decursul relației noastre avea să

mă tulbure mai mult decît însăși ideea că mă puteam molipsi... Deodată păru foarte obosită, închise ochii și suspină încet de parcă s-ar fi temut să nu-și facă singură rău. I-am spus atunci:

- Finito mi-a dat asta pentru tine – i-am întins agrafele și almanahul cu Rip Kirby, pe care nici n-a catadicsit să-l privească. Alese două agrafe și în timp ce și le pune, strîngându-și părul spre ceafă și spre urechile palide, am zărit pe noptieră fotografia tatălui ei, într-o ramă de argint: Kim într-un palton deschis la culoare, cu reverele ridicate, din profil, cu borul pălăriei acoperindu-i un ochi și zîmbind dintr-o parte. Ochii lui întunecați ascundeau o licărare ironică, simburele unei aventuri.

- E adevărat că știi să desenezi? – întrebă Susana.

- Puțin.

Am deschis mapa și i-am arătat desenele pe care le alesesem; într-unul se vedea un migdal înflorit, o piclă trandafir precum cea din regiunea Baix Penedès, în alte două apărea parcul Güell și îmi plăcea mult coloritul lor: unul reprezenta dragonul de ceramică de pe scară și celălalt banca ondulată din piață cu decorul Barcelonei în fundal. N-au entuziasmat-o prea mult și atunci i-am arătat o planșă pe care o țineam de rezervă: Gene Tierney într-o rochie verde, foarte mulată pe trup, așezată la o tejghea, într-un cazinou, insinuantă, despletită și învaluită toată în fum de țigară. O copiasem după programul de sală al unui film și era un desen mediocru, fără vreun merit anume; nici măcar nu semăna cu originalul, dar ei i-a plăcut cel mai mult.

- Asta e foarte bun. Ce frumoasă e! Mi-a înapoiat mapa, și-a scos agrafele și și-a despletit părul, și-a desfăcut picioarele și s-a așezat iarăși picior peste picior și a întrebă în șoaptă: - Mama e tot în baie?

- Nu știu.

- Trebuie să ne grăbim. Dacă nu mă vede în pat, face o criză. Își umezi buzele cu limba, le mușcă, se ciupi de obraji: Acum uită-te la mine. Ce părere ai?

N-am știut ce să răspund. Dintr-odată părea o păpușă de carton. Insistă:

- Sint bine așa?

- Nu te înțeleg.

- Așa cum sunt, cum stau pe pat. Vreau să mă desenezi așa, ca și cum aș fi vindecată deja și ar trebui să ies pe stradă, cu culori în obraji și pantofi și o rochie verde pe care nu pot să mi-o pun încă, dar pe care o să ți-o arăt într-o bună zi. Nici vorbă de cămașă de noapte și de șal de lînă, nici pomeneală din tot ceea ce vezi. Ar trebui să țin ceva în mînă... o oglindă, sau o geantă foarte frumoasă pe care mi-a dăruit-o tata. Ce zici? O să desenezi?

I-am spus că nu asta convenisem cu căpitanul Blay și că aveam instrucțiuni s-o desenez vîlăguită în pat, foarte palidă și inspirînd fumul toxic care ieșea din coșul uzinei.

- Și cu cearcane mari și cu fața suptă și ca o sperietoare! – m-a întrerupt ea, îmbufnată din nou. O biată tuberculoasă, gata să dea ortul popii. Ei bine, nu!

- Nu-i vorba de asta – i-am zis ca s-o încurajez. Pari deja aproape vindecată. Ce mai, arăți foarte bine. Dar căpitanul vrea ca în desen să apară cu totul altfel...

- Știu foarte bine ce vrea bătrînul ăla smintit!

Era foarte contrariată și renunța la poziția ei studiată; i se păru că aude pașii mamei și se băgă repede în pat, cu spatele sprijinit de pernele mari și trăgîndu-și cearșafurile și cuvertura azurie pînă la piept. Dar maicăsa nu-și făcu apariția.

- Eu nu vreau să mă desenez așa – adăugă fără să privească. În pat și tușînd ca o proastă, în nici un caz!

- Bine, dar ai putea sta lungită pe pat, ca și cum te-ai odihni... N-o să te fac foarte palidă, mă rog, cît mai puțin cu putință. Și poți să-ți pui o floare în păr, dacă vrei. Dacă desenul ar fi pentru tine, l-aș face așa cum îl vrei tu.

Susana își mișcă încet capul și mă privi curioasă.

- Nu-l vreau pentru mine – reflectă cîteva clipe și se însufleși din nou. E-n regulă, o să facem altceva. O să te las să mă desenezi așa pentru căpitan, ca pe o imbecilă înconjurată de medicamente, dar cu o condiție: o

să-mi faci un alt desen așa cum o să-ți cer eu, un desen colorat și cît se poate de frumos. Portretul unei fete vesele și frumoase, un portret în care să apară așa cum o să fiu peste puțin timp, în cîteva luni...

- Și desenul pentru căpitan va fi foarte frumos, o să vezi.

- Ți-a nu mă interesează. Lua pisica de pluș și o strînsese la piept. Poți să mă desenezi slută și sfrijită cu fața albă ca ceara și cu ochii roșii de febră și chiar scuipînd singe, mi-e indiferent. Dar celălalt mă interesează, fiindcă vreau să i-l trimit tatei și nu vreau să mă vadă bolnavă și pocită. Înțelegi?

- Da.

- O să fie un cadou surpriză pentru el, pricepi?

- Da, da, firește.

- Și atunci, o să-l faci?

- Sper să-mi iasă bine...

- Bineînțeles! O să fie foarte frumos!

- Iar ca fundal punem tot coșul și fumul care te otrăvește, ca în desenul pentru căpitanul Blay?

Ea ridică din umeri.

- Mi-e indiferent. Asta n-are nimic de-a face cu mine și nici nu mă poate afecta, nici fumul scîrbos, nici mirosul de gaz, nici absolut nimic din tot ce se-ntîmplă aici... Absolut nimic!

- De ce zici asta?

Ochii ei strălucitori mă priveau fix, dar nu păreau să mă vadă.

- Pentru că foarte curînd o să plec departe de aici – zise cu un zîmbet malițios. De-asta, băiete.

Prezentare și traducere de Luminița Voina Răuț

Editura AULA

Ioan Groșan

O sută de ani de zile la Porțile Orientului

240 p. 60.000 lei

Epopoea spațială 2084 * Planeta mediocrilor

144 p. 50.000 lei

Județul Vaslui în N.A.T.O.

160 p. 50.000 lei

Alexandru Vakulovski

Pizdeț

128 p. 45.000 lei

Ștefan Baștovoi

Iepurii nu mor

160 p. 50.000 lei

Daniel Pișcu

Cel mai mare roman al tuturor timpurilor

112 p. 35.000 lei

Matei Vișniec

Istoria comunismului povestită

pentru bolnavii mintal

176 p. 60.000 lei

Alexandru Mușina

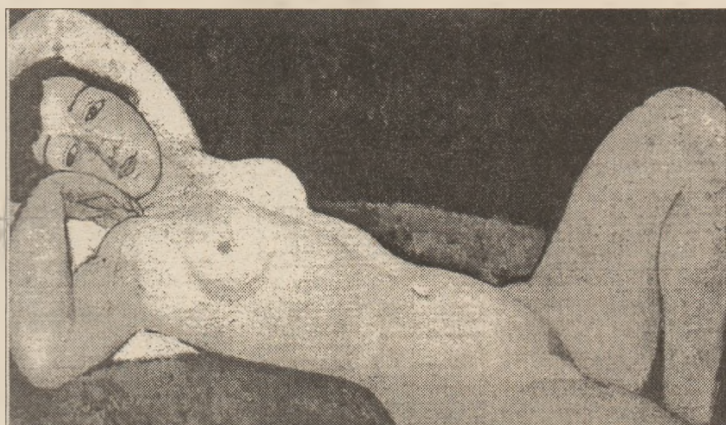
Și animalele sunt oameni !

80 p. 45.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

Amedeo Modigliani, *Visătoarea*, 1917

meridiane

cronica traducerilor

Osip Mandelștam, eseistul

SIP MANDELȘTAM este un mare eseist din familia lui Mon-

tagne și Heine, Aleksandr Blok și Andrei Belii, ce se ridică, firesc, la nivelul exigențelor culturii europene ca scriitor, estetician, moralist și, poate înainte de toate, ca poetician. Specificul eseului: libertatea viziunii și a expunerii absolut personale îi asigură accesul la un orizont nelimitat, cosmic. Personalitatea sa își pune amprenta pe literatură și artă, pe sfera problemelor ontologice și etice, pe teoria culturii, pe antropologie. Noutatea ideilor sale științifice concordă cu școala formală rusă, el fiind unul dintre cei ce au revoluționat limbajul artei din primele decenii ale secolului XX în Europa și America. Eseul său scriitor, cu o imagistică debordantă, conține concepte teoretice nu doar în subtext, dar chiar în text, formulate aici cu toate mijloacele comparației, analogiei, metaforei, sinesteziei, implicând diferite ramuri ale artei, genuri-specii literare, natura, cosmosul, științele biologiei și ale „chimiei”. Valorile stilistice sint dublate de cele ale studiului, ceea ce îl avantajează față de un Eihembaum sau Jirmunski și îl apropie de Șklovski.

Ca teoretician al culturii, Osip Mandelștam respinge conceptul progresului în artă, respinge categoric determinismul exclusivist și dogmatic al socialului și politicului asupra literaturii. Nu recunoaște dreptul statului de a se amesteca în intimitatea creației. Deși nu face decît să opteze pentru frumos ca valoare independentă și suverană, pentru modernitatea postsimbolistică-clasică a akmeismului, este etichetat de oficialitățile staliniste drept decadent și interzis.

Decenii în șir n-a ajuns la noi decît faima marelui poet și

vestea despre destinul lui tragic, de victimă a unei dictaturi criminale. Mai tirziu am avut acces la antologia poetică din care lipsea însă capodopera invectivă la adresa lui Stalin însuși.

Am avut apoi acces la volumul de poezie mai complete în original și traducere (Osip Mandelștam, *Silentium. Versuri*. 1980. Traducere de V. Bucuroiu și P. Braileanu, prefată de Romul Munteanu). Volumul nu conținea însă aproape deloc poeme scrise după 1933, iar autorul prefetei încerca să-l impună pe Osip Mandelștam ca fiind, simultan, și poet, și adept al regimului „socialist”, de fapt stalinist, și victimă „din greșeală”. Fără să avem un volum reprezentativ de poezie, dispunem astăzi de o admirabilă carte conținând poetica și stilistica, estetica și etica scriitorului în forma unei proze artistice.

Poetica lui Osip Mandelștam în prima etapă este, după cum spuneam, una post-simbolistică - soră și rivală cu futurismul, expresivismul, imaginismul și alte orientări avangardiste. Alături de Anna Ahmatova, S. Gorodețki și N. Gumiliov a lansat și el manifeste-programme ale curentului literar sub titluri grăitoare ca *Diminețea akmeistă*, *Furtună și avînt* ș.a.

În aceste titluri *diminețea* se opune *serii-apusului-decadenței*, akmeismul înseamnă *creșterea valului*, iar furtuna și avîntul *activism*, care se opune contemplării metafizice și resemnării. De la *ce nu este* acest curent nu se trece însă la *ce este* el, ci la problema revoluției limbajului în artă.

Akmeismul s-a desprins din simbolismul pe care îl respinge cu vehemență. În prima etapă, în mod scandalos, nici măcar nu-i recunoaște originalitatea: „Simbolismul rus nu este decît o formă întârziată de occidentalism naiv, transpus în domeniul viziunilor artistice și al procedeelor poetice.

Adîncind analizele, Mandelștam ajunge, mai ales în ceea ce-l privește pe Blok, și la niște adevăruri: „Prin Blok i-am văzut și pe Pușkin, și pe Goethe, și pe Baratinski, și pe Novalis, dar în altă ordine, dat fiind că i-am văzut pe toți ca pe niște afluenți ai poeziei ruse, care-și poartă apa departe, una și neîmpuținată de mișcarea ei veșnică”, se afirmă în *Furtună și avînt*, pentru ca ulterior demonstrația să fie desfașurată mai pe larg.

Comparîndu-l pe Pasternak cu Hlebnikov, Mandelștam afirmă că ultimul „ne oferă un

spectacol și mai mare, și mai pilduitor: așa ar fi putut și ar fi trebuit să evolueze limba-adevăr, neîmpovorată și neatinsă de nefericirile și silniciile istoriei”. Cred că supraaprecierea lui Hlebnikov o putem trece deja, cel puțin pe jumătate, la rubrica „ratări”, fiindcă experimentatorul în acest caz ramîne, în bună parte, poet de atelier. De altfel și respingerile sint semnificative: Tsvetaeva și Esenin. Pînă la un moment dat, pasionat de noul limbaj al artei, de „poezia obiectelor”, Osip Mandelștam promovează o viziune existențialistă mai ales în proză. Din acest punct de vedere, modernismul sint cotați foarte sus. Ei urmează să facă pasul următor după Andrei Belii - culmea prozei psihologice ruse. Fără istorie vie, trăirea est o fabulă moartă, ea este un subiect în descompunere, este roaba ocnășului pe care o trage după sine psihologia. Pe linia trăirismului se îndreaptă cu succes Pilniak, Zamiatin, Fedin, Prișvin, Lidin.

Mina criticului poetician este sigură în interpretarea culturii și civilizației din perioada antică și pînă la cumpăna veacurilor XIX/XX. Goticul, evul mediu, Shakespeare, Racine, clasicismul sau alte curente literare se bucură de atenția sa, se răsfrîng în sensibilitatea sa estetică. Valabilitatea în principiu a verdictelor date de Osip Mandelștam se confirmă cu prisosință în *Eseul despre Dante*. Practician în crearea noului limbaj al artei și culturii, cu multiple studii universitare de științe și filologie (un curs de dialectologie italiană la Berlin!), el era pregătit pentru elaborarea unei formidabile poetici moderne în cadrul școlii formale ruse.

Ar trebui să invoc pentru claritate două definiții/interpretări date de Osip Mandelștam artei. Prima spune: arta este „limbajul poetic, sau gîndul”... adică instrumentul care recurge la ritm, sonoritate, simboluri, obiectele naturii, la limba comună, naturală, la obiecte ca semne. Altfel spus, nu tu imagini, nu tu operă - doar o oglindă a realității. Cu alte cuvinte, arta este un limbaj care subsumează și ideea: limbaj și nimic altceva. A doua definiție/interpretare formulează un concept în locul „imaginii culturale-poetice”, din păcate imagistica exterioară, explica-

tivă este incompatibilă cu instrumentalitatea, iar prin focalizarea a două fascicule de lumină sensul emoțional se creează polivalent, din mers, în dinamică, fără ca opera să aibă o tință logică.

Eseul despre Dante se dovedește concludiv atît pentru poetica teoretică cit și pentru cea aplicată. Demersul începe cu analiza cuvîntului și a versului în formulări șocant formaliste, referitoare la sonoritatea, semnificațiile permanente ale sunețelor desemnate de litere, aproape ca la Belii din ultima sa fază sau la Hlebnikov cel idolatrizat. Dar autorul nu se oprește la acest nivel, trece la identificarea structurilor de adîncime și la generarea unui conținut afectiv multidimensional. Calitățile demersului sint demonstrate doar de textul *in extenso*, de aceea recur la un fel de concluzie: „Neconsiderînd satisfăcătoare această miraculoasă demonstrație a reversibilității materiei poetice, care depășește cu mult toate tehnicile celei mai noi poezii europene, Dante, parcă rîzînd de cititorul naiv, după ce totul a fost descărcat, eliminat și prelat, îl coboară pe Gerion pe pămînt și-l pregătește pentru o nouă călătorie; exact așa se verifică vîrful unei săgeți care trebuie să-și ia zborul din arc.”

Profesor la Universitatea din Iași, reputat poetician modern, autor a mai multor cărți, inclusiv a unei monografii despre Velimir Hlebnikov, Livia Cotorcea este și poet, și traducător (ultima reșușită: *Requiem* de Anna Ahmatova), iar de data aceasta ea dăruiește cititorului un text

superb, perfect tradus în română. Cu greu se pot găsi în toată cartea cîteva cuvinte sau expresii imprecis traduse sau ratate. Notele se organizează într-o microenciclopedie de literatură și civilizație de o înaltă tinută.

Frumosul și temeinic argumentatul studiu introductiv, realizat cu utilizarea conceptelor actuale ale „științei discursului”, poate păcătuiește, totuși, prin excese terminologice tehnice.

Ordonarea eseurilor în volum nu respectă criteriul cronologic; care ar fi fost preferabil, după părerea mea, secțiunilor general-teoretice dedicate scriitorilor occidentali (inclusiv *Eseul despre Dante*), curentelor literare și scriitorilor ruși. Toate scrierile în volum sint de factură teoretică, majoritatea sint studii de poetică scrise în perioada anilor 1914-1923, cu excepția *Eseului despre Dante*. În ediția cea mai completă (Osip Mandelștam, *Socinenia (Opere)* vol. I-II, Moscova, 1990) această ordine este respectată. Pun această problemă în ideea unei virtuale noi ediții, lărgite a acestui volum, care ar fi publicată de o editură mai puternică în privința difuzării. Fiind vorba de o carte fundamentală, o nouă ediție și-ar avea din plin rostul.

Albert Kovács

Osip Mandelștam - *Eseu despre Dante*. Traducere, studiu introductiv de Livia Cotorcea, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2001.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Pierre Zemor,
Comunicarea publică

Titus Raveica,
Istoria filosofiei moderne. I. Renașterea

Ioan Hudîță,
Jurnal politic (vol. III)

Katherine Verdery,
Socialismul, ce a fost și ce urmează

În pregătire: Al. Husar, *Dincolo de ruine - cetăți medievale*
José Gotovitch, Pascal Delwit, Jean-Michel de Waele, **Europa comuniștilor**

Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel. 0788.319462 • Fax: 0232/230197
euroedit@hotmail.com • http://www.euroinst.ro

Kjell Espmark

K

JELL ESPMARK, unul dintre reprezentanții proeminenți ai literaturii suedeze contemporane, s-a născut la 19 februarie 1930 la Strömsund, în nordul Suediei. Fost profesor de literatură la Universitatea din Stockholm, Kjell Espmark este deopotrivă un talentat poet, romancier, eseist și critic literar. Din anul 1981 este membru al Academiei Suedeze, iar din 1988 este și președinte al Comitetului Nobel din cadrul aceleiași Academii. În această calitate, el face parte din micul grup de elită care în fiecare an îl desemnează pe laureatul Premiului Nobel pentru literatură.

Profesorul Espmark este expert în lirica modernă, scriind două lucrări de referință despre tradiția acesteia, precum și studii monografice asupra poetilor suedezi Artur Lundkvist (1964), Harry Martinson (1970) și Tomas Tranströmer (1983). În 1986 publică o amplă lucrare despre istoria Premiului Nobel pentru literatură: *Det litterära Nobelpriset: principer och värderingar bakom besluten / Premiul Nobel pentru Literatură: principii și evaluări în luarea deciziilor*.

Poetul Espmark debutează în 1956. Cele douăsprezece volume de poezii apărute de atunci ni-l prezintă pe Kjell Espmark ca fiind unul dintre poeții cei mai fascinanți pe care i-a cunoscut literatura suedeză în ultimele cinci decenii. Este o poezie gravă, profundă, plină de frumusețe, străbătută de un sentiment sincer de solidaritate cu aproapele. Atenția poetului se concentrează în principal asupra conflictelor dintre idealurile oamenilor, nevoilor și dorințelor acestora, pe de o parte, și condițiile vitrege la care îi supune realitatea, pe de altă parte. Poetul este doar rareori prezent în poeziile sale;

prin el vorbesc adesea alții. "Eu"-l din poeziile lui Kjell Espmark este rareori Kjell Espmark însuși.

Ca și Marin Sorescu, pe care l-a cunoscut și apreciat, Kjell Espmark consideră că poezia este un instrument de cunoaștere. Aceasta nu poate să modifice lumea și nici nu poate să o facă mai bună, ea "nu poate declanșa războiul, nu poate încheia nici pacea" (l-am citat pe Marin Sorescu). În schimb, poezia ne poate face să înțelegem ce este viața.

Romancierul Espmark începe să-și facă auzită vocea la sfârșitul anilor 1980. Acea "simplitate înșelătoare" despre care vorbea Espmark când își caracteriza opera nu se vede nicăieri mai bine decât în ciclul de șapte romane (*Glömskan / Uitare*, 1987, a fost tradus și în franceză la Editura Gallimard) reunite sub titlul generic *Glömskans tid / Vremea uitării*. Abordând teme de actualitate, de cele mai multe ori prezentate în culori sumbre, acest ciclu de șapte romane constituie o panoramă a vieții sociale, culturale și politice a Suediei zilelor noastre. Prin amplexarea sa, încercarea lui Espmark nu își găsește un echivalent în epocă.

Pentru poezia sa Kjell Espmark a fost răsplătit, printre altele, cu premiile Gerard Bonnier și Bellman. Pentru critica literară a primit Premiul Schück, iar pentru întreaga operă a primit Premiul Kellgren al Academiei Suedeze și Marele Premiu al Academiei De Nio. De-a lungul anilor, scriitorul suedez a participat la nenumărate festivaluri de poezie din întreaga lume, printre care și la Festivalul și Colocviul Internațional "Zile și nopți de literatură" de la Neptun, din anul 2002.

Traducere și prezentare
Dan Shafran

Răsfoiește mai departe: mă suspectează
că am notat
pasajul din Marx care-l desființează pe
Marx.

Mă uit la mâinile lui,
la inelul de plumb, și-l recunosc
pe paznicul templului din Mesopotamia
ale cărui trăsături ale feței au păstrat
imperiul intact.

8.

Uneori, poate să se creeze o legătură
brusca
între timpuri străine unul de altul.

Socul care se produce face ca lumea să
crească.

Cu cât întâlnirea se lasă mai greu
tălmăcită,
cu atât ea ne apare mai indispensabilă.

Nu cred în scânteierea unei explicații.
Cauza erorii trebuie căutată în acele
resturi din Dumnezeu
care s-au dispersat în Creație,
dar care încă mai lucrează la ea –
un cancer distrat
ce dă iluzia unui țel.

Un fulger traversând secolele
umple ochiul cu lumina lui neagră.

Ține-mă strâns să nu zbor

Ține-mă strâns să nu zbor.
O forță nevăzută mă duce cu ea. Rătăcesc
și se lasă întunericul, nu, nu e-ntunericul –
ci mai degrabă o nimicnicie
pe un drum sinuos, acoperit cu praf de
var.

Seamănă cu drumul dintre sat și biserică
dar nu e un drum
iar pe-aici nu există nici sat, nici biserică.
Tot ce știu e că această rătăcire
mă duce tot mai departe.
Doar cuvintele tale,
doar vorbele care mă știu,
care-mi știu gândurile și teama,
doar ele mai pot să apuce de mână
sufletul meu rătăcitor
și să-l smulgă din locul în care sunt.

Nu văd ce forță mă împinge.
Dar ea pare mai puternică decât gândurile
tale.

Iar eu sunt târâtă spre o lume-a tăcerii,
de-a lungul a ceea ce crezusem că-i un
drum.

Cuvintele tale au rămas de mult în urmă.
Ține-mă strâns. Zbor. ■

Cercetătorul literar

Camera, pe înserate.
Hârtia așteaptă, riguros.
Examinează cu mîgala costumul bardului
cărui i-a dat de urmă la casa de
împrumut pe amanet.
Plimbă lupa de-a lungul cusăturii uzate
și ține în dreptul luminii o grămăjoară
de praf.
Ia te uită – o pată la genunchi! Cu mîna
tremurândă
începe s-o răsădă. Totul concordă!
Revine la poemul nemuritor dedicat
Angelei.

Printre rînduri, cuvinte noi
ies acum la iveală.
Se așează cu înfrigurare la masa de scris,
orbit de clarviziune.
Pe pervazul ferestrei stau vrăbii-ngrozite.

Măzgălituri la mărgine de istorie

1.
Tot ce avem la îndemână sunt câteva
fragmente:
osul maxilarului unui preistoric,
un ciudat sarcasm dinspre Versailles
și pîntenii pierduți ai sufletului lumii.
Din toate acestea urmează să creăm
coeziunea –

Răstorn ideea lui Hölderlin:
omul este o uriașă ciornă.

2.
Da, recunosc. Am numit prezentul o
așezare rurală
care capătă sens numai în funcție de locul
ei în imperiu.
Cuvântul, însă, e azvârlit înapoi plin de
sânge:

"Sens?"
Între mine și pedagogie totul s-a terminat.

3.
Să-ți croiești drum între patru și cinci
e uneori ca și cum ai vrea să-ți îmbraci
un jersey cu mânecile pe dos.
Presupune că drumul cotește acolo –

4.
Nu e o manevră psihică de-a scăpa
faptul că astăzi așa de mulți locuitori ai
Varșoviei
se ascund în spatele begonilor ocrotitoare
din ferestrele anului 1939
refuzând să recunoască toate câte s-au
întîmplat de atunci.
Mai degrabă e conul de umbră al istoriei.
Refuzul durează de câteva decenii
iar toate câte s-au întîmplat
nu au cum să se întîmple.

5.
Gramatica te poate induce în eroare.
"Mai demult" înseamnă, de fapt, deseori,
"după aceea".
Așa cum ultimul film al maestrului
regizor
dă la iveală kitsch-ul din filmele-i
anterioare,
tot așa acțiunile noastre de azi par să
modifice
faptele întîmplate cu-o sută de ani
înainte.

Eu însumi șed aici cu bunicul meu pe
genunchi.
Se înfurie când vede rolul pe care voiam
să i-l dăm,
dar el nu are decât patru luni
și nu poate articula cuvintele: gg, gg –
Ochii i-au ieșit din orbite!

6.
Ca și cum aș încerca în zadar să mă
desprind
de întunericul cel fără de chip,
care a pornit-o bombănind pe scări în jos,
etaj după etaj, secol după secol:
un întuneric pe care îl știu prea bine.

În holul de aici, închise între porți de
aramă,
claie peste grămadă zac toate gândurile
gândite vreodată.
Ce miros puternic de praf în întuneric!

În mijlocul încăperii stau sarcofagele,
semănând cu acelea ale dinastiei Ming,
deși cele de aici sunt mult mai mici și
și-au pierdut culoarea.
Când mă apropiu de al treilea, simt o
străfulgerare:
Ceva îmi spune că stau lângă mormântul
ce-mi este hărăzit.

Ghidul, însă, mi-a ghicit temerile
și dă din cap că nu-i așa, explicându-mi
cu-o voce răgușită de istorie
că din acel mormânt tocmai m-am ridicat.

7.
Aceasta este una dintre capcanele istoriei.
De câteva ore sau zile
Leningradul a primit vechiul nume.
Iar poliștii îmi răsfoiesc agenda de
buzunar,
trecând prin memoria mea filă cu filă.
"Dați-mi voie să vă explic, în mod
neoficial ..."

"Aici nimic nu există în mod neoficial!"
Cu o mișcare a mâinii îmi arată Neva,
magaziile înfometate,
palatele suspendate, uniforme
care, tremurând de frig, își așteaptă rîndul
la feribot.

Toate fac parte din răspuns.

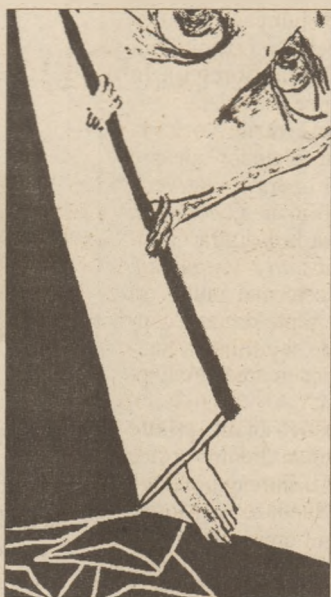

post-restaurant

de
Constanța Buzea

TOATE sunt de nedescris în adolescență. Va spun aceasta confirmând cu probele proprii, câte voi fi produs la vremea mea. De nedescris atunci starea ca de maladie fără nume, cu neputință de numit paloarea sub care copilul intră în zi auroasă și vede lumea într-o lumină în care se simte singur și străin. Abia mai târziu transparența aceea vastă va coagula prin atingere lăsându-i binefacerile limitei, paradoxal liniștitoare, în care se dumirește și se poate în sfârșit exprima. Pe sine, desigur, învățându-se dur, fără menajamente, să respire aerul plin de surprize, să se orienteze printre propriile-i sentimente ca printre lucruri pe care se poate conta de la o clipă la alta, asimilându-și, cu nostalgiile împrejur și cu teamă, bucuria puterii de a renunța la balast, în favoarea ordinei ca o revelație. Cum și dvs. treceți prin dreptul ei, al adolescenței, o depășiți în clipa în care o puteți numi, o puteți descrie nu neapărat frumos ci adevărat, nu atât satisfăcător artistic, cât precis, în termenii ei la îndemână: "Floarea gingașă a vieții/ Din adâncul sufletului s-a deschis/ La început cu o bucurie de nedescris./ Dar mai apoi văzând cum îngheață/ În răcoarea dimineții/ Repede a vrut să se întoarcă/ În sicriul singurătății". În fine, strofele 1, 3 și 4 din *Singurătate*, iar din *Speranță*, "sufletul atât de neuitat" cât și versul de încheiere, acceptate, cum spuneam la început, nu pentru originalitate ci pentru intensitatea greu de descrisă a trăirii. De aceea simt că ar fi prematur să vă îndemn a nu mai folosi niciodată de acum încolo, în lirica dvs. de tranzit, cuvinte precum acestea: *probabil, alimentează*, iar pentru *a scoate aș supune atenției verbul a ridica*, în "Ușor te poate ridica/ Din euforie". Observați și sugestia din final, optând pentru economie. Uneori trebuie să recunoaștem și să preferăm un termen, mai puternic singur decât atunci când îl asociem cu vreuna din umbrele lui. (*Andra Ionescu*, elevă, București) ☒ Uneori este necesară dar nu și suficientă, plecarea pentru un timp, de acasă, pentru a te întâlni acolo cu tine însăși, cu oglinda ta, cu ecoul, cu punctul magic către care, orbește până atunci, ai trimis inimoase să-

geți. Aventura în afară, departe de casă, echivalează uneori cu o regăsire, în liniște, într-o altă liniște, cu numele și cu verbe, secrete pentru tine până atunci. Zestrea cu care pleci în necunoscut ar fi și perechile posibile: campanula cu libelulă, șoimul în cer - înalt ca preotul într-un altar, sufletul și Dumnezeu în reciprocă atracție, delfinul și spectatorul său, căprioara și nemurirea, pasagerul și fericirea lui umilă că trece iubind, nu altfel. Atunci se întâmplă ca o nostalgie, și ca un tremur interior, începutul unui dialog cu toate câte sunt și cu propriul suflet încântat de descoperire: "În fața mea, albastră imensitate Atlanticul, de casă mă desparte./ Mă rog de apă(...)/ Mă rog să sece și o punte să clădească/ Și sufletul de dor să-mi mântuiască". Dacă sunteți cu adevărat la prima încercare, aceste versuri, și celelalte, arată un vârf strălucitor al aisbergului liric admirabil, în liniște, plutind la suprafață. (*Irina Gavrilă*, București) ☒ O rugămintă către cei tentați să trimită la post-restaurant dischete cu poezii. Sunt de preferat, deocamdată, din motive lesne de închipuit, manuscrisele și dactilogramele. Mulțumesc! (*Elena Adam*, Vaslui) ☒ Am primit cu bucurie urările. Sigur, la mijloc a fost o neînțelegere, nici măcar importantă. Prilej cu care vă mărturisesc că m-am bucurat că în epistolar sunteți mai puțin, chiar deloc, naivul veritabil din versuri. Recitind cu atenție ce vă spuneam altădată, veți înțelege că nu suntem în dezechilibru asupra subiectului cu pricina, ci dimpotrivă. (*Ciprian Ban*) ■

ANTENA 1 a trimis la Bagdad un jurnalist și un cameraman, Adelín Petrișor și respectiv Florin Dobre. Ambii au decis să rămână în capitala Irakului pe timpul războiului. Mai cuminiți, TVR și-a ținut reporterii în Turcia și Iordania iar PRO tv în Kuwait. Cei doi de la Antena 1 au fost, așadar, singurii reprezentanți ai mass-media românești pe frontul de luptă. Curajul lor este demn de stimă. Asumarea riscurilor, de asemenea. Văzind pe micul ecran ce se întâmplă la Bagdad, avem toate motivele să nu trecem ușor peste acest fapt. Rămâne însă o problemă și anume aceea dacă eroismul lui Adelín și Florin nu era cumva inutil.

Cînd scriu acest comentariu, războiul e abia la început. Cei doi și-au făcut cîteva apariții, unele doar la telefon, și au putut fi chestionați de speakerii din studioul Antenei 1 asupra evenimentelor de la fața locului. Ne-am făcut și noi o idee de importanță și calitatea informațiilor furnizate de ei. Dacă am înțeles bine, au transmis prin intermediul unui car de televiziune spaniol. Cel puțin la început, lui Adelín i-a fost sigilat telefonul mobil de către autoritățile irakiene, așa că trebuia să fie sunat din țară, la hotel, liniile telefonice fiind, evident, supraîncărcate. Se putea și mai rău. CNN s-a trezit alungat și a trebuit să recurgă la Al Jazeera spre a prinde imagini.

Dialogul dintre studioul Antenei 1 și Adelín Petrișor de-

cronica tv

Prea mici pentru un război atît de mare

curgea cam așa: "Ce vezi acolo?" întreba Radu Coșarcă ori Alessandra Stoicescu. "Nu văd mare lucru, răspundea Petrișor. Stăm la un hotel îndepărtat de teatrul de operațiuni. Și am avut și un incident cu oamenii hotelului, cînd am vrut să ne ducem în camera unor colegi de la televiziunea cutare care avea ferestrele mai bine situate". "Ce efect au asupra irakienilor imaginile de război transmise de pe tancurile și avioanele aliaților?", revenea Coșarcă. "Nu știu", zicea Petrișor. "Dar ce crezi despre informațiile contradictorii ale Bagdadului și respectiv Washingtonului?" "Așa e la război", declară Petrișor.

Pe scurt, noi vedeam la t.v. ori citeam în ziare cu mult mai multe decît putea vedea cu ochiul liber Petrișor. Lucru firesc: televiziunea irakiană nu era atît de năroadă, încît să dea imaginile culese de televiziunile străine iar zările locale sînt scrise într-o limbă necunoscută lui Petrișor. Ceea ce el vedea cu ochii lui era, pe deasupra, exact ce doreau irakienii să vadă: de pildă, un spital cu civili răniți. Nici pe Saddam, nici vreun buncăr, nici vreo armă chimică. Nimic esențial.

Nu vreau să minimizez în-

drăzneala de care cei doi au dat dovadă. Chestiunea este legată de profesionalismul Antenei 1 care își trimite oamenii la război fără să-i înarmeze cu ce se cuvine. Nu era mai înțelept să ne ofere Coșarcă și Stoicescu informații luate de pe CNN (cum ne-au și oferit), să le comenteze, eventual cu ajutorul unor invitați ori citînd pur și simplu comentariile specialiștilor de pe CNN sau de pe alte canale, fără să mai aibă întreveneri video sau audio cu Petrișor, care, oricum, știe incomparabil mai puțin decît noi care ne beam cafeaua în fața televizorului și butonam comanda la infinit? Curajul lipsit de cel mai elementar profesionalism e totdeauna puținel comic. Bietul băiat!, îți venea să exclami, uitîndu-te la Petrișor cum dă din umeri și nu prea știe ce să răspundă la întrebările venite din studio. Îndefinitiv, ce să ne fi spus? Cit de groaznic e un bombardament modern (vorba lui Rumsfeld: nu-l comparați cu cele din al doilea război mondial, e cu totul altceva)? Cum te ia cu frig cînd auzi infernul sonor ori vezi flăcările și fumul? Pentru asta, nu era nevoie să-și riște pielea la Bagdad.

Telefil

voci din public

Stimată redacție,

Am citit cu deosebit interes articolul despre marele lingvist

Eugeniu Coșeriu din *România literară* nr. 6/12-18 februarie, semnat de Gregorio Salvador. Cred însă că în traducerea Flori-

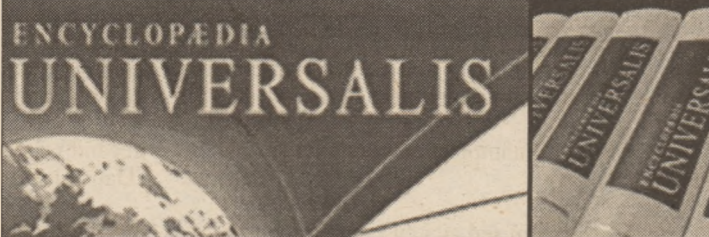
nei Nicolae s-au strecurat câteva greșeli: "unul dintre discipolii săi germani, *Dr. Kavatek, din Friburg*", menționat de câteva ori în articol, nu poate fi decît dr. Johannes Kabatek, care a și publicat cartea bazată pe un amplu interviu cu E. Coșeriu "*Die Sachen sagen, wie sie sind...*" (Editura Günter Narr, Tübingen, 1997) fiind student și apoi asistent la Catedra de Romanistică a Universității din Tübingen. De altfel, acolo l-am cunoscut și eu, în iulie 2000, în perioada stagiului meu de cercetare în domeniul lingvisticii, chiar în biroul lui Eugeniu Coșeriu, ocupându-se de tipărirea și inventarierea nenumăratelor manuscrise coșeriene. După câte știu a fost numit profesor la o universitate din Germania, probabil Freiburg, în nici un caz Fribourg, care se află în Elveția.

Cu respect,
Lector univ. dr. Ioana Crețu,
Universitatea din Sibiu

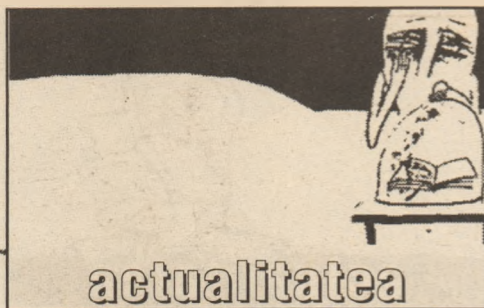
PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL
tel.: 210.89.08, 210.89.28 sales@prior.ro

Encyclopaedia Universalis editia 2002
Cea mai importanta enciclopedie de limba franceza
28 de volume, 50 000 de articole

REDUCERE DE PRET 25%
in limita stocului disponibil

www.ebookshop.ro

Semnal clasic

De la noi la ei

(urmare din pag. 21)

Este latin, deci mai aproape, în timp, în sunet și culoare, nu în ultimul rând în limbă de noi, europenii (romanici sau nero-manici), debitori însă cu toții unui Ev Mediu latin, unei Renașteri latine, ale cărei ecouri s-au întins până în Bizanț, debitori, în egală măsură, și unei lumi moderne educate *more Latino* și stimulate să dea replica mai ales unei astfel de educații, ancestrale. Asta, pe de o parte. Pe de alta, poetul ales – Iuvenal, beneficiar el însuși al unei deja stratificate culturi literare antice – își alege cititorii, iar Alexandra Ciocârlie remarcă tranșant următoarele despre o astfel de triere: „[...] nu ne-am adresat receptorilor nevizitați [...] Ne-am adresat cunoscătorilor literaturii latine [...]” (p.8). O cerea chiar opera satirică a lui Iuvenal, rebarbativă pentru oricare cititor inocent.

Eu spun că tocmai acest lucru face meritul cărții. Ea nu e (cum nici nu s-a vrut vreo clipă) o introducere sau o analiză descriptivă ori, din contra, o sinteză monografică a operei ultimului satiric latin (a se vedea în acest sens declarația de la p.7). Nu însumează nici un capitol de istorie literară, ideală de altfel pentru erudiția în veci nesatisfăcută a clasicistilor. Nimic din toate acestea, care – din același unghi, al lectorului actual ori potențial al viitorului – nu au de-a face cu esențialul. Esențial pentru un scriitor, de acum două milenii sau de acum doi ani, este modul cum îl citești. Mai cu seamă pentru un poet. Or, Alexandra Ciocârlie nu vrea altceva decât să ofere cititorului de azi o lectură a clasicului latin, punându-le pe altele, reale sau virtuale, între paranteze. Ea nu face din Iuvenal un „contemporan al nostru” (ca să repetăm clișeul), ci invers, din cititorii de azi contemporanii lui Iuvenal.

Cele doar XVI *Satirae* ale lui erau de altfel imposibil de citit, chiar și de către un contemporan real al lui Iuvenal, fără experiența lecturii prealabile a întregii tradiții satirice, prin excelență și exclusiv latine. Genul avea, la acea dată, în cultura literară a Romei, o vechime de aproape patru secole (incluând și creația de pionierat a lui Ennius, deschișătorul filonului satirico-satiric, și menționându-l aparte, în enumerarea noastră retrospectivă, pe Varro, ale cărui *Saturae Menippeae* instalează un fel de teritoriu de graniță între vârsta arhaică enni-

ano-luciliană și apogeul satirei clasice horatiane). Intuind parca viitoarea apoteoză a genului, Quintilianus clamase proprietatea absolută a romanilor asupra lui: *Satira tota nostra quidem est!* („E-a noastră [a romanilor] în întregime satira!”). Astfel încât un ultim venit, ca Iuvenal, mai avea în față doar două sensuri ale aceluiași drum: ori să respecte tradiția, abătându-se doar nesemnificativ de la ea; ori să se răscoale împotriva ei și să o răstoarne (într-un fel sau altul). Iuvenal a ales imposibilul teoretic: ambele sensuri. Pe bună dreptate, luând această perspectivă ca pe singura acceptabilă de pornire – precedentele capitole sunt de altfel doar introduceri (erudite) în temă, *pregătiri* –, Alexandra Ciocârlie îl definește din capul locului pe Iuvenal ca pe *Un tradiționalist original* (titlul capitolului care rezumă întreaga teză, celelalte următoare construind o demonstrație, critic și filologic impecabilă, articulată în succesiunea a cinci „studii analitice” care epuizează, practic, tema).

Tradiția genului îi impunea lui Iuvenal să vitupereze. Această, și nu alta, era legea lui, rațiunea de a fi. Ultimul satiric se conformează, într-o primă fază, paroxistic, suflând din răsputeri în trâmbițele indignării: degradarea până la ultimul hal a societății în care trăiești te face poet satiric, indignarea îți pune în mână biciul versului (*facit indignatio uersum*, I, 79). Dar este, oare, lumea prăbușită într-un așa hal, cum o descrie, tremurând de indignare (și furie), poetul? S-au năruit toți stâlpii de rezistență ai societății (romane, și nu numai...): familie, limbă, stat, religie, lege? Este chiar total dezastrul?

Lectura Alexandrei Ciocârlie sesizează acțiunea factorului complementar și compensatoriu față cu efectele atroce ale indignării ca reacție (așteptată!) la agresiunea globală a realului distructiv. Acest factor este unul subtextual, ține de registrul, nu de intensitatea opiniei: ironia. Alexandra Ciocârlie nu este nici prima, nici singura cercetătoare a dimensiunii ironice intrinseci viziunii constitutive a ultimului satiric latin (și o recunoaște deschis în ultimele două pagini ale capitolului dedicat *Istoriei receptării operei lui Iuvenal*, când declară că monografia lui A.C. Romano, *Irony in Juvenal*. Hildesheim - New York, 1979, a reprezentat „premișă lucrării” proprii, p.30). Indignarea lucra pe făgașul tradiției, dădea ata-

cului vehemență împinsă la violență, nu omitea nimic, nu scădea în nici o privință tonul. Dar era reală, era autentică acea indignare? Avea ea acoperire totală și exclusivitate în text?

Lectura Alexandrei Ciocârlie, de o finețe mai mult decât chirurgicală, extrem de atentă la perceptibilitatea nuanțelor oricărui vers provocatoare de ambiguitate și circumspecție în fața (aparentei) univocității semantice, scoate la lumină cealaltă, adevărata adâncime a textului lui Iuvenal, receptat în registrul până atunci retoric al indignării. Sub masca acesteia se ascunde surâsul. Iar surâsul înseamnă detașare, vectorul de sens contrar implicării (p. 101). Ironia demontează ceea ce indignarea ridică în etaje. Adevărul ei este tot atât de ascuns, pe cât de la vedere este cel deconspirat de valurile indignării. Atunci, unde se află el?

Aici stă pariul cărții Alexandrei Ciocârlie. Indignarea (oricărui scriitor, fără îndoială nu doar Iuvenal, și nu numai satiric) dăruie, în numele unor valori verificate în timp (configurate și consolidate în sistem). Ironia însă o subminează, arătând că exact acele valori ale noastre, ale tuturor, în care credem toți, și în numele cărora scriitorul purcede indignat la demolarea opusului lor, sunt, de fapt, de mult perimate: depășite, fostele valori devin, de la o generație la alta, un balast de pseudo- și non-valori, perpetuate de inerția socială a mentalităților. Atunci, încotro?

Alexandra Ciocârlie, onestă și rafinată cercetătoare a textelor clasice, nu ne spune unde. De altfel, cine ar mai putea da vreo indicație? Ea recunoaște, cu marele curaj al sincerității, că ironia nu pune ceva în loc (p.346), ci demască (altfel decât o face indignarea pură și simplă, de-a dreptul mecanică, aceea care spune lucrurilor pe nume). Ironia nu propune, ci trezește (suspiciuni, curiozitatea, pulsuni, idei), prin urmare provoacă. Pare a fi, prin statutul ei complementar, alternativa indignării, în nici un caz negarea ei (p.325). În fond, de ce nu ne-am putea acomoda cu viciul de atâtea ori vituperat, blamat, repudiat (p.340)? Valul de furie se topește în surâs.

Aceasta este, extrapolând, admirabila lecție a lui Iuvenal, a clasicilor Antichității în general. Ei te învață ce este solidul principiilor și ce este în același timp relativul lor. Ce este umanul și ce este dincolo de el. Că totul se scurge și curge totul în matca omenescului, de care nimic nu mi-este și nu ne este străin. Putem deveni oricând contemporanii clasicilor, pentru că noi suntem ei de mult.

Liviu Franga

la microscop

de Cristian Teodorescu

Caleidoscop cu Saddam Hussein

ZVONURILE despre rachetele lui Saddam Hussein, care ar putea lovi Constanța, și cele despre eventualele atacuri cu arme chimice la purtător nu i-au prea speriat pe români. Mai bine zis i-au speriat în funcție de nivelul veniturilor – de unde și imunitatea majorității. Din câte știu, după ce s-a încercat psihizarea opiniei publice cu un atac chimic și s-a dovedit că pentru cei mai mulți dintre noi o mască de gaze e un lux de neîngăduit, tema a fost brusc abandonată. Ca de obicei, autoritățile au reproșat presei că vrea să înspăimînte lumea. Ceea ce e inexact. Tot soiul de flăcăi bătrini sau nebăgați în seamă, șefi peste sirene de alarmare și exerciții ale nimănui au folosit prilejul, ca să iasă în față și să afle românul că nici ei nu-și câștigă salariul degeaba.

Aceste zvonuri, care au dat de cap autorităților, merită atenție în măsura în care dezvăluie situația inadmisibilă în care se afla adăposturile civile pentru populație și posibilitatea românului obișnuit de a avea o mască de gaze, dacă are musai nevoie de ea.

Depart de mine gândul că dacă te duci la piață după verdețuri, trebuie să-ți poți cumpăra de rest și o asemenea mască, dar în fața unei primejdii posibile de o asemenea factură trebuie găsită o cale de egalizare a șanselor. Fiindcă reacțiile unora dintre oficialii brașoveni față de actualitatea unui atac din partea lui Saddam mi s-a părut de o murdărie morală fără margini. La un caz de ceva, oficialii locali și-au pregătit intrarea într-un bunker antiatomic, făcând și lista persoanelor care au acces acolo. Asta înseamnă să fii ales, pentru unii dintre noi! Aleșii, la adăpost, iar alegătorii să se descurce.

Mizeria pe care o dezvăluie acest gen de reacții față de un pericol posibil ne ajută să înțelegem și psihologia „baronilor locali” și disprețul aleșilor față de cei care i-au ales. De fapt, nu sînt sigur că această reacție e una de dispreț sau de pură iresponsabilitate. La primul semnal de primejdie mai acătării funcționarii și aleșii locali de la Brașov s-au grăbit să-și găsească un loc de scăpare, ignorând că dacă dispar alegătorii, nici ei, aleșii,

nu mai au pe unde scoate cămașa veniturilor și privilegiilor.

Avem de-a face, de fapt, aici, cu lipsa totală a sentimentului de onoare al onorabililor județeni. Și nu îndrăznesc să mă gîndesc cîți alți potențai județeni de prin alte regiuni ale țării n-ar fi urmat acest exemplu dacă nu l-ar fi făcut presa de doi bani.

Dincolo de acest jeg moral prin care alesul își trădează alegătorul, conflictul din Irak mi se pare un fel de hirtie de turnesol pentru diverși experți de ocazie și pentru nenumărații noștri comentatori și băgători în seamă care își dau arama pe față cu acest prilej. Unii nu mai pot de grija lumii arabe indignate, dar din câte am bagat de seamă lumea arabă nu e decît parțial indignată. Ba dacă facem socoteala, mai mulți pacifiști ies în stradă în țări occidentale decît în țările arabe. Dar s-or fi întrebînd oare pacifiștii occidentali, pe care îi numără anumiți comentatori autohtoni cu incintăre, de ce nu se agită și pacifiștii estici la fel ca ei?

În fostele țări comuniste, sila încă proaspătă de dictatură și de dictatori e mult mai puternică decît sentimentele antirăzboinice din țări occidentale care cu o jumătate de secol în urmă s-au întors la democrație cu ajutorul americanilor.

Esticilor de rînd îi crede pe americani pentru simplul motiv că recunoaște în Saddam Hussein o ipostază sau alta a fostului dictator local. Occidentalul de rînd în schimb – și nu numai el – își exprimă resentimentele moștenite față de americanul care, după al doilea război, nău s-a cărat acasă imediat după ce s-a terminat războiul, ci și-a permis să aibă bani și să aducă democrația în raniță cu Planul Marshal. Bunicii occidentali supărați pe americanii cu bani le-au transmis nepoților care știu engleza aproape la fel de bine ca pe limba maternă repulsia față de americanul care îi cucerește fetele și îi metamorfozează cultura.

Occidentali care au complexul american au impresia că Saddam Hussein i-ar putea salva de acest complex. Dar pe anti-americanii noștri de strînsură ce alt complex i-ar putea lega în afară de sentimentul de strînsură că puterea lui Saddam ar mai putea pompa ceva în stafia tot mai costelivă a lui Ceaușescu. ■

“Nu-mi foșnești mie Caragiale...”

NTR-UN număr (2, februarie) consacrat în parte problemelor memoriei și biografiei în literatură, revista **TOMIS** de la Constanța primește un răspuns interesant, de la dl George Balăiță: “Din punctul meu de vedere, un mare scriitor este chiar acela în stare să impună, înainte de orice, ficțiuni convingătoare. Literatura de frontieră, la mare trecere astăzi, este în general marfă de contrabandă. Viața pe graniță!” Mai spune autorul *Lumii în două zile*: “În anii din urmă am scris mult, dar am publicat foarte puțin. Aproape deloc”. Noi așteptăm cu răbdare publicarea operelor extraordinarului scriitor care este George Balăiță. ❖ O splendidă publicație, despre care Cronicarul scrie pentru prima oară, este **IGLOO**. E vorba de o revistă de habitat și arhitectură, al cărei titlu inițial era chiar *Habitat cu Igloo* în subtitlu, iar din 2003, invers. Nu e doar o publicație instructivă, dar și una plăcută ochiului, lucru mai rar la noi, unde “forma” nu prea contează. Grafic excepțională, *Igloo* ne vorbește în cuvinte și în imagini despre cum arată sau cum ar trebui să arate mediul în care ne trăim viața. În numărul din octombrie 2002, un interviu cu dl Patapievic și o prezentare a Palatului Șuțu. În numărul din februarie 2003, e rîndul dlui Sorin Ilfoveanu să

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației “România literară” pe adresa Fundația “România literară”, București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

revista revistelor

povestească și al Muzeului Enescu să fie prezentat. În același număr, dl Bruno Andreșoiu, care este directorul publicației, consacră editorialul *Mitocasei*. Creația românească postdecembristă, *mitocasă*: se pitește undeva “la jumătatea drumului dintre arhitectură și prost gust”. Conceptul va fi ilustrat într-un editorial următor. ❖ În **ANTI-TEZELE** nemțene din decembrie 2002 (pe copertă e reluată greșit indicarea numărului triplu din iulie-septembrie!), poetul Adrian Alui Gheorghe întreprinde o trist-amuzantă anchetă “printre cei care se întîlnesc cu Caragiale doar așa cum se întîlnesc liniile ferate: la carambol”. Un fost paznic de noapte la o fermă socoate că I.L. Caragiale “ie o stradă”, ba nu, “cre” că am auzit la televizor, di’ așa zic că-i parlamentar”. Un elev de la profesională e de părere că e autorul *Amintirilor din copilărie*, dar, nefiind sigur, vrea să-și întrebe un prieten (unde ești, Virgil Ianțu?). O precupeață: “Cînd nu-s în piață, sînt la grădina, cînd nu-s la grădina, sînt pi drum la Tulcea să aduc și de acolo legume... Tot pi drum, tot cu treaba, n-am timp nici să mor...”. Așa că nici de Caragiale n-a avut timp să audă. Un cetățean turmentat de la Terasa Pahnicului: “Caragiale? Hai că ești simpatic! E scriitor, nene. Dai o vodcă, îți spun și cum se ducea la Veronica...” În fine, un june corupt de munca în Italia: “Poa’ să fie și anu’ mamei lui Caragiale! Nu-mi foșnești mie Caragiale, mie foșnește-mi niște parai sau euro, că pe-astea le cîtesc din prima...” Atenție bancheri de la BNR! V-ați gîndit să-l imprimați pe nenea Iancu pe bancnota de un milion, pardon de treizeci de parai? Ar fi o idee. ❖ Revedem **INTERVALLUL** brașovean (nr. 19, 2002),

după oarece timp. Un număr despre *Meseria de scriitor* așa cum e privită ea dinspre mastezanzi de la Literatură și comunicare, Litere, Universitatea Transilvania: o meserie, dacă nu pentru toți *desuetă*, în orice caz, nu foarte ispititoare. Numărul e ilustrat cu admirabile planșe conținînd caractere tipografice din toate timpurile. ❖ **ORIZONTUL** de la Timișoara predă, în numărul 3 din 2002, *Lecția de germană*. Mai multe articole se referă la nemții noștri, ai Banatului adică, precum ar fi Lenau, Adam Müller Guttenbrunn, Robert Reiter sau Franz Xavier Kappus, și, dacă întindem coarda pînă la strămoșii lor (bănățeni get-beget), precum ar fi Musil, Trakl sau Doderer. Bună inițiativa revistei care reușește să fie atractivă pentru noi toți, indiferent din ce parte de țară sîntem, deși e din ce în ce mai preocupată de provincia ei extrem-occidentală.

Ateneu – 401 sau Caragiale ad litteram

N-AM SCRIS despre **ATE-NEU** cînd a implinit 400 de numere, pentru a nu avea aerul că vrem să-i firitisim la aniversare. La numărul 401, descoperim un interviu cu directorul *României literare* și iarăși ar fi trebuit să *trecem*, ca să n-avem aerul că ne periem între noi. Ca să ne scoată din impas, n-ar putea **Ateneul** să se transforme în bilunar? E adevărat că revista e făcută de citiva oameni, dar și-a atras colaboratori excelenți, care nu scriu în **Ateneu** de dragul onorariului, strict simbolic, ci din plăcerea de a lua parte, unii lunar, alții mai rar, la construirea unui lucru

bine făcut. Cronicarul ar dori ca **Revista revistelor** pe care o fac confrății noștri să fie mai acidă, deși, cine știe, poate că e nevoie și de o revistă a revistelor scrisă protocolar, dar nu strict enumerativ. Altminteri, cum scrie Al. Călinescu în rubrica sa *Proximități* citind pe cineva *Progresul*, care va să zică..., citat care, la o adică, poate fi luat și în serios.

Citirea războiului televizat

AM REMARCAT două editoriale despre războiul văzut la televizor, cuprinzînd ambele excelente observații de psihologia telespectatorului. În **EVENIMENTUL ZILEI**, Cornel Nistorescu renunță la omniscentia comentatorului, poate și ca o antireacție față de aerul atotștiutor a tot soiul de analiști de ocazie care-și dau ritos cu părerea despre conflictul din Irak. “O aiureală care te captivează cu fiecare detaliu, dar din care nu înțelegi nimic și care se întinde din zi în noapte, din diminețile abia mijite pînă în bezna străfulgerată de explozii. E un Big Brother cu morți și cu armate care ne captivează pe toți, chiar dacă ne îngrozește. E un amestec de moarte și de *show*, de situații limită și de farse militare, fără cap și fără coadă, ca într-o casă de nebuni în care toți sînt Big Brother și apasă pe trăgaci. P. S. Furnicile din Ciorogirla s-au adunat și au pus și ele de un canal de televiziune. Programul va fi alcătuit numai din mira postului și din Adrian Păunescu.” E ceva supraralist în comentariul lui Cornel Nistorescu – mai puțin pesul! – dînd ocol sentimentului amestecat de groază-uimire-curiozitate și compasiune pentru oamenii pe care îi vezi trăgînd unii în alții. ❖

Iată cum se vede războiul în “Breful” Tinei Șerbănescu, din **CURRENTUL**: “De dincolo de perdeaua de fum trasă de exploziile bombelor din Bagdad, nu se văd decît frînturi de adevăr, scene controversate, replici nesigure și personaje care apar și dispar ca în Basme. Scoase din scenă azi prin moarte, fugă sau rănire, ele apar mîine vii și nevătămate, asemenea eroilor din filmele cu nemuritori. În prima parte se zvonise *zadarnic* (subliniere Cronicar) că Saddam ar fi mort sau rănit, apoi a apărut vestea că fiica vicepreședintelui american Dick Cheney se va duce la Bagdad pentru a participa la scuturile umane. Într-un film, scena ar părea tendențioasă. În realitate e posibilă.” Cumplit paradox, adăugăm noi, Statele Unite și aliații lor își trimit oamenii împotriva regimului lui Saddam Hussein, iar “activiștii păcii” care merg la Bagdad vor să aple de război poporul irakian. În timp ce trei americani din patru sînt de partea administrației Bush în această intervenție, vicepreședintele Cheney nu-și poate convinge fiica de această deosebire. ❖ În **ZIUA**, Dan Pavel accentuează asupra acestei deosebiri: “Războiul din Irak este consecința faptului că SUA și Marea Britanie au refuzat să accepte starea de anarhie internațională pe care Consiliul de Securitate (al O.N.U., precizare Cronicar) a consfințit-o după încetarea Războiului Rece, dacă nu chiar de la începuturile O.N.U. De fapt, Consiliul de Securitate a ratat majoritatea ocaziilor de a interveni în numeroasele războaie care se desfășurau în lume.(...) Cînd mijloacele tradiționale sau moderne ale diplomației internaționale au eșuat în încercarea de a-l dezarma pe Saddam, devine clar că pacea cu orice preț este mijlocul prin care dictatorilor li se dă voie să facă tot ce vor în țările lor. În dorința de a impune pacea, indiferent de rezultate, pacifiștii sînt și ei victimele colaterale ale victoriei de pînă acum a lui Saddam împotriva ordinii mondiale.” Ciudate sînt căile editoriale la **COTIDIANUL**. Redactorul-șef, Ioana Lupea, scrie că intervenția Statelor Unite în Irak e justificată. Directorul onorific al aceleiași ziar, Octavian Paler, crede că nu, punîndu-și chiar întrebarea dacă mai poate fi socotită America un veritabil profesor de democrație, dînd de înțeles că n-ar prea mai fi. Păreri și păreri, dar vorba unui cititor al ziarului citat – cine reprezintă linia *Cotidianului*, directorul onorific sau redactorul-șef?

Cronicar